

= ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ-ΑΡ. 1.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1920.

= ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΑΡ. 1. — ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1920

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ. - ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Μ. ΠΕΡΙΔΗΣ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΓΡΑΦΕΙΟ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΧΑΜΕΤ ΑΛΥ 17
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Β. Ρ. 1146 - ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΓΡ. Δ.	100.—
ΕΛΛΑΣ	ΔΡΑΧ.	28.—
ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	ΣΕΛΗΝ.	23.—

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ

ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΓΡ. Δ.	18.—
ΕΛΛΑΣ	ΔΡΑΧ.	5.—
ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	ΣΕΛΗΝ.	4.—

GRAMMATA

REVUE GRECQUE BIMESTRIELLE

BUREAU: PLACE MOHAMED ALY 17
ADRESSE: B. P. 1146 - ALEXANDRIE

ΑΒΟΝΝΕΜΕΝΤΣ:

EGYPTE	P.T.	100.—
GRÈCE	DRACH.	28.—
AUTRES PAYS	SHELL.	23.—

LE NUMÉRO

EGYPTE	P.T.	18.—
GRÈCE	DRACH.	5.—
AUTRES PAYS	SHELL.	4.—

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΠΕΡΙΔΗΣ: Κύριες απόψεις θεμελιωδών προβλημάτων.
ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ: Στέφανος Κίνας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΛΟΥΚΗ ΦΑΡΜΑΚΗ: Ἀκαδημία. Κότσικας-Θωμόπουλος. Καί ἡ
Διπλωματία. Αἷμα.
Π. ΧΑΛΚΟΥ: Ἀθηναϊκά Γράμματα.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗ

IVAN GOLL: Γράμματα ἀπό τῆ Γερμανία.
JOSEPH RIVIÈRE: Γράμματα ἀπό τῆ Γαλλία.
Α. Π. Οἱ «Σταυρωμένοι» τῆς «Κλαρτέ».
ΓΙΑΝΝΗ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ: Ἀφορμή ἀπό τὸ θάνατο τοῦ Renoir.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

Μ. ΠΕΡΙΔΗΣ: Γ. Σκληροῦ, Τὰ Σύγχρονα Προβλήματα τοῦ
Ἑλληνισμοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

«Γράμματα». Οἱ συνεργάτες μας. Ὁ νέος
κόσμος. Διατάγματα καί Νόμοι.

= ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΑΡ. 1. ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1920. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ.

ΚΥΡΙΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Στὴν ἀπέραντη κονίστρα τῶν ἀγῶνων ποῦ λέγεται γῆ, οἱ ἄνθρωποι μοιρασμένοι κοπαδιαστά σὲ ἐθνότητες, ζοῦν καὶ παλεύουν, κινημένοι ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους κατοπιρισμένους μέσα στὸ νοῦ. Καὶ μόνον ἔτσι, ἐμμέσως, γνωρίζουν τὴ φύση—μέσον τοῦ νοῦ. Ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ ὄργανο χάριν στὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος σταθμίζει καὶ μετῶ τὴ φύση συμβαίνει συχνὰ νὰ μὴν παρακολουθῆ ἀρκετὰ γοῖγορα τὴν ἀλλαγὴ τῶν πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν. Καὶ ἔρχεται ὥρα ποῦ οἱ νοητικὲς ἐννοιες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸ ὄπλο καὶ τὸ θησαυρὸ τοῦ ἀνθρώπου σὲ μιὰ στιγμὴ δοσμένη, δὲν ἀρκοῦν ἢ εἶναι ἀντίθετες στὶς ἀνάγκες τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δυσπόστατος, κυρίαρχος μαζί καὶ δοῦλος συγχισμένος, ἂν δὲν πεισματώνεται σὲ ἀδιέξοδο, ταλαντεύεται ἀναποφάσιτος σὲ τέλματα ἀβουλίας...

Στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ ζωή, στὸν καθολικὸν αὐτὸ νόμο ποῦ ἔχει ἐμφυσήσει τὴν ἀνάγκη του σ' ὅλη τὴν πλάση καὶ ἀνασηκῶνει σὲ ἀτελεύτητη πάλη καταστροφικὴ, ἀφομοιωτικὴ, ἀναπλαστικὴ ὅλα τὰ ὄντα, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴ δύναμη νὰ δόσῃ μιὰ δική του κατεύθυνση, νὰ μετακινήσῃ τὰ μέσα του καὶ συνεπῶς τοὺς σκοποὺς του. Ἡμπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ τὸν ἐξανθρωπίσῃ. Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ τάσις τοῦ συνολικοῦ ἀγῶνος μέσα στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Νικολάου.

Τὴν κατάκτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀπαραίτητης στὴ διατήρηση τοῦ ἐγὼ ἐνεργείας, οἱ κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων ἀντικαθιστοῦν ἀργὰ καὶ ἀνεπαίσθητα, ἀλλ' ἀναπόφευκτα μὲ τὸ γνωρι-

σμό και την κατάκτηση των φυσικών δυνάμεων, ειρηνεύοντας εντός των όσο πάει και πιο πλατιά μέχρις ότου, απλώνοντας τους κύκλους των, σχηματίσουν με σταθμισμένη και ελεύθερη συνεννόηση τον ένα μόνο κύκλο της ανθρωπότητας.

Οί κοσμικοί αυτοί σκοποί που πιάνει το μάτι σε φευγαλέες πύρινες γραμμές ελπίδας, ξεφεύγουν τη συνείδηση των πολλών ανθρώπων που υπηρετώντας τις κοινές χαμηλές ανάγκες των δεν παύουν να είναι το όργανο— αλλά και το τέρμα—μιας ανώτερης βουλήσεως που ανήκει στον ολο οργανισμό της ανθρωπότητας.

Τά πνεύματα που έχουν συνείδηση αυτής της βουλήσεως είναι οί αρχιτέκτονες και οί πρωτοπόροι στην εξέλιξη του όλου οργανισμού.

Μιά τέτοια αντίληψη των ανθρωπίνων πραγμάτων τίποτε άλλο δεν ξεσχίζει οδυνηρότερον όσον ο πόλεμος. Όχι τόσο με τις καταστροφές του που άποτεφρώνουν τά πάντα, όσο με τη δηλητηριώδη βλάστηση που ξεπετιέται επάνω εις τά έρείπιά του και τρέφει την καρδιά του ανθρώπου με μολυσμένη τροφή.

Και μιά ημέρα, που παρασκευάσθη με όλη τη δυνατή φροντίδα, συνειδητά από τους λίγους, άσυνειδητα από τους πολλούς, ο πόλεμος άναψε στον κόσμο, στο κέντρον ακριβώς της ενεργείας του κόσμου, μεταξύ των λαών που είναι σήμερα οί πρώτοι στην υλική και πνευματική δημιουργία. Και ο πόλεμος, από την άρχη έως το άργό, τό άπελπισμένα άργό τέλος του, ήταν μιά βέβαιη κατάρευσις μερικών ιδανικών που με άπειρη δυσκολία άνύψωσαν οί άνθρωποι—χλωμά άναιμα ιδανικά που μαράθηναν στο πρώτο φύσημα της κακοκαιρίας.

Κατόπιν από τη σύσταση των μεγάλων έθνοτήτων της Ευρώπης σε Κράτη και των τεχνικών προόδων του πολιτισμού που επιτρέψανε την οικονομική, πολιτική και πνευματική άλληλεγγύη μεταξύ τους, τό έδαφος ήταν έτοιμο για την πραγμάτωση της διεθνικιστικής συνειδήσεως.

Η συνείδησις αυτή προϋπήρξε. Μεγάλες καρδιές σκεπτομένων είχαν αναφλεγη στο όνειρο της συναδελφώσεως των ανθρώπων. Από τις τελευταίες δεκάδες του δεκάτου ένατου αιώνας ή έπιλογή της ευρωπαϊκής διανοήσεως ζούσε σε μιά πνευματική άτμοσφαιρα που οί όρίζοντές της υποχωρούσαν στα σύνορα του φυσικού όρίζοντος που καμπυλώνεται γύρω στη γη. Η ειλικρινέστερη τάσις της επιστήμης εκεί έφθανε. Η μεγάλη ιδεολογία του Τολστόη, όλη ή ρωσική συνείδησις που μόλις σκορπίσθηζε στον κόσμο έφερε τό προάγγελμα μιας νέας ανθρωπίνης άποστολής: οί δυνατές ιδεο-

λογίες του Ίφεν και του Ούίτμαν, οί θετικές ιδεολογίες του Μάρξ και των όπαδών του καθώς και τά συστήματα των μεγάλων ρώσων αναρχικών έξηγοούσαν, άνέπτυσαν και ήμνουσαν τά νέα καθήκοντα που ένοιωθε ή ανθρωπότης.

Τά νέα αυτά καθήκοντα πηγάζουν και προσδιορίζονται από τις έξης θεμελιώδεις άρχές:

Στην ιστορία των ανθρωπίνων κοινωνιών, μέχρι σήμερα, πάντα μιά όμάς ισχυρών, όχι κάθε φορά ή ίδια, αλλά άλλάζοντας σύμφωνα με τις βιοτεχνικές συνθήκες και τις ήθικες άντιλήψεις μιας έποχής, κρατούσε στα χέρια της την άρχη και οδηγούσε την οικονομική, πολιτική και διανοητική ζωή μιας φυλής ή ενός κράτους. Ο πολύς, άνόνημος λαός έδούλευε στενάζοντας με τό κεφάλι σκυφτό, με κλεισμένα τά μάτια, σαν άσπάλακας τρυπώντας τη γη. Ηρθε ή ώρα, έλεγαν οί νέες συνειδήσεις (και μιάν άδελφική φωνή τους έφθανε από τά βάθη όλων των αιώνων, όπου χωριστές, ανήόρητες σκέψεις είχαν προαισθανθή όσα αυτοί ξεκαθάριζαν τώρα) ν' άνασκηώση ο λαός τό κεφάλι, οί μυρμηκιαστές μάζες του λαού να βγουν από τά ύπόγεια στο φώς. Ο λαός— χέρσα γη όλων των δυνατοτήτων. Η συστηματική όργάνωσις όλων των λαϊκών δυνάμεων που, ή περιφρονημένες και άκαλλιέργητες, ή ύποδουλωμένες στο συμφέρον μιας τάξης, ποτέ μέχρι σήμερα δεν κατόρθωσαν ν' άναπτυχθούν καθ' όλες τις διαστάσεις των και για τό γενικό καλό, μιά και είχε ως σκοπό τον ίδιο τό λαό και τά συμφέροντά του, θά έφτανε στην πιο πλατιά και άληθινή, που ειδε ποτέ ο κόσμος, εκδήλωση του πολιτισμού, φωτισμένου για πρώτη φορά με μιάν όμοια λάμψη δικαιοσύνης.

Τό μέσο για να πραγματοποιη μιά τέτοια κοινωνία είναι ν' άνακηρυχθή ο λαός κύριος όλων των πλουτοπαραγωγικών δυνάμεων που βρίσκονται πάνω στη γη.

Ο λαός έχει άνάγκη ν' άποκτήση μιά ισχυρή δική του βούληση και θά τό κατορθώσει όριστικότερα άποσειόντας τη βαρεία δουλεία της άπονεκρωμένης παράδοσης (άπό τά κληροδοτήματα των περασμένων όσα έπαισαν να έχουν την έννοια τους και τό βιολογικό σκοπό τους) και εισπνέοντας με όλάνοικτα πνευμόνια την έλευθερία της σκέψεως θά τείνη την ήθική του και τη διανόησή του προς νέους τολμηρούς και άπερίμεντους ως χθές σκοπούς.

Ο λαός επάνω στη γη είναι ένας— ή ανθρωπότης.

Η ιδεολογία αυτή έξωπακούει την παγκόσμια μεταξύ των λαών συνεννόηση και τη διαρκή ειρήνη...

Έπιασε φωτιά και πέρα ως πέρα στην ευρωπαϊκό κάμπο οί άθεμονίες, συγκομιδή εργασίας, κόπων και άγόνων δεκάδων έτών, ή μιά από την

άλλη, ή μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης, ἀναγιναν καί ἀπλωσαν παντοῦ τὸ δαίμονα τοῦ ἐμπρησμοῦ.

Καί τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ πιστοὶ τῆς νέας ἰδεολογίας ἀδελφικά μαζὶ μὲ τοὺς ἀντιπάλους των, μὲ μιὰ φωνὴ ἔπесαν καί προσκύνῃσαν τὴν ἅγια Δύναμη καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίληψή τῆς ἐξαρτήσανε τὴν καθιέρωση τῶν δικαίων τους, δηλαδὴ τῶν συμφερόντων τους. Μιὰν ἀπέραντη ἐρημία συνειδήσεων φάνηκε τότε πὼς σκέπασε ὅλη τὴν Εὐρώπῃ τῆς ὁποίας οἱ λαοὶ ἀσυγκράτητοι, ἔξαλλοι, τραγικοὶ βάδισαν μὲ τὴν πὸ βέβαιη πλάνη στὸ σκληρὸ μαρτύριο τοῦ πολέμου. Πόσες νέες ὑπερήφανες ζωὲς πού θέρωσε βλακωδῶς τὸ βόλι ἐπάνω στὴν ἐκστασί τους! Θύματα, πού ἡ θυσία σας δὲν ἐξιλίωσε κανένα θεό. . .

Ἄφου ἄνοιξαν τὰ κανάλια τοῦ πάθους, τοῦ πατριωτικοῦ μένους, οἱ λαοὶ κατάντησαν πιά τυφλὰ ὄργανα στὰ χέρια τῶν κυβερνήσεων τους καὶ ἂν ἔμεινε κάπου καὶ ἓνας νοῦς καὶ μιὰ συνείδησις μὲ τὴν πρόθεσι ν' ἀντισταθοῦν στὴν ἐπιδημία, ἡ λαϊκὴ ὁμοφωνία στὴν αὐτοεγκατάληψη ἔσπειρε παντοῦ τὸν τρόμο, τὴ δειλία, τὴν ἀλαγοήτευση.

Ἐντούτοις ἓνα μῆνα μετὰ τὴν κήρυξή τοῦ πολέμου ὑψώνετο ἀπὸ τὴ Γενεύῃ ἡ γεμάτη καλωσύνη, συμπόνια, καὶ νοῦ φωνὴ τοῦ μεγάλου συγγραφέως Ρομαίν Ρολλάν. Τὸ πνεῦμα διεδικιοῦσε τὰ δικαιώματά του : τὴν ἐλευθερία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν πίστη στὴν ἀνθρώπινη ἐνότητα. Ἐπειτα ἐμαθεύτηκε ὅτι παντοῦ ἐλεύθερες συνειδήσεις (πόσο μετρημένες καὶ πόσον ἀνίσχυρες πρακτικῶς !) εἶχαν ἀντιτάξει, ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὴν ἀπαρσάλευτη φλόγα τῆς ἐλευθερίας τους στὴ γενικὴ παραφροσύνη. Καὶ σιγά-σιγά, τὸ ναί, πού ἐφέλλισαν ἐπάνω στὸν ἔξαλλο ἐνθουσιασμό τῆς αὐταπάτης των οἱ λαοί, φανερώθηκε ὅτι δὲν ἦταν ὁμόφωνο. Διανοητικὲς κορυφὲς καὶ ταπεινοί, πιστοὶ τῆς ἰδέας σκόρπιοι σ' ὅλον τὸν κόσμον, εἶχαν φυλάξει μέσα τους τοὺς σπόρους τῆς ἐλευθερίας. Μὲς στὴ σπαραγμένη καρδιά των ἐπαίξετο τὸ ἀνιλεώτερο δρᾶμα καὶ τοὺς ἔσφιγγε ἡ πλέον ἀπαρηγόρητη ἀγωνία. Καὶ ἦταν συγκινητικὸ τὸ θέαμα συνειδήσεων πού ἔμειναν ἀκέραιες σ' ὅλες τὶς γωνίες τοῦ κόσμου, σὰν κουρνιασμένα πουλιά.

*—

Ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐγκαθίστατο στὸν κόσμον μὲ ὅλη τὴν πειροπλία του, τοὺς δορυφόρους του καὶ τὰ παράσιτά του. Στρατοπέδευσε ἐπάνω στὰ κορμιά καὶ τὰ πτώματα τῶν λαῶν καὶ οἱ λαοὶ μάταια πρόσμεναν ν' ἀνατελεῖ μιὰ ἄνοιξις εἰρήνης. Κάθε χρόνος, ἱερὸς κύκλος ὁδύνης γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐξάπλωνε τὴν περιοχὴ του καὶ κυρίευε τὶς ψυχὰς μὲ τὸν πόνο. Ποιὸς φτωχὸς λαὸς θὰ τολμοῦσε νὰ σείσῃ τὴν ἰσχύ καὶ τὸ θρόνον τόσοσ φοβεροῦ κυρίου ; Εἶχεν ἐπιστρατεύσει ὅλες τὶς ὀρεῖς, ὅλα τὰ συμφέροντα καὶ μεταχειρίζοντάς τα

ὡς μοχλὸ ἀναδαύλιζε τὴ φωτιά. Τί ἂν στὸ βωμὸ τῆς νεώτερης θεότητος —τοῦ Κέρδους— ἐπροσφέρετο ἡ σάρκα ἡ ἀμάραντη τῶν λαῶν, ἐκατόμβες ἀνήκουστες;

Ἐξαφνα τὸ 1917 μέσ' ἀπ' τὴν ἀπέραντη Ρωσία σηκώθηκε σφοδρὸς ἄνεμος πού κρημνίζοντας τὴν τυραννία τῶν Τσάρων, ἐξαπόλυσε μιὰ πνοὴ δροσερῆς ἀνακουφίσεως γιὰ μιὰ στιγμὴ. Καὶ μὲ τὸν καιρὸ, μὲ τὸν ἀγῶνα, μέσα ἀπὸ τὶς ὀδίνες καὶ τοὺς θανατηφόρους σπασμούς τοῦ τοκετοῦ ἐβγήκε ἐκεῖ ἐπάνω ἡ κοινὴ πολιτεία, πού ἀπὸ τὶς δοκιμὲς τῆς καὶ τὶς πραγματώσεις τῆς φουσκώνει καὶ δένει τὸ μέλλον.

Ἐπὶ τὸν πόλεμον σόπασε. Τουλάχιστο στὰ κυριώτερα μέτωπα οἱ λαοὶ διαταχθῆσαν νὰ σταματήσουν τὸ ἀλληλοφάγωμα. (Ἐπὶ τὸν πόλεμον ὅμως φτάνουν ἀκόμα μακρυνὲς ἀπομονωμένες συρράξεις σὰν καταιγίδα πού ἄγνωστο ἂν θὰ περάσῃ ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας ἢ θὰ γλιστρήσῃ στὰ πλάγια τοῦ ὀρίζοντος.)

Ἡ Εἰρήνη, πού εἶναι ἡ πὸ ἀκριβόθωρη θεὰ τῆς γῆς καὶ πού σημαίνει ἓνα μικρὸ διάλειμμα στὴν ἀνθρώπινη ἀδελφοκτονία, συνομολογήθη καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ ὡς ἐμπορικὸς συμβιβασμὸς μεταξὺ μιᾶς μερίδος πού κρατοῦσε στὰ χέρια τῆς ὀριστικῆς καὶ τελεσιδικίας ἀπόφασι ζωῆς καὶ θανάτου.

Οἱ συνέπειες τοῦ πολέμου ξετυλίγονται μὲ μιὰν ἀμείλικτη λογικὴ σειρὰ. Ἐπὶ τὸν πόλεμον πού ἡ οὐσία του εἶναι ἡ καταστροφὴ ἔχει ρημάξει ὅλον τὸν εἶδος τ' ἀγαθὰ (χωρὶς ν' ἀποκλείῃ νὰ φυτρώνουν ἐπάνω στὶς σαπίλες του τ' ἀδιήφαγα μανιτάρια τῆς αἰσχροκέρδειας). Τὰ κράτη, ἱμπεριαλιστοὶ τοῦ πολέμου, εἶναι σήμερον ὑποχρεωμένα νὰ εἰσπράξουν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχειρήσεώς των. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ εἶναι τὸ ἔ λ λ ε ι μ μ α, δηλαδὴ ἓνα ἄδειο μέσα στὴν ἐργασία καὶ τὰ κεφάλαια τῶν λαῶν πού βαθαίνει ἀπείρως μ' ἓνα στριφογύρισμα ἰλίγγου.

Ἐπὶ τὸν πόλεμον ἀναπτύσσοντας καὶ κίνοντας νὰ θεριεύουν τὰ ἀντικοινωνικά ἄγρια πάθη μαζὶ μὲ τὴ ψευτιά καὶ τὴν ἐξαχρείωση ἐσχημάτισε μιὰ τέτοια πνιγηρὴ ἠθικὴ ἀτμόσφαιρα πού ὅσο πάει δύσκολα μποροῦν ν' ἀναπνεύσουν ἐκεῖ μέσα οἱ ἄνθρωποι.

Καὶ ὡς ἀντίδρασις σ' αὐτὴ τὴν παρακμὴ, πελώρια κύματα σηκώνουν πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κόσμου θεώρατα κούφια κύματα λαϊκῆς στενοχωρίας.

Τὶ θὰ βγῇ ἀπ' αὐτὸ τὸν ἀναχογλάζοντα ἀναβρασμὸ ;

Ἡ ἀπάθεια, ἡ ἀδιαφορία στὰ θεμελιώδη συμφέροντα ἀπὸ τὶς ὁποῖες πάσχουν οἱ ἄνθρωποι καὶ μιὰν ἀκατανίκητη αὐτοπαράδοσι χειροπόδαρα στὸ ἔλεος τῆς θεότητος πού λέγεται : αὐτὸ πού ἔγινε καὶ αὐτὸ πού θὰ γίνῃ ὁπως ἐκεῖνο πού ἔγινε, μποροῦν ν' ἀλαγοητεύσουν κάθε ἀκλόνητην ἐλπίδα.

Ἄλλὰ τέτοια εἶναι πάλι ἡ δύναμις τοῦ Λόγου-Ἀνάγκης· τοῦ κυβερνᾶ τὰ πράγματα καὶ τέτοια ἢ φλόγα τῶν πνευμάτων τοῦ βλέπουν καὶ διαλαλοῦν τὸ νόμο της, τοῦ ἐπιτρέπεται καὶ στὸν πῶ ἤρεμα νηφάλιο νοῦ ν' ἀναμένη μὲ βεβαιότητα τοὺς ἀναπόφευκτοὺς νέους συνδυασμοὺς τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῶν λαῶν ἐπάνω στὰ χνάρια τῆς δικαιοσύνης.

Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν κατεβαίνουν καὶ οἱ διανοητικοὶ τοῦ αἰσθάνονται ὅτι ἡ σκέψη τοὺς δόθηκε ὡς τρομερὴ ἐντολὴ γιὰ νὰ καταλαβαίνουν, νὰ κάνουν τοὺς ἄλλους νὰ καταλαβαίνουν καὶ νὰ συναδελφώνουν τοὺς ἀνθρώπους μέσα στὸ φῶς. Καὶ ἄλλοι, ἄλλου εἶδους διανοητικοὶ, πάσχοντες ἀπὸ ἀρηρισκλήρωση τῆς καρδιάς, καταλαβαίνουν, ἀριθμοῦν, ταξινομοῦν καὶ σταματοῦν ἐκεῖ—καὶ θέλουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ σταματήσουν!

Ὁ παλιὸς κόσμος ἀναταράσσεται. Ὁ χρόνος στριφογυρίζει γύρω τοῦ σάν καταγίδα. Τί θὰ ξανοίξῃ;

Ἡ σύγκρουσις αὐτῆ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ συνταράζει τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον, ποῦν ἀντίτυπο ἔχει καὶ στὴν Ἑλλάδα; Τί ἀντιπροσωπεύει ἡ νεώτερη Ἑλλάς ὡς κοινωνία ἀνθρώπων τοῦ ἐργάζονται μὲ τὰ χέρια καὶ τὸ νοῦ καὶ δημιουργοῦν;

Καμιὰ ἰσχυρὴ ἰδεολογία γόνιμη δὲν ἦρθε ν' ἀναταράξῃ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνία ὡς τὸ 1890. Ἐπίσημος ἦταν συμφωνημένο μεταξὺ τῶν ἑλλήνων ὅτι τὰ ἔθνη καὶ ἰδεώδη ἔπρεπε νὰ ἐμπνεύουν τὰ ἑλληνικὰ κεφάλια. Ὅμως τὰ ἔθνη καὶ ἰδεώδη δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐμπνεύσουν καμιὰ φιλοσοφικὴ, ἰδεολογικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς. Μόνο λόγια. Μόνο κοιδούνημα ὀρισμένων λέξεων, ὀρισμένων φράσεων τοῦ χτυποῦσαν τὸ νοῦ καὶ ἀνατάραξαν τὸ διανοητικὰ λιμνασμένο νερὸ τῶν ἐντυπώσεών του.

Παράλληλα μ' αὐτὴ τὴν ἔθνικὴ ὑπνοβασία ἄρχιζε καὶ προχωροῦσε ὀλοένα ἡ μίμησις καὶ σὲ κάποιον βαθμὸ ἢ ἀφομοίωσις εὐρωπαϊκῶν συνηθειῶν, θεσμῶν καὶ ἰδεῶν. Ὁ ἑλλην ἀστός, κατὰ τὴν περιβολή, ἐξευρωπαϊζετο, ταίριαζε τὴν οἰκονομίαν του μὲ τὰ ὑποδείγματα καὶ τοὺς ὄρους τοῦ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ πίστευε πὼς ἔμενε περιοῦσιος, αὐτοῦσιος ἑλλην μὲ ξεχωριστὰς χάρεις καὶ ἀρετὰς, μὲ τὴ φαντασία προσανατολισμένη κατὰ τὴ χώρα τῶν ἔθνικῶν ἰδεωδῶν μὲ τὸ ὕφος ἐκεῖνο τοῦ παίρνουν μερικοὶ ἄνθρωποι ὅταν ἔξαφνα, ἐκεῖ τοῦ μιλοῦν γιὰ μερικὰ ἀπλὰ πράγματα, μιά λέξη, μιά ἔννοια τοὺς ἀλλάζει—καὶ αὐτοὶ ὑψώνουν τὴ φωνή, μισοκλείνουν τὰ μάτια σὲ τεχνητὴ ἐκσταση καὶ προσήλωσι...

Οἱ Ἕλληνες, ἔξυπνος, νευρικός λαὸς ἔχει τὴν ἀντίληψη εὐαίσθητη, γρίγορη, πεταχτή. Οἰκονομικῶς εἶναι ὁ μεταπράτης καὶ ὁ ναύτης τῆς Ἀνατολῆς ἔχει μεγάλη συνείδηση τῶν οἰκονομικῶν ἔννοιῶν. Γνωρίζει τὴν ἀνάγκη τοῦ χρήματος κατὰ τὸν Δημοσθένη καὶ ξέρει τί θὰ πῇ κέρδος.

Ἐργατικός, φιλότιμος, τολμηρὸς, φεύγει, ταξιδεύει παντοῦ διατηρώντας μὲ τὸ χωριὸ ὅπου γενήθηκε διαρκὴ συναισθηματικὴ ἐπαφή. Καὶ θὰ ἦταν σωστὸ νὰ παρατηρηθῇ ἔδῳ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ ξενητεμένου ἑλλήνος καὶ γενικῶς τοῦ ἑλλήνος πρὸς τὴν πατρίδα πρέπει νὰ λέγεται ἀγάπη πρὸς τὴν γενέτειρα. Κι αὐτὸ εἶναι ἓνας λόγος γιὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀφάνταστη δυσκολία τοῦ ἑλλήνος νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους ὁμόθετους του γιὰ συστηματικὴ συνεργασία καὶ συνδυασμένη ἐπιδίωξη κοινῶν σκοποῦ. Πρὸκειται, σὲ ἄλλο ἐπίπεδο, γιὰ τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἑλλήνος νὰ ὑψωθῇ εὐκόλα στὶς γενικὲς ἰδέες τοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι μόνες περικλείουν τὴν ἀλήθεια. Ὅχι γιατί ὁ Ἕλλην θὰ εἶχε τάχα ὑπερβολικὰ ἀναπτυγμένη τὴν ἀτομικότητα, ἀλλὰ ὡς ἔθνος καὶ κοινωνία (καὶ μιλοῦμε γιὰ τοὺς νεώτερους ἑλληνας τοὺς μόνους τοῦ ὑπάρχουν, φαίνεται, σήμερα πάνω στὴ γῆ) δὲν συνείθισαν στὴ δημιουργία μεγάλων συνολικῶν ἔργων. Γιὰ νὰ καταλάβωμε καλὰ αὐτὴ τὴν παρατήρησι, ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀκόμα χτεσινή.

Ὡς κοινωνικὴ ζωὴ ἡ Ἑλλάς περιορίστηκε ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνεξαρτησίας της ὡς προχτές, σὲ μιὰ πολιτικὴ διαμάχη συνοικιακὴ ὅπου τὸ συμφέρο μᾶς ἐκλογικῆς περιφέρειας, ἦταν ὁ ὑπέρτατος νόμος. Ἀπὸ τὴ σύστασίν της καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν οἰκονομικῶν ὄρων κάτω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζοῦσε ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ὑπῆρξε καθαρῶς μικροαστικὴ.

Οἱ διανοητικοὶ (μὴ ὑπάρχοντες ἄλλου ὄρου) καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ της τὴν ἐβανκάλιζαν, ἀπὸ δημαγωγία καὶ ἀμάθεια, μὲ τὴ γνωτὴ ἀρχαιομανία τοῦ ἀποξήρανε ὅλη τὴ δροσιά τοῦ νεοελληνικοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατάντησε μιά μερίδα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀκριβῶς ἐκεῖνη τοῦ ὑπῆρξε μέχρι σήμερα ἡ κρατοῦσα τάξις, στενόμεναλη καὶ στενοκαρδὴ σάν γρηά γηρασμένη πρὶν τὴν ὥρα της.

Ἄν ἡ νεοελληνικὴ σκέψις δὲν ἄνοιξε δικὰ της μονοπάτια ἐπάνω εἰς τὰ προβλήματα καὶ μῆτε ἀσχολήθηκε σοβαρὰ νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ βασανίσῃ τίς λύσεις τοῦ βρῆκαν ἄλλοι, ἡ λογοτεχνία, τουλάχιστο, τῆς νέας Ἑλλάδος σημείωσε μιὰν ἀληθινὴν δημιουργία ἢ μιὰ πρωτότυπη ἀποκάλυψη δροσεροῦ συναισθηματικοῦ κόσμου;

Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 21 μῆτις ὀριστικὰ σ' ἓνα νέο κανονικὸ καὶ οἰκονομικὸ περιβάλλον, τὸ εὐρωπαϊκὸ μικροαστικὸ ὅπου καὶ σήμερα βρίσκεται, ἡ δημοτικὴ λεγόμενὴ ποίησις, τὰ τραγουδία τοῦ εἶναι ὁ πιστὸς συναισθηματικὸς καθρέπτης τῆς κλέφτικῆς ζωῆς, πέρασε ἀπότομα στὸ παρελθὸν καὶ ἂν ἐξακολούθησε κατόπιν νὰ μὲν ζωηρὴ μὲς² στὴν ἀνάμνησι τοῦ λαοῦ, τὰ περιστατικὰ καὶ οἱ πηγὲς τοῦ προκαλοῦσαν τὴ γένεσίν της ἄρχισαν γρίγορα νὰ χάνονται. Μιλοῦμε βέβαια ἀπὸ συνολικὴ ἀποψη καὶ παρατηρώντας μᾶλλον τὴν ἀλλαγὴ μέσα στὴ μεταμορφωτικὴ σπουδὴ της παρά τὴν ἐπίμονη διατήρησι καὶ μάλιστα ὑστερινὴ ἀνῆσι τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν σὲ μερικὲς γωνίες τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

Στὸ κατώφλι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς μέσα σ' ἓναν αἰῶνα στέκεται καὶ σήμερα ἀκόμα μοναδικὸς καὶ ἄφρατος ὁ Διονύσιος Σολωμὸς, ὁ ἐξαρετικὸς αὐτὸς διανοητὴς ποιητὴς ποὺ ἄφισε ὑποδείγματα μεγάλης τέχνης. Ὑπῆρξε ἓνας φιλοσοφημένος θεωρητικὸς τῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τῆς τέχνης καὶ ὁ μόνος Ἕλληνας καλλιτέχνης ποὺ μελέτησε βαθιὰ τὸ πρόβλημα τῆς συνθέσεως. Γύρω ἀπ' αὐτὸν καὶ κατόπι ἀπ' αὐτὸν μέχει πρὸ τριάντα ἐτῶν ἂν ξεχωρίσωμε ἓνα δύο ποιητὰς μὲ εὐλακρύνεια καὶ κάποιο τάλαντο, ἢ νεοελληνικὴ φιλολογία δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἐξάσκησης ἐπάνω στὰ γνωστὰ ρητορικὰ γυμνάσματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀρχαιομανία τῆς γλώσσας τὸν δίνει ἓνα τυπικὸ γνώρισμα, τὸ μόνο.

Ὁ δημοτικισμὸς ἦρθε πρὸ πάντων στὴν ἀρχὴ ὡς μιὰ ἀναγέννησις λογοτεχνικῆ. Ὁ δημοτικισμὸς, ποὺ ἦταν μέσον τῆς γλώσσας τὸ γύρισμα ἀπ' τὴν καλὴ μεριά τοῦ νεοελληνικοῦ ἐγκεφάλου, παρουσιάζετο ὡς κίνημα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶχε τὴ δύναμη νὰ πάρῃ χαρακτῆρα καθολικῆς ἀναεώσεως. Ὅμως ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ στερήθηκε φιλοσοφικὴ συνείδηση καὶ περιορίστηκε στὴν ὄχι πάντα σωστὴ γλωσσικὴ μεταρρύθμιση. Ἀπαραίτητη καὶ σωτήρια ἐργασία ἀλλὰ ἀνεπαρκής.

Μέσα στὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς λαϊκῆς γλώσσας, ἡ λογοτεχνία τράφηκε καὶ ἀναζωογονήθηκε ἀπὸ φλέβες εὐλακρύνουσις ἐμπνεύσεως, ἀπὸ τὰ ἦθη, τὶς συνήθειες, τὰ αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν ἐξέπερασε ὅμως τὶς πηγές της καὶ ἡ νεοελληνικὴ διηγηματογραφία γιὰ παράδειγμα δὲν προχώρησε πολὺ ἀνάμεσ' ἀπὸ τὶς γραφικότητες τῆς ἡθογραφίας στὴν ἐξερεύνηση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀτόκτισε τὴ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της μέσα στὴ πολιτικὴ της δουλειὰ κάτω ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Σὲ μερικὲς γωνίες, ποὺ κατοίκησε ἄλλοτε πυκνὰ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, τοῦ πρώην παρδαλοῦ βυζαντινοῦ κράτους, εἶχεν ἀρχίσει ἀμέσως μετὰ τὴ πτώση τῆς Πόλης μιὰν ἀσύνειδη, φυσικὴ ἐπιλογὴ καὶ ἀνασύνδεσις ποὺ κατέληξε μὲ τὸν καιρὸ στὸ σχηματισμὸ τῆς φυλετικῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὅπως εἶναι σήμερα. Καὶ ὅταν μὲ τὴν ἐξέγερση τοῦ 21 ἓνα μέρος μόνον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ βρέθηκε μαζεμένον μέσα στὰ σύνορα τοῦ νέου κρατιδίου, ἀναπτύχθηκε στὴ διασπαρμένη ἑλληνικὴ φυλὴ, ποὺ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ συγκεντρωθῇ, ἓνα ἀσύστατο αἰσθηματικὸ ἔθνος ἐνότητος καὶ ὁλοκληρώσεως. Καὶ μέσα στὸ δέκατο ἕνατο αἰῶνα ποὺ ἔκαμε σ' ὅλη τὴν Εὐρώπῃ τὴ φλόγα τοῦ ἐθνικισμοῦ, οἱ Ἕλληνες ἔγιναν ἓνας ἀπὸ τοὺς μάρτυρας λαοὺς τῆς νέας θρησκείας. Δὲν ἔτρεφαν παρὰ μιὰ ἐλπίδα ποὺ ἀπλώθηκε σ' ὅλον τὸ διανοητικὸ καὶ συναισθηματικὸ κόσμον τους : πῶς τὰ χωρισμένα μέλη τοῦ ἐθνικοῦ σώματος νὰ ἐνωθοῦν σ' ἓναν ἴδιον κρατικὸ ὄργανισμὸ. Θὰ σημειώσωμε παρακάτω τὴν ἀνεπάρκεια αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πόσο ἐπικίνδυνα κατακαίει μέσα στὴν ψυχὴ ἐνὸς λαοῦ ἄλλες ἀρετὲς καὶ ἄλλες μέριμνες.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς προοδεῖ ὀικονομικῶς ἀπὸ ἓνα πόθο ἐσυνταράζετο σὲ κάθε κρίσιμη περίστασις : πῶς ν' ἀπλώσῃ τὰ σύνορά του σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὰς χώρες. Καθαρὴ συνείδηση τοῦ φυλετισμοῦ του, τοῦ ἔλειπε. Τοῦ ἀρκοῦσε ὅμως ἡ ἀπροσδιόριστη ἔκτασις ποὺ ἐπιάναν τὰ ὄνειρά του ὅταν ἐφρούσκωναν σὲ στιγμὲς συγκινήσεως καὶ πόνου.

Ὁ ἴδιος φυλετικὸς ἐθνισμὸς, ποὺ κρατοῦσε στὴν Ἑλλάδα, κυριαρχοῦσε καὶ σ' ὅλα τὰ Βαλκάνια τῶν ὁποίων οἱ λαοὶ ἔχουν ὅλοι ὅμοιο ἱστορικὸ σχηματισμὸ. Τὸ 1912 ἐξαφνα, ἐνῶ ὡς τὴν παραμονὴν οἱ ἐθνικοὶ πόθοι τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἐσυγκρούοντο καὶ αἱμάτων μεταξὺ τους, βρέθηκαν σὲ μιὰ στιγμὴ σχετικὰ συνεννοημένοι καὶ μ' ἓνα σύνθημα ὄρμησαν κατὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὴν κοινὴ νίκη, λογαριάσθηκαν καὶ μεταξὺ τους... Ἡ Ἑλλὰς βγήκε ἀπὸ τοὺς πολέμους 1912—13 ἐξαπλωμένη σὲ διπλὴ ἔκτασις ἐδάφους. Μὲ τὸ μέγαλωμα τοῦ κράτους ἔμελλε νὰ κριθῇ ἡ ἰκανότης τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας νὰ διοικήσῃ, ὀργανώσῃ καὶ παιδαγωγῆσῃ τὶς νέες ἐπαρχίες καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ἡ ἰκανότης της νὰ συζήσῃ μὲ ξένους πληθυσμοὺς.

Ἐρχεται ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ σταματᾷ κάθε δοκιμὴ καὶ προσπάθεια.

Ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου πολέμου ἦταν καὶ ἡ τάσις του ν' ἀπλωθῇ παντοῦ. Οἱ κύριοι ἀντίπαλοι μὴ μπορώντας ὁ ἓνας νὰ βάλῃ κάτω τὸν ἄλλο, ζητοῦσαν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους καὶ ἄλλους λαοὺς. Σάλπιγγες προσκλητήριες στὰ δύο τὰ στρατοπέδα οὐρλιαζαν συναγεμῶ λαῶν. Ἡ Ἑλλὰς, ἀπὸ τὴ θέση της, ἀποτελοῦσε ἐπιθυμητὴ σύμμαχον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικιστικὸς πόθους της, κατ' ἄλληλη λεία. Καὶ οἱ δύο ἐμπόλεμοι μερίδες ἐζήτησαν τὴ συμμαχίαν της.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἡ Ἑλλὰς βρέθηκε νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ ἓνα βασιλεῖα ποὺ ὁ ρόλος τοῦ ἀρχιστρατήγου ποὺ εἶχε παίξει στοὺς πολέμους δὲν ἔμπορουσε παρὰ νὰ τὸν ὑψώσῃ σὲ εἰδωλολατρεία καὶ ἀπὸ ἓναν πολιτικὸ ποὺ ἡ δεξιότης του καὶ ἡ τόλμη του τὸν εἶχαν ἐπιβάλλει στὸ θαυμασμὸ τοῦ λαοῦ. Γύρω στοὺς δύο αὐτοὺς ἀνθρώπους ἔμελλε νὰ μαζευτοῦν τὰ δύο γνωστὰ κόμματα.

Παντοῦ ὁ κόσμος χωρίζεται σὲ δύο καὶ δὲν ὑπάρχει πῶς μοιραῖος ἀριθμὸς γιὰ τὴ ζωὴ τῶν λαῶν.

Ἡ προπαγάνδα ποὺ ὁ πόλεμος ὕψωσε σὲ τελειότατο, σατανικότατο καὶ ἐγκληματικὸ ὄργανισμὸ, ἐγκαταστάθηκε καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἐμπόλεμους μερίδες γιὰ νὰ πιασθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς γιὰ τὴν ἀγιότητα τῶν σκοπῶν ποὺ ὑπηρετοῦσαν.

Στὴν ἀρχὴ ὁ λαὸς κουρασμένος ἀπὸ τοὺς δικούς του πολέμους ἔμενε ἀπαθῆς καὶ ἀνέβαλλε νὰ ταχθῇ κατηγορηματικὰ καὶ ἀνέγκλητα στὸ στρα-

τόπεδο ενός από τα δύο κόμματα. Ἡ αισθηματικὴ ἄλλωστε διάθεσις του προσπαθοῦσε νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς δύο διαμαχομένους ἀρχηγούς. Γιατὸ καὶ αὐτοί, στὴν ἀρχή, ἂν καὶ διχογνωμοῦντες, ἐκράτησαν τὰ προσήματα καὶ δὲν ἐκήρυξαν ἀναμεταξύ τους, ἀμείλικτο πόλεμο. Ἀλλὰ τὰ πράγματα εἶχαν τὴν ἀπαιτήσιν των. Ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ αισθηματικότης τοῦ λαοῦ δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ λόγοι γιὰ ν' ἀλλάξουν τὴν τροπὴ τους καὶ τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Πράγματι ὁ λαὸς αὐτὸς ἔμενε χωρὶς νὰ καταλάβῃ καλὰ τί γόρβαν ἀπ' αὐτὸν καὶ τί μπορούσε ἢ ἤθελε νὰ κάμῃ. Πρὸ πάντων δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ.

Τὰ δύο κόμματα εἶχαν τὰ ἑξῆς συνθήματα πού οἱ πιστοὶ τους μὲ ἀφέλεια ἐπαιρναν ὡς ἀρχὴ πού προσδιόριζε τὴν πολιτικὴ τους καὶ ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα προοδιορισμένο ἀπὸ ἐλατήρια διάφορης φύσεως πού τὰ κινούσαν. Τὸ βενιζελικὸ κόμμα ἔλεγε : σκοπὸς μου εἶναι ἡ π ρ α γ μ ἄ τ ω σ ι ε τ ὶ ὦ ν ἑ λ λ η ν ι κ ὶ ὦ ν πό θ ω ν. Τὸ βασιλικὸ κόμμα ἀπαντοῦσε : σκοπὸς μου εἶναι ἡ δ ι α τ ἡ ρ η σ ι ε τ ὶ ὦ ν ἑ λ λ η ν ι κ ὶ ὦ ν συμφερόντων.

Ἀπὸ ὅλες τὶς συνέπειες πού θὰ ἔχη ἡ κρίσις τοῦ 1915-20 μεγαλύτερη καὶ πῶ ἐπικίνδυνη θὰ εἶναι ἡ γένεσις τοῦ δυναστισμοῦ πού θὰ ὀπισθοδρομήσῃ τὴν κοινωνικὴ μας ἐξέλιξη. Ὅλη ἡ ἀντίδρασις πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ παραμονεύει ἐκεῖ στὴ σιὰ γιὰ νὰ ἐξορμήσῃ μὲ μίαν διαγραφὴ κάποια δυναστικὴ ἀποκατάστασις—αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ὡς ὑπάρχουν οἱ ἀφελεῖς πλανώμενοι πού ἐξηγοῦν τὸ δυναστισμὸ τους ὡς φιλοδίκαιο πουργιανισμό.

Ἀλλὰ ἡ ἀντίθετη πολιτικὴ τοῦ τυχοδιωκτισμοῦ πού ρίχνει τὸ ἑλληνικὸ πλοῖο νὰ θαλασσοδέρνεται ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς ἱμπεριαλιστικούς σκοπέλους, πλειοδοτώντας σὰν ἑξαλλος παίκτης τὸ ἴδιο τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πῶς νὰ κριθῇ καὶ ν' ἀντιμετωπισθῇ ;

Ἡ Ἑλλάς εἶναι σήμερα ὁ χωροφύλακας τῆς Εὐρώπης στὴν Ἀνατολὴ Κομπάζει καὶ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὸ ρόλο τῆς αὐτῆς. Ἀλήθεια εἶναι στὴν ὑπηρεσίᾳ ἰσχυρῶν κυρίων...

Μιὰ ὀξύτατη κρίσις ξέσπασε στὴν Ἑλλάδα πού ἡ σπουδαιότης τῆς ἴσως νὰ μᾶς φαίνεται σοβαρώτερη ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Στους κυματισμούς τῆς μέσα πιάνεται ἡ ἴδια μας ὑπαρξὶς ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ τὴν ἐκτιμήσωμε ἀπαθῶς—καὶ ἀναγκαστικὰ τὴν ὑπερτιμοῦμε. Ἴσως νὰ μὴ πρόκειται παρὰ γιὰ πολιτικὸ ἀναβρασμὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε καμιά βαθειὰ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐπίδραση. Ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ τρικυμία πού δημιουργεῖ νέες συνθέσεις πραγμάτων καὶ νέες ἀντιλήψεις εἴτε ἄμεσα εἴτε ἀπὸ ἀντίδραση, ἴσως νὰ μὴ εἶναι παρὰ συνέπεια παταγῆς τῆς περασμένης φτωχῆς σὲ χυμούς καὶ ἔνταση κοινωνικῆς μας καταστάσεως.

Ἐπιτέλους μιὰ βίαιη πολιτικὴ ἀνατροπὴ ἔριξε τὴν Ἑλλάδα στὸν πόλεμο καὶ χώρισε τὸ λαὸ σὲ δύο λυσοσασμένες, περισσότερο ἀπὸ πρὶν, ἢ μιὰ

κατὰ τῆς ἄλλης μερίδας καὶ δημιούργησε καὶ στὸν τόπο μας, ὅταν στίς ἄλλες χώρες ἐχάθη ὡς καὶ ἡ ἀνάμνησις του, δ υ ν α σ τ ι κ ὸ ζήτημα.

Ἡ βία καταστρέφει τοὺς λαούς. Θερμμένος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς δὲν ἦταν ἄξιος (καθόσον ἡ αισθηματολογία ἐπιβάλλει καὶ τὴν κύρωση τῆς ἀξίας) νὰ ὀδηγηθῆι στὴ βίαιη προσάρτησις καὶ ἀλλογενῶν πληθυσμῶν.

Ἡ πολιτικὴ χειραφέτησις τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὴν τουρκικὴν θεοκρατίαν (πού ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ὄχι μόνον δὲ θέλησε ν' ἀποσεῖσῃ ἀπὸ τὸ βαθύ πολιτικὸ ἔθνος της, ἀλλὰ δὲν ἀφῆκε κανένα μέσο ἀχρησιμοποίητο γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσῃ ποτε) εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ μᾶς συγκινήσῃ. Ἀλλὰ τέτοιο εἶναι τὸ ἐθνολογικὸ μωσαϊκὸ τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας πού δὲν πρέπει νὰ δοθῆ δικαίωμα κυριαρχίας σὲ μιὰ ἐθνότητα ἐπάνω στίς ἄλλες. Μιὰ διεθνὴς πολιτικὴ ὀργάνωσις μὲ καθαρὸ σκοπὸ τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἐξυπαρέστησις τῆς εὐημερίας τῶν πληθυσμῶν αὐτῶν θὰ ἦταν ἡ μόνη ἀνθρώπινη λύσις πού θὰ ἐξασφάλιζε καὶ τὴ γενικὴ εἰρήνη.

Ἄν τὸν παρατηρήσῃ κανεὶς, τὸν ἑλληνικὸ λαό, λίγο προσεκτικὰ θὰ τὸν αἰσθανθῆ ποτισμένο μιὰν ἀκατανίκητην ἀδιαφορίαν πού δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἐνθουσιασθῆ. Ὁφείλεται αὐτὸ στὴ κοιμητικὴ διαίρεσίν του ἢ στὴν κούραση πού ἔχει διαπεράσει τὰ μέλη του, καθὼς ὅλων τῶν λαῶν, σὰν ἄγρασία πού σκουριάζει ; Ναι, ὁ πόλεμος ἔχει δηλητηριώδεις συνέπειες σὰν ἀρρώστεια.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐργατικὴ τάξις ἀφοῦ συσσωματώθηκε ἐπαγγελματικὰ χάρις στὴ συνδρομὴ τῶν καταλλήλων οικονομικῶν ὄρων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ σπουδαιότερος εἶναι ἡ συγκέντρωσις τοῦ κεφαλαίου στὰ χέρια μιᾶς ὀρισμένης βιομηχανικῆς κλάσης, ἀρχισε καὶ αὐτὴ τὸ διεθνὴ ἀγῶνα τῆς ἐργασίας. Ἡ συνειδησίς της μὲν ἀρχίζει ν' ἀποκτᾷ μιὰ ἰδιοσυστασία. Μανθάνομε ὅτι οἱ πολιτικὲς διαίρεσεις πού παθιάζουν τὸ σύνολο τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ξεκαθαρίσθηκαν ἀκόμα μέσα στοὺς ἐργάτες ἀπὸ τὴν προλεταρικὴ συνειδησίη τους καὶ ὅτι μάλιστα ξεσποῦν ἀναμεταξύ τους μὲ τέτοια ἀστικὴ ἀντίληψη πού αὐτὲς προσδιορίζουν τὴν τακτικὴ τῆς δικῆς τους πολιτικῆς. Ὅμως ἡ ὀργανομένη ἐργατικὴ τάξις ἀποτελεῖ τὴν πρωτοπορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἀναπλαστικὴ ἐξέλιξίν του.

—*—

Οἱ λαοὶ ὡς σύνολα πάσχουν ἀπὸ ὑπερηφάνια τοῦ ἐθνικοῦ ἔθνος καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἰσχυρότερη ἄμεση ψυχολογικὴ αἰτία τῶν πολέμων. Ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ παμφάγο ἀποκλειστικὸν αἶσθημα στηρίζουν οἱ κυβερνήτες τὸ πολυπόλο σύστημα τῶν μοχλῶν μὲ τοὺς ὁποίους κυριαρχοῦν τὸ μικροῦψυχο καὶ τερατώδες ἄν πού λέγεται ἔθνος, τὸ δαμάζουν, τὸ ἐρεθίζουν καὶ τὸ ρίχνουν ἐναντίον ἑνὸς ἄλλου, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναθρεμμένον, ἔθνος.

Τὰ «ἐθνικά ιδεώδη», ἡ «ἀρχὴ τῶν ἐθνικότητων» κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῶν ὁποίων ἐσυστήθησαν τόσα ἔθνη καὶ κράτη στὴν Εὐρώπη μέσα στὸ δέκατο ἔνατο αἰῶνα, ἀποδείχθηκαν ὄχι ἄξια τοῦ ιδεολογικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ποὺ εἶχαν περὶ τὸν κόσμον. Δυστυχῶς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔμπορουσαν νὰ δράσουν μὲ καθαρὰ ἠθικά ἐλατήρια. Ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ἀρνητικά ἐλατήρια : νὰ μισήσουν κάποιον γιὰ νὰ νομίσουν οἱ ἴδιοι ὅτι ἀποτελοῦν μιὰ ὁμάδα ἀπέναντι τοῦ μισημένου τρίτου. Ἔτσι τὸ μῖσος ἐδλογήθη ἀπὸ τοὺς ἐθνικιστὰς ὡς σωτήριο. Κι αὐτὴ ἡ ψυχικὴ διάθεση ποὺ συχνὰ καταστὰ παθολογικὴ ἀναπτύσσει μιὰ σκοτεινιάσμενη ὑπερφίαλη πεποιθήση ἑνὸς ἔθνους στὸν ἑαυτό του, ἕνα παροξυσμὸ πατριωτισμοῦ ἀδηφάγο ποὺ δὲν κατευνάζεται ἂν δὲν καταστρέφῃ καὶ τὰ στήθη ποὺ τὸν τροφοδοτοῦν.

Ἀπὸ φανατισμένο νοῦ ξεφεύγουν τὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ποὺ δὲ λύνονται μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὲ κατακτήσεις, ξεφεύγουν τὰ κοινωνικά καὶ πνευματικά συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος ὅλο καὶ πιὸ ἀλληλέγγυης ἐπάνω στὴν κοινὴ γῆ.

Οἱ φοιτισμένες συνειδήσεις ὑποψιάζονται πιά τὸ ἰδανικὸ τῶν ἐθνικότητων. Ὅχι μόνον δὲν ἀπόδωσε τοὺς καρποὺς ποὺ ἐξαρτήσαν ἀπὸ τὴ γενικὴ ἀναγνώρισή του μεγάλες ἐλπίδες, ἀλλὰ ἐμπόδισε τὴν κοινωνικὴ χειραφέτηση τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ ἐβοήθησε στὴ δημιουργία πολέμων μὲ τὴ φλογισμένη καλλιέργεια ποὺ ἐξυπνοεῖ τοῦ ἐθνικοῦ ἐγωΐσμοῦ.

Ἔθνη, φυλὲς μὲ τὴν ἀνθρωπολογικὴ σημασία, δηλαδή μὲ ξεχωριστὴ, διάφορου εἴδους ἀνατομικὲς, ἐγκεφαλικὲς καὶ ψυχικὲς ιδιότητες δὲν ἔπαυον μέσα στὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον. Ἄν οἱ προλήψεις, τὰ συμφέροντα, ὁ τυχοδιωκτικὸς ὀρισμένων τάξεων λυσσασμένων ἀπὸ κέρδος στήνουν τὸν ἕνα λαὸ ἐναντίον τοῦ ἄλλου, δὲν θὰ πῆ ὅτι οἱ συμπλεκόμενοι λαοὶ εἶναι διάφορης φυλῆς, ὅπως τὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας ἂν πιαστοῦν στὰ χέρια δὲν θὰ πῆ ὅτι ἔπαυαν νὰ εἶναι συγγενεῖς.

Οἱ ιδεολογίαι ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴ φανατισμένη πίστη στὴν ἀποκλειστικὴ περιούσια ὄντοτητα μιᾶς φυλῆς δὲν εἶναι παρά οὐτοπίαι καὶ εἶναι γνωστὸ πιά στὸν κόσμον ὅτι δὲν εἶναι ἡ οὐτοπία τὸ ἄκακο καὶ ἀκίνδονο οὐτοπικόλημα ἑνὸς ἀνησύχου ποιητικοῦ νοῦ. Δὲ φτάνει νὰ εἶναι οὐτοπία μιὰ ἰδέα γιὰ ν' ἀποκλείη τὸν κίνδυνον. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποδείχθηκε πλέον, ποῖα ἔμπορεῖ νὰ εἶναι τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀνθρώπινης πίστεως...

Οἱ πόθοι καὶ τὰ ὄνειρα ποὺ φώλιαζαν ἄλλοτε στὶς καρδιὰς μερικῶν δραματιστῶν, μερικῶν ἀπρόφραστον πρωτοπόρων, παρουσιάζονται σήμερον ὡς ἡ μόνη σωτήρια πραγματικότης. Γιὰ τοὺς λαοὺς ὑπάρχει ὡς τὸ πιὸ ἐπιβεβλημένον μέλημα νὰ ὁλοκληρωθοῦν μέσα σ' ἕναν ὀργανισμό. Καὶ ἐκεῖ τείνουν. Παρ' ὅλες τὶς ἄγχιες ἐθνικιστικὰς ἐκδηλώσεις, αὐτὴ εἶναι ἡ βέβαιη

τάσις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ποὺ περιλαμβάνει ἐκτός ἀπὸ τὴν Μητρόπολη, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὶς εὐρωπαϊκὰς ἀποικίας.

Ἡ βῆσις ἐπάνω στὴν ὁποία θὰ πραγματοποιῆ ὁ μεγάλος αὐτὸς σταθμὸς τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι παρά κοινωνικὴ, δηλαδή ἀνάπλασις ἐσωτερικῆ, βαθεῖα, τῶν ἰδιωτικῶν σχέσεων μὲ γνώμονα τὴ δικαιοσύνη καὶ ὀργάνωσις τῶν συνολικῶν δυνάμεων μὲ γνώμονα τὸ γενικὸ συμφέρον. Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ παγκόσμια τρικυμία ποὺ ἐπακολουθεῖ καθιστοῦν τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῶν κοινωνικῶν ἄμεση, ἐπιτακτικὴ μὲ μιὰ φοβερὰ ἀνατροπὴ τῶν πάντων ποὺ παραμονεύει ἐπάνω σ' ὅλην τὴν κατάστασιν ἠλεκτρισμένο σύννεφον ποὺ κλείνει τὸν περασνόν.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ζεῖ μέσα στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀλληλεγγύη. Γύρω του καὶ ἐντὸς του βράζει ὁ ἐθνικισμὸς ὡς ἑνστικτὸ ποὺ δὲν συμμορφώνεται πιά στὶς νέες ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Τὸ σπουδαιότερον μέλημά του εἶναι νὰ πάρῃ συνείδηση τῆς νέας ἀποστολῆς ποὺ ἀγωνίζεται νὰ πραγματοποιῆ ἡ ἀνθρωπότης.

Τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, οἱ ὀλίγοι ἄνθρωποι ποὺ βρίσκονται γύρω σ' αὐτὸ τὸ περιοδικόν, ἔχουν τὴν πεποιθήση ὅτι συμφωνοῦν μὲ πολλὰς ἀγνωστες συνειδήσεις μέσα στὸν ἑλληνικὸν λαόν. Σ' αὐτὰς ἀπευθύνονται πρώτα-πρώτα. Αὐτὰς καλοῦν σὲ πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ συνεργασία.

Ἔχουν μπροστά τους αὐτὰς τὶς σκέψεις, αὐτὴ τὴν πίστη, αὐτὸ τὸ ἔργο.

Δὲν πρόκειται νὰ μελετήσουν τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ οἰουδήποτε πολιτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ συστήματος. Τέτοιου εἴδους μελέτες, σπουδαιότατες καθόλα, εἶναι εἰδικές. Τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ θ' ἀσχοληθοῦν μὲ τὶς ἰδέας, τὶς ἀρχὰς ποὺ ἐμπνέουν καὶ ὀδηγοῦν τὴν παγκόσμια προστάθεια τῶν λαῶν νὰ βροῦν τὴν ἀληθινὴ ἔννοια τῆς συνολικῆς τους ζωῆς καὶ νὰ τὴν ἀναπλάσουν σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια αὐτή.

Προπάντων οἱ ἄνθρωποι ποὺ θὰ συνεργαστοῦν ἐδῶ πιστεύουν στὸ πνεῦμα ποὺ μετουσιώνει τὸν κόσμον σὲ νόησιν ἀρμονικὴν. Πιστεύουν στὴν Τέχνη ποὺ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ φανέρωμα τῆς κρυφοτηγῆς τῶν κοινῶν αἰσθημάτων καὶ μὲ τὴν ἀναδημιουργία καὶ ἀνασύνθεση τῆς ζωῆς μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά καὶ ἀνατείνει τὶς δυνάμεις μας πρὸς αὐτά.

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΙΝΑΣ

Λησμονημένος στη γωνιά του ο Στέφανος Κίνας, στο μαράζι του, ένωθε πλάγι του, την παλιά, σκληρή μοίρα να παίρνει σιγανές, άργιες αναπνοές. Την παλιά, σκληρή μοίρα της Αναστάσεως. Τίποτε δεν πεθαίνει για πάντα. Δεν υπάρχει τέρας. Επίνω από τους χαλασμούς χαμογελά η Αιωνιότης.

Κι αν άγνοημένα, είχαν όμως συντελεσθή η θυσία του, η θυσία της πρώτης ψυχής του. Ίσως να μην έπρεπε να πεθάνη. Άλλο χίλιες φορές έπρεπε ν' αναστηθῆ και να ξαναζήση. Τώρα μουρμουριστά η παλιά μοίρα του τραγουδούσε σε καινούργιους σκοπούς, με καινούργιους νόμους την ανατάλυτη ανάγκη της αναστάσεως. Ίσα-Ίσα ο καινούργιος σκοπός του παλιού τραγουδιού, αυτός άγγιζε την ψυχή του Στέφανου Κίνα και την έστρεφεν με όδυνηρήν ήρεμία προς την διεύθυνση όπουθε ξεκινούσαν ο απόμακρος ήχος, σαν το φυτό που το λουλούδι του ζει κυττώντας κατάματα τον ήλιο.

Πόσον καιρόν απόμεινε στη γωνιά του μαριζώνοντας; Δεν είχαν περάσει κοντά του τρικυμίες; Δεν έκρουσε τη θύρα του η μπόρα; Τα ρίγη των άστρατων δεν είχαν ξεπεράσει τις χαραμάδες της κάμαράς του;

Ο ίδιος δεν τον υποπτεύετο. Μέσα του ήταν ο ίδιος ένας παγωμένος χειμώνας. Μέσα του είχαν ομηάξει όλες οι τρικυμίες, λημνιάσει οι μπόρες. Άστραφταν πολύ επάνω από τις συννεφίες του. Η φρίκη του, ως τότε, ήταν μια δεύτερη φύσις που τον αποκάρωνε στα ρεύματα των ηλεκτρισμών της ατμοσφαιρας του.

Ο Στέφανος Κίνας σε μια τέτοια στάση πρωτάκουσε τον σιγανόν, άργόν ανασασμόν του κόσμου που έσάλευε πλάγι του. Πρώτο σημείο πως η μπόρα περνούσε. Πως ο χαλασμός άλαργεσε κι από κάπου ξεστέφανε. Όχι από την ανατολή. Ήλιος καινούργιος έσκαζεν από το βορρά.

Το αυτί του, πριν από το μάτι του, εμάντευε την καινούργια Όρα — άκουγε μόνο, έτσι μουρμουριστά ως έφθανε στην παγωνιά του, το σκοπό του παλιού τραγουδιού. Ξανάνοιωθε ν' άνήκη πάλι κάπου. Η υπόσχεσις μιας γῆς έφθανε, κι άπλωνε χάρδι ξαστεριάς. Ο Στέφανος Κίνας προσησθάνετο. Άδιόρατα μια κίνησις άρχισε να σχεδιάζεται μέσα του, στο σωρό του, άιρεμος πόθος για στρατοκόπι. Ζωντάνευεν ο πόθος της γῆς, που τον καλούσαν στην έκτασή της, ακόμη μια φορά η θέρη να διαβῆ το διάστημα, να ξαναϊδῆ ένα κόσμο, με καινούργιο βλέμμα, ανάδανε τα ένδόμυγά του και συντονίζονταν τώρα σε φιλοὺς ήχους τρισευτηχιμένους οι φωνές της γαλήνης.

Κι ο πόθος της γῆς, που τον ανακαλούσε με τον ανασασμό της, του συνεπήρε τη βαθειά λύπη του μεγάλου κακού, του άδικου θανάτου που είχαν ύποστη από την ίδια του πάλη. Τώρα από τον κάμπο του τραγουδούσαν μύριες φωνές το πέραςμα της τρικυμίας κι ήταν το τραγούδι τους ένας ύμνος στην ύψηλή υποχρέωση της Αναστάσεως.

Ο Στέφανος Κίνας χωρίς λύπην αισθανόταν πως έπρεπε ν' αναστηθῆ, έπρεπε να σταθῆ όρθός και να ξανακούση τον παλμό της καρδιάς του. Και για να ήναι η ανάστασις του οωστή κι αληθινή έπρεπε να την κινή μόνος του. Έπρεπε ν' αυτοαναστηθῆ. Κανένας δεν θα του έδινε χέρι πριν από τον εαυτό του και κανένας δεν θα γινόταν ο ξεάγγελος της αναστάσεώς του. Έπρεπεν ο ίδιος μόνος να ιδῆ την ανάστασή του, να την πιστοποιήση στον εαυτό του, να κινηθῆ, να περπατήση — ο ίδιος να ξαναζήση σε μια καινούργια πραγματικότητα, έδω κάτω στη Γῆ, διάμεσα στους ανθρώπους. Ο ίδιος θα έγίνετο ο άπολογητής της επανόδου του στη ζωή — μιλώντας ακόμη μια φορά — αιωνίως — μαζί της.

Ο ίδιος έπρεπε να γίνη τραγουδι της ζωῆς του. Κι όπως ένα πυκνό δάσος παίρνει φως άλαργεύοντας τα δέντρα του, έτσι ο Στέφανος Κίνας: ένωθε πως έπρεπε ν' άραιώση τις παλιές του γνώμες, να δώσει άερα στην πυκνότητά του και φως. Έπρεπε να πάρη συνείδηση.

—*

Μια φορά τον έμελλε, και τόγραφε με πολύ πόνο στη μητέρα του, να πάη μακρύτερα τόνομά τους. Τώρα ο Στέφανος Κίνας ήθελε να μείνη δίχως όνομα. Τον έμελλε μόνον να πάη μακρύτερα η ψυχή του. Μόνη του έγνοια. Το βλέμμα του να σμίξη με καλωσύνη προς τα πλέον απόμακρα σημάδια, να σμίξη με το χρώμα που δείχνουν τ' άστρα στο φανέρωμά τους.

Ο καιμένος ο άνθρωπος είχε τόσα υποφέρει από την παλιά του κατάσταση. Δεν ήταν ο Στέφανος Κίνας που θαρρώντας πως είχε θησαυρούς έπιε τόσες πίκρες; Δεν ήταν ένα διαμάντι που τον έκαμε να χάση την πίστη του; Δεν ήταν το διαμάντι ο τελευταίος θησαυρός του σπιτιού του που, χάνοντάς τον, έσχισε την καρδιά του κι είδε να πέφτη ο ίδιος κάτω από τα συντρίμια της ανεξαρτησίας του;

Είχε σκεφθῆ τότε να πέση στη σπουδή. Να μάθη γράμματα, να γίνη ο σοφός άνθρωπος της βιβλιοθήκης, ήταν η διεξοδος που είδε μια φορά σαν απόμεινε χωρίς θησαυρό.

Μά δεν υποπτεύετο ποτέ ο Στέφανος Κίνας πως αποφασίζοντας να μάθη γράμματα, θα ξεκιρίβανε μια μέρα πως το τωρινό του σπίτι δεν είχε ποτέ κανένα διαμάντι αληθινό. Κι ήταν μια πλάνη, ένα κοινό άπροσγιάλι, που του έσπατάλησε τόση δύναμη, άσκοπα, που του έκαμε τόσο κακό.

Η σημερινή πλάνη ήταν μολαταῦτα για τον Στέφανο Κίνα η πίστις του κάποτε. Ο Κίνας ήθελεν άλλοτε να πισιεύη την Άλήθεια. Κι ήθελε να ζῆ με την αλήθεια που πίστευε. Έτσι εκανδύνεψε, πέρασεν από το μεγαλύτερο κίνδυνο, τον παραξένο έρωτά του προς την αλήθεια που είχε κληρονομήσει από το σπίτι του.

Εμάθαιεν όμως σήμερα διαβάζοντας, πως δεν ήταν αληθινή η κληρονομία του, ο θησαυρός του ήταν ψεύτικος.

Και έοκέφη τότε ο Κίνας: «Δεν είναι αλήθεια το κάθε τι που

μᾶς αφήνουν οἱ δικοί μας. Ἀλήθεια εἶν' ἐκεῖνο πού ἐμεῖς μὲ τὸν ἀνώτερο βαθμὸ τῆς γνώσεώς μας, εὐρίσκομε, πιστοποιοῦμε νὰ κινηταί γύρω μας, κοντά μας ἢ καὶ μέσα μας. Ἀλήθεια εἶναι πρῶτα-πρῶτα ἐκεῖνο πού μὲ τὸ χέρι μας ἐμεῖς πλάθομε.

Ὁ Κίνας ξέφευγεν ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς ἱστορίας τοῦ σπιτιοῦ του — γιατί τὸν εἶχε ἀγγίξει πιά τὸ πνεῦμα τῆς καταιγίδος.

Καὶ σὰν εἶδε πὼς δὲν εἶχε τίποτε, πὼς οἱ θησαυροὶ του ἦταν φανταστικοί, ἔδοξίμασε παράξενον αἶσθημα. Δὲν εἶχε πιά νὰ λυπηθῆ γιὰ ὅ,τι ἔχασε. Δὲν τοῦ ἄφηνε λύπη ἢ ψευτιά τοῦ θησαυροῦ του. Αὐτόταν ὅμως πὼς γιὰ νὰ πιστέψῃ τόσο σ' ἓνα ψεύτικο θησαυρὸ εἶχε κινδυνεύσει νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἓνας πλαστός ἄνθρωπος. Ἀναθυμόταν τώρα τὸν σπαραγμὸ πού πέρασε βλέποντας τὴν πυρκαϊὰ τοῦ κόσμου του, κόσμου χαρτενίου! Ἀλήθεια, ὁ Κίνας ἦταν μὰ φορὰ παιδί...

Μὰ μόνο γιατί περνᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸ παιδί, μόνον γιατί φαντάζεται ἓναν κόσμον, μόνο γιατί ὁ κόσμος αὐτὸς πέφτει καὶ χάνεται — μόνο γιατί τοῦτο μᾶς θλίβει γιατί ἀναγνωρίζομε τὴ λύπη μας στὰ κατοπινά μας χρόνια, μόνο γιατί κατακτοῦμε τὴν πραγματικότητά μας στὴν ἀλήθεια τῆς συνειδητῆς δυναμικότητάς μας.

*—

Ὁ Στέφανος Κίνας ἄρχιζε τώρα νὰ χαραῖζε τὰ σύνορά του· τὸ ἴδιο του τὸ κορμὶ μὲ τὴν ὀρμὴ μαζί νὰ προσπεράσῃ τὸ δρόμο του. Ἐκεῖ, σ' ὅλη τὴν ἔκταση, θ' ἄπλωνε τὴν ἀρετὴ του. Εἶχε σοβαρή, μὰ χαρούμενη ὄψη. Δὲν ἦταν μόνο πὼς ἀρπάζοντάς του οἱ ξένοι τὸ διαμάντι του, πού γι αὐτὸν ἦταν τὸ πρόσωπο τῆς ἱστορικῆς του ἀνέξαρτησίας, τῆς αὐτοτέλειας του, αὐτὸς πιά δὲν ἔχανε τίποτε, ἀλλ' ἀκόμη πῶς πολὺ ξεκαθάριζε τώρα, πὼς οἱ ξένοι ἦταν πιά σὲ κατώτερη μοῖρα γιατί βρίσκονταν κύρια τόσο πλάστοῦ θησαυροῦ! Καὶ πὼς σὲ τὸ φῶς πού ἐπρόβαλεν, ἔβλεπε τώρα πὼς δὲν τοὺς ἀπόμεινε παρὰ ἡ νεροπὴ ὅτι τὰ ἄσχημα μέσα πού χρησιμοποιήσαν γιὰ ν' ἀποκτήσουν μὰ φορὰ τὸ διαμάντι τοῦ Στέφανου Κίνα, τοὺς ἀπόμειναν τελικὸ στίγμα — σὰν βάρος. Εἶχαν φορτωθῆ ἀκόμη ἓνα ψέμμα στὸν ὤμο τους.

Μὰ φορὰ ὁ Κίνας δὲν ἠμποροῦσε νὰ στοχασθῆ χωρὶς τρόμον τὸ ἐσώτερον εἶναι του. Καὶ δημιουργοῦσεν ἀσχολίες μικρὲς, ἀμέτρητες μικρὲς ἀσχολίες, πού νὰ τοῦ τραβοῦν ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον του, νὰ μὴ τοῦ ἀφήνουν στιγμὲς ἐλεύθερες γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ τοῦ ἀπορροφοῦν κάθε του διάθεση καὶ κάθε δύναμη. Κι ἦταν ἡ ζωὴ του ἓνας κόσμος χαρτιῶν, πλήθῃ χαρτιῶν μὲ ἀριθμούς, πλήθῃ χαρτιῶν μὲ σχήματα χαρτιῶν γιὰ κάθε στιγμή, γιὰ κάθε διεύθυνση βλέμματος, γιὰ κάθε χειρονομία πού σκέπαζαν αὐτὸν ὀλόκληρον, τὸν ἔθαβαν.

Ἔτρεμε ν' ἀντικρύσῃ κάποιο πρόβλημα πού εὕρισκε στιγμὲς νὰ τὸν ἀνησυχῆ, νὰ τὸν ἀγγίξῃ. Ἔτρεμε νὰ μιλήσῃ μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ μοῖρα τοῦ πατέρα τῆς Ἀντιγόνης τὸν ἐπάγωνε.

Ἔτσι μὲ τοὺς τρόμους του ἐμάκρυνε τὸ μαρτύριό του, γιατί

ἦταν βέβαιο πὼς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ξεφύγῃ τὸ ἀνώτερο πρόσταγμα τῆς θέλησός του.

Γονατισμένος μὰ μέρα ἀπὸ τὴ λύπη, πρὶν τὸ θελήσῃ, ἔμιξε τὰ χέρια σὲ προσευχή. Κάτι ἐσάλεψαν τὰ χεῖλη κι εἶπαν στὴ σκόνη πού ἀντίκρυζε προσηλωμένο, ἄδειο τὸ βλέμμα: «ὦ! ἄς μὴν ἔλθῃ ἡ σωτηρία μου! Ἄς μὴ σωθῶ! Ἄς λείψῃ ἀπὸ μένα ἡ πικρὴ στιγμή τῆς σωτηρίας... Δὲν ἀντέχω πιά. Ὁ λυτρωμὸς θὰ μὲ συντρίψῃ. Θεέ μου, πάρε ἀπὸ μένα αὐτὴ τὴ λύση. Λησμόνησέ με στὰ πλήθη τῶν σκλάβων. Καὶ οἱ σκλάβοι ζοῦν μέσα σὲ κάποια εὐτυχία. Χάρισέ μου τὴν εὐτυχία τοῦ σκλάβου. Πάρε τὴν ἀνησυχία μου, ἄδειασε τὴν ψυχὴ μου, ἄς ἀπομείνῃ τὸ σῶμα στὴν ἀθλιότητά του. Μεγάλε, ἐπουράνιε πατέρα! Δὲν εἶσα ἡ πηγὴ καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν ἀθλιότητων μας;»

*—

Ὁλ' αὐτὰ περνοῦσαν σήμερα ἀπὸ τὴ μνήμη του σὰν ὄνειρα πού τοῦ εἶχαν διηγηθῆ κάποιοι σὲ ἄγνωστο τόπο. Ἦταν ἓνας κόσμος πού τὸν συνεπῆρεν ἡ τρικυμία, καθαρίζοντας στὶς καταιγίδες τῆς τὴν πολιτεία τοῦ Στέφανου Κίνα. Ἐνας ξάστερος οὐρανός, διαφανὲς τὸ διάστημα, ἔκαμεν ὄρατὲς τώρα τὶς ἀπώτερες γραμμὲς τῶν βουνῶν στὸ βλέμμα του.

Τώρα ζύγωναν κι ἄλλες φωνές. Τώρα ἔσμιγαν φωνές, τώρα χειρονομίες ξάνοιγαν σὲ λαμπρὰ σχήματα.

Ἀδελφικὲς ψυχὲς μιλοῦσαν κι ἦταν ἡ φωνὴ τους μὰ ἐρημνεῖα τῆς χαρᾶς πού προέλεγαν οἱ Οἰωνοί.

Κι ἔλεγεν ὁ ἓνας:

«Ἡ τραγικώτερη ὄψη τοῦ ὄνειρου βέβαια κι εἶναι ἡ στιγμή τῆς πραγματοποιήσεώς του. Τ'ὄνειρο εἶναι κάτι πού φοβόμαστε καὶ πού ἡ βεβαιότης τῆς ἀνυπαρξίας του μᾶς κάνει νὰ τὸ βλέπωμε μὲ συμπάθεια καὶ νὰ τὸ ποθοῦμε. Τὸ χῶμα ξεθωριάζει τόσο γλίγορα στὸν ἥλιο! Μόνον ἡ χημεία τῆς πειθαρχίας μας κι ἡ πεποίθησις μας θὰ τὸ κρατήσῃ ἀναλλοίωτο, κρύσταλλο στὴν ἀκτινοβολία τῆς ζωῆς. Στῆς δημιουργίας τὴν πάλῃ θ' ἀκονίσωμεν τ' ἀτίμητα δῶρα πού ἡ φύσις μᾶς ὄρισεν, ἡ γραμμὴ θὰ δυναμώνῃ τὶς μορφές, χαρᾶζοντας τὴν ἀρμονία, τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη πού ἐρωτεμένοι ἀντικρύσαμε στὸ ξεφύλλισμα τῆς ἱστορίας τῆς χώρας μας. Ἀνέβηκα στὸν Ὑμηττό. Ὅταν ἐφθάσαμε στὰ ὕψη ἡ φύσις ξανοίχτηκε καὶ μᾶς χάριζε χαμόγελα βουνίστιων λουλουδιῶν. Μὰ οἱ θησαυροὶ ἦταν πῶς ψηλά. Τὰ πρῶτα πεῦκα μᾶς ἔδωκαν τὴ δυνατὴ ἐντύπωσις τῆς γονιμότητος. Ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν σπλάγγων τοῦ Ὑμηττοῦ, πού λάγνες καμπύλες δένονταν στὸ φουντωτό, μάπαλδν ὄροπέδιο, γιγάντια πηγὴ ἠδονῆς, ἐπήδησε τὸ ἅγιο παιδί, χρυσὸ στὸ μεσημέρι ἡ Καισαριανή. Ναὸς τῆς Ἀπτερῆς Νίκης. Ἰδία χάρη καὶ λεπτότητα. Τὰ πλατάνια χρωματιστὲς ζωηφόρες. Οἱ χριστιανοὶ ἔδωκαν στὸ θεὸ τὸς μορφὴ Φαύνου.

Οἱ χωριάτες ἔριχναν τὶς ἐλιές. Λειτουργία μ' ἐμᾶς ἱεροφάντες.

Πῶς ψηλὰ ἀνεμῶνες, βιολέτες, ἀγκάδια, κυλαμῆς, θροῦμπι, ἄλικα κούμαρα. Ψηλότερά μας ὁμορφος πύργος τ' Ἀοτέρι. Ἄνα-

πνέαμε. Κι ανεβαίναμε ψηλότερα. Τί κι αν πέσωμεν εκεί πού θα φθάσωμεν; Στην κορφή τραγουδήσαμε τὸν ὕμνο τοῦ Πάνα. Τὰ σύγνεφα μᾶς ἄγγιζαν. Ἐρῆ προδιάθεση γιὰ μυστική ἐξομολόγηση στὴν αἰωνιότητα. Μιά τέτοια ἀνάβαση εἶναι ἡ ἴδια μας ἡ ζωὴ.

Ἀντιμετωπίζοντας τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση μαθαίνομε νὰ ξεδιαλύνωμε τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας, ν' ἀναγάγωμε τὶς ποικίλες μορφές στὴ μορφὴ τῆς γενέτειρα. Στὸ χειρότερο πρᾶμα, τὸ σύμβολο τοῦ παντός.

Ἔχομεν τὴν συναίσθηση ὅτι βαδίζομε πολὺ μπρὸς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ σκιά μας θὰ ξεκουράζη ὅσους θὰ τολμήσουν νὰ μᾶς ἀκολουθήσουν. Ἡ δύναμὴ μας ποτίστηκε καὶ ξεπλώθηκε πάνω στὴν πλατεία καὶ εὐφορὴ πεδιάδα. Ἡ αἴσθησή μας εἶναι χρυσοῦ ἀπὸ τὴ λάμψη τοῦ ἡλίου της. Ἡ ψυχὴ μας κινήγησε τὶς κλασικὲς μορφές τῶν σύγνεφων τῆς Ἀττικῆς. Τὰ μάτια μας ἀρπάξανε τὶς ὀλύμπιες ἀρμονίες τῶν δειλινῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσά ἐξεδύθη καὶ ξεπεινάχηκε μυριόμορφη στὰ μάτια μας. Ἐδόθηκε γλαστί, προσμένοντας τὰ χέρια καὶ τὴν καρδιά πού θὰ τὴν ὑψώσουν εὐρυθμὰ, μετρημένα στὴν κορνίζα καὶ τὰ κιονόκρανα τῶν νέων μνημείων... Στὴν καρδιά μας πολλὴ καλωσύνη καὶ ἀγάπη. Εἶναι καιρὸς πού ξεχάσαμε κάθε πάθος. Κι ἂν ἀκόμη κάποτε ὑπερήφανα ἀντικρύζωμεν τὸν κόσμον, πὺδ σιχνὰ τὰ μάτια μας χαμηλωμένα ἀπὸ τὸ φόβο νὰ μὴ δεῖξουν ὅλη μας τὴν ἀγάπη γι' αὐτόν.

Εἶναι τόσο ἐπικίνδυνον ν' ἀκουμπήσῃ κανένας τὸ κεφάλι στὸ στήθος του. Μὰ τὸ κεφάλι μας πρέπει κάπου ν' ἀκουμπήσῃ. Παλμοὶ ὅσο κι ἂν εἶναι ἀκανόνιστοι, εἶναι τὸ σημάδι τῆς ζωῆς. Ἄς τεντώσωμε τὰ χέρια, ἡ ἀναπνοὴ βαθιὰ θὰ φέρῃ τὴν ἀνακούφιση. Νὰ εἴμεθα καλοὶ καὶ στὶς διαφορές μας καὶ στὶς συμφωνίες μας. Περιμένοντας ἀνεπίπτους εὐτυχίες παρακολουθήσαμε τὸν κατάμαυρο, φουρτουνιασμένον οὐρανόν. Τὰ δέντρα πράσινα, ἀνοιχτὰ ξεπρόβαλαν, φορεῖς — οὐράνια τόξα — τῆς ἐρχόμενης ἡουχίας.»

Ὁ ἄλλος εἶπεν: «Ἐἶπατε τῷ βασιλεῖ, ὁ Ἀπόλλων ἀνέκτησε κελύβα καὶ μάντιδα δάφνην. Τὸ λάλον ὕδωρ δὲν ἀπέσβετο. Ὁ Ἀπόλλων ἀνεῦρε τὴν παγὰν τὴν λαλέουσαν...»

Καὶ ἄλλη φωνή: «Νὰ φύγωμεν. Μὲ καθαράς χεῖρας νὰ φύγωμεν.. Χωρὶς τίποτε. Νὰ φύγωμεν πετώντες κάθε ἀποσκευὴν.

Νὰ φύγωμεν. Κι ὕστερα, ὕστερα ἄς ξαναστρέψωμεν τὸ βλέμμα γιὰ νὰ ἴδοῦμε τί εἴχσαμεν καὶ τί ἀφήσαμεν ἀπ' τὴ ζωὴ μας στὴ γῆ πού ἀφήνομεν. Ὑστερα, ὕστερα. Ἄς ξαναἰδοῦμε τὰ χρόνια καὶ τοὺς τόπους τοὺς παλιούς ἀπὸ μακριὰ. Τώρα νὰ φύγωμεν.»

Τότε ἀπὸ μακριὰν — ἦταν μιὰ πρωϊνὴ ὥρα — ἀπὸ τὸ μακρινὸ λειβάδι ἀκούσαμε τὴ βαθειά, ὑποβλητικὴ φωνὴ τῆς ἀγελάδας πού καλοῦσε τὸν ὄρμονο λάθο τοῦ ταύρου.

Καὶ εἶδομεν τὸ θαῦμα τοῦ ζῶον. Τὸν ταῦρον πού σπάζοντας τὰ δεσμά του ἀκράτητος ξεγύθη σιτὸν κάμπο, ὠδηγημένος ἀπὸ τὴ βοὴ τοῦ πόθου, κι ἦταν ὄραμα ἡ ἀναζήτησις του πέρα στὸ χλοερὸ τοπεῖο.

*.

Ἔτσι γοητευμένος ὁ Στέφανος Κίνας μὲ σταθερὸ βῆμα κατέβηκε στὴ θάλασσα γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ χρησμοῦ πού δὲν λησμονοῦσε.

Ὁ Χρησμοὸς εἶχε πεῖ στὶς πικρὲς καὶ δύσκολες μέρες: «Δὲν θὰ κρατήσῃς καμιά πλάνη. Κανένα σπέρμα ἐλπίδας δὲν θὰ βλαστήσῃ μέσα σου ὡς τὴν αὐγὴ πού θὰ σ' εἶρῃ ἄγρυπνον, γυμνὸν στὴν ἄκρη τοῦ πελάγου.»

Καὶ στάθηκεν ὀρθός, τὴν ἤρεμην αὐγὴν, μπροστὰ στὸ γιαιλό, καθὼς μπροστὰ σὲ θεό. Ὁ ἴσκιος του ἄπλωσε ἐπάνω στὸν παλμὸ τοῦ φλοίσβου καὶ πῆρε μιὰν κίνηση πού λὲς καὶ ζήτησε νὰ μπῆ στὴν ἀρχὴ τοῦ Κίνας.

Εὐλαβητικὰ ἔσκυψε, ἄπλωσε τὸ χέρι στὴ μεγάλη κολυμβήθρα τῶν παλμῶν καὶ μὲ τὴν ἄλμυρα μύρωσε μέτωπο καὶ χεῖλη. Κι ὡς νὰ ζοῦσε μιὰ στιγμὴ χωρὶς συνείδηση ὀρισμένου ὄντος, τὴ στιγμὴ τῆς μεγάλης μετουσίωσης εἶπε:

«Πιστεύω σὲ σένα, θάλασσα, μητέρα. Πιστεύω σὲ σένα: στὸ τραγοῦδι σου καὶ στὴν κίνησή σου. Στὴν κίνησή σου πού συμβολίζει τὶς δικές μας ἀνησυχίες καὶ τὶς δικές μας ἀλλαγές. Ἡ πίστη μου σὲ σένα, θάλασσα, εἶναι πίστη μου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πού ἐπόνεσαν, πού ἐτυραννήθηκαν κι ἔχυσαν μάταια τὸ αἷμα τους σὲ βωμοὺς θεῶν πεθαμένων, θεῶν τοῦ κακοῦ. Πιστεύω στὸν ἄνθρωπον πού εἶναι βαθὺς καὶ ἀνήσυχος καθὼς ἐσύ, θάλασσα, καὶ μὲ τὴν κίνησή του γίνεται φορεὶς παντοτινῶν ἰδεῶν. Στὸν ἄνθρωπον πού ἡ γαλήνη του εἶναι πλατεία καὶ διανυγὴ καὶ ἡ τροχιά του ἐπικίνδυνη καὶ ἀνατροπικὴ. Στὸν ἄνθρωπον πού ἔχει δικούς του νόμους γιὰ τὴν ἐλευθέρην ὑπαρξή του, πού εἶναι ὁ ἴδιος ἕνας νόμος τῆς ἀνεξαρτησίας, δεμένος μὲ τοὺς ἀμετάβλητους νόμους τῆς παγκόσμιας ἀρμονίας. Πιστεύω σ' αὐτόν γιατί εἶναι ὁ δημιουργός. Σ' αὐτόν γιατί μέσα του κινεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων φυσιογνωμιῶν, γιατί στὴ μορφὴ του συνδυάζονται τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γενικοῦ ἀνθρωπίνου τύπου. Σ' αὐτόν τὸν ἀνώτερον ἄνθρωπον, πού δὲν εἶναι ἄνδρας καὶ πού δὲν εἶναι γυναῖκα, πιστεύω. Πιστεύω σ' αὐτόν πού πηγαίνει στὸ πλῆθος, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ, χωρὶς νὰ λιγοστεύῃ τὸ εἶναι του. Πού φεύγει ἀκέραιος ἀπὸ τὸ πλῆθος — ἂν κι ἐμοίρασε στὸ πλῆθος τὰ περισσεύματά του. Πού κάνει τὴν ἐπανάσταση, χωρὶς νὰ ἐλιπίξῃ σ' αὐτήν, χωρὶς νὰ λογαριάξῃ σ' αὐτήν καὶ πού ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐπανάστασιν ὅταν φθάσῃ στὸ τέρας της: γιὰ νὰ μὲν μόνος αὐτός ἀνικανοποίητος, ἄλυπος, παντοτινὸς ἐπαναστάτης καὶ δημιουργὸς κόσμων πλισμένων. Σ' αὐτόν πιστεύω.»

*.

Τὸ μεσημέρι ὁ εὐτυχισμένος Στέφανος Κίνας, μὲ χίλιες διεξόδους πᾶ τῆς μακαριότητάς του, ἐμπιστευμένος στὴν καλωσύνη τοῦ λογισμοῦ του γύρισε στὸ περιβόλι.

Εἶχε νὰ σπείρῃ τ' ἄνθη του, τ' ἄνθη τοῦ καινούργιου κόσμου. Ἄπλωνε τὸ χέρι κι ὁ σπόρος ἔπεφτε μὲ ἀσφάλεια στὴ γῆ του.

Ήταν μιὰ μέθη γι αὐτὸν ἡ ἱερὴ λειτουργία. Καὶ μέσα στὴ μέθη τραγοῦδησαν οἱ σπόροι ποὺ ἔσμιγαν μὲ τὴ γῆ. Κι ἔλεγαν :

— «Κι ἂν ξεριζώσουν ὅλα τὰ δέντρα κι ὅλα τὰ φυτὰ, πιστεψε ἄνθρωπε πὼς τ' ἄνθη δὲν θὰ λείψουν. Δὲν τελειώνουν ἔτσι οἱ δημιουργίες καὶ τὸ μέγα στοιχεῖον, τὸ ρέον ὕδωρ, θὰ μᾶς δώσῃ μ' ἔρωτα στὴ γῆ καὶ θὰ μᾶς ἀποδώσουν στὸ φῶς. Ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀέρας θὰ μᾶς πάρουν καὶ θὰ μᾶς ὑψώσουν λεπτοὺς λυγεροὺς καὶ χαρμόσυνους στὸ θεῖον αἰθέρα. Καὶ θ' ἀνακινήθῃ ἐπάνω ἀπὸ κάθε καταστροφή, τὸ ἀναφυλλητὸ τῆς αἰωνίας μας μοίρας ἀνίμεσα στὰ σχήματα τῶν ἐρειπίων. Κι ἂν ὅλοι στοχασθοῦν νὰ μᾶς ἐξαφανίσουν — ἀλλὰ ποῦ λοιπὸν θὰ μᾶς ἐξαφανίσουν ; Στὴ γῆ, ποῦ μᾶς περιμένει γιὰ τὴν παντοτινὴ μας ἀναβλάστηση. Μέσα μας ἔχομεν ἐμεῖς οἱ σπόροι, τὴ θέληση τῆς αἰωνίας ἀναπαραγωγῆς καὶ φθάνει ἕνας μόνος ἀπὸ τὸν ἄσωτο θερισμὸ γιὰ νὰ σκεπασθῇ ἡ γῆ ἀπὸ τὴν εὐτυχία τοῦ πρώτου καὶ τοῦ στόχου.

Μέσα μας εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, ἡ ὅλη ζωὴ, ποὺ τὴν συντροφεύουν ἀγάπες καθὼς τοῦ ἡλίου, λίβνα καθὼς ἡ γῆ καὶ ὁ πόντος.

Ὑψώσου καὶ μάθε, ὦ ! ἄνθρωπε γιὰ ὅλη σου τὴ ζωὴ, γιὰ ὅλες σου τὶς περιπέτειες, γιὰ ὅλες σου τὶς προσπάθειες, φθάσε τὴ λάμψη καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἀκατάλυτου πεπωμένου μας μὲ τὸ μεγάλο στοχασμὸ πὼς αἰωνίως θὰ καταστρέφῃσαι καὶ αἰωνίως θὰ ἔρχῃσαι, μὲ ὁρμὴ κι ὁμορφιά στὰ σύνορα τοῦ ἀγνώστου. Μὴν ἀφήνῃς τὸ φόβο νὰ μικραίνῃ τὴ συνείδησή σου — αἰώνιε, ἀκατάλυτε.»

Ήταν ἕνα θερμὸ, μακάριο μεσημέρι, ποὺ στὸ λιπούρι τοῦ ἐνίωσε τὴν ἀνάστασή του ὁ Κίνας.

✱

Μιὰ μέρα εἶδαν τὸν Στέφανο Κίνα νὰ διαβαίνει μακρυνὸν δρόμο. Μάταια δὲν εἶχε ξαστερώσει κάπου.

Γιὰ ποῦ διάβαινε ;

Γιὰ ποῦ ἔφευγε ;

Κάθε μάντεμα θὰ ἦταν ἄκαρο. Διάβαινε μόνον τὸ μακρυνὸ δρόμο κι ἐφαίνετο σὰν ἕνα μαῦρο σημάδι, ἕνα μικρὸ κινητὸ σκότος στὸ βάθος ἐνὸς φωτεινοῦ, διαγνοῦς ὀρίζοντος...

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Εἶναι μερικὰ χρόνια ἀφότου, στὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄνθρωποι ἀκριβῶς ποῦ γιὰ τὸ κάθε τί επικαλοῦνται τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα, ἐξαντλοῦνται στὴ μίμηση κάθε ξενικοῦ τύπου καὶ κάθε ξενικῆς χειρονομίας. Καὶ μόνο τῶν τύπων καὶ μόνο τῶν χειρονομιῶν. Καὶ ἔτσι πρέπει νὰ συμβαίνει. Γιατὶ μόνο ἡ ἐπιπόλαιη ἀσυνειδησία στὶς ἀντιλήψεις ἐπιτρέπει τὴν παντοτινὴ ἐπίκληση μιᾶς ἀόριστης ἀρηνητικῆς ιδέας. Καὶ τέτοια εἶναι ἡ ἐθνικομανία. Μόνον ὅσοι ἐκαθάρισαν μέσα τους τὰ διακοσμῆτικὰ ἐπιπόλαια γνωρίσματα ποῦ ἡ συνήθεια, τὸ τυφλὸ ἔνστικτο καὶ μιὰ ἀνίατη ἀνικανότης σὲ πλατύτερο ξάνοιγμα διατηροῦν καὶ καλλιεργοῦν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὸ στεῖρο σύστημα τῆς ἐθνικομανίας. Καὶ αὐτοὶ ἔξερουν νὰ μὴ μιμοῦνται ξένους ἐθνικοὺς τύπους. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς παίρνουν καὶ ἀφομοιώνουν μέσα τους τὴν ζωσαν ἐνέργειά τους. Ἐνῶ — κι αὐτὸ φαίνεται στὴν πρώτη ὄψη παραδόξο — οἱ ἐθνικομανεῖς, τουλάχιστον οἱ Ἑλληνες ἐθνικομανεῖς, εἶναι οἱ πρώτοι ποῦ ρίχνονται στὴν ἀντιγραφή κάθε ξένης χτυπητῆς ἐπιπολαιότητος.

Στὴ Γαλλία (καὶ ἀντικείμενο μιμήσεως μανιώδους γιὰ τοὺς Ἑλληνας ποῦ λέμε εἶναι ὁ μεγάλος αὐτὸς τόπος) ὑπάρχει Ἡ Ακαδημία. Μιὰ φορὰ ὁ καρδινάλιος Richelieu, προστάτης καὶ ζηλωτῆς τῶν γραμμάτων ἀνέβασε τὴ φιλολογικὴ συντροφιά του (καὶ τὴ φιλογικὴ ὑπηρεσία του) σὲ ἐπίσημο ἐθνικὸ θεσμό. Ἀπὸ τότε γεννήθηκε ἡ Γαλλικὴ Ἡ Ακαδημία. Καὶ ἴσως ποτὲ νὰ μὴν ἀντιπροσώπευσε ἄλλο ἀπὸ μιὰ κούφια ἐπισημότητα. Μιμήθηκαν τὸ θεσμὸ παντοῦ, ἀλλὰ πουθενὰ δὲ φτάσανε τὴ φήμη καὶ τὴ κομψότητα τῆς γαλλικῆς ἐπινοήσεως.

Πολὺ ἀργὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1915, ἐνῶ περίμενε κτισμένο πρὶν 60 χρόνια τὸ οἶκημα, μετέφεραν τὸ θεσμὸ μὲ μεγάλη εὐλάβεια στὴν ἀντιγραφή τοῦ πρωτοτύπου.

Τέτοιοι θεσμοὶ σφίζονται ἀπὸ τὶς διαστάσεις. Σ' ἕνα μεγάλο περιβάλλον ξενῶ κανεῖς (ὅποιος βέβαια εἶναι διατεθειμένος νὰ ξεχάσῃ) τὸν κύριο σκοπὸ τους ἀπὸ τὴ σκηνοθεσία. Ἀλλὰ στὸ ἐλληνικὸ φιλολογικὸ περιβάλλον ὅπου οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀξιοὶ νὰ λέγονται τῶν γραμμάτων μετροῦνται στὰ δάχτυλα καὶ ὅπου οἱ πρώτοι ἀκαδημαϊκοί, σχεδὸν ὅλοι, διαλέχθηκαν μεταξὺ τῶν χρηστῶν μεριστιῶν, ἡ Ἡ Ακαδημία μὲ τὴν ἐτήσια προσαύξησή της ἀπὸ ἕνα ἐλεγκτὸ στὴ φιλολογία κι ἕνα ἄλλο στὴν τέχνη, μὲ τοὺς μικροκαυγάδες γιὰ τὴν ἀξία τῶν ὑποψηφίων καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν ἀφευκτὴ ἐντύπωση ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι μελετημένη μίμησης, σοβαροφανῆς ἀσχολία καὶ κινήματα καὶ φερσίματα ἐπαρχιωτικοῦ σαλονιοῦ ποῦ ὀνειρεύεται σαλὸνι πρωτεύουσῃς, προκαλοῦν τὸ μειδίαμα τοῦ οἰκτιρμοῦ.

Καὶ δὲν εἶναι ἡ Ἡ Ακαδημία μόνη ποῦ δίνει αὐτὴ τὴν ἐντύπωση

στην Ελλάδα. Πλήθος άλλων θεσμών νεοφερμένων φαντάζονταν τελευταία στο έλληνικό περιβάλλον σαν παραξενή τουαλέτα του συρμού. "Ετσι η Έλληνική Ακαδημία των Πολιτικών Επιστημών, και πολλές μέθοδοι και αντιλήψεις καθώς η φαιδρότατη «ήττομανία» που από το στόμα των πειστωμένων ως τη λύσσα φιλοπολέμων της Δύσεως που με τον όρον αυτό εστιγματίζαν τους ειρηνοφίλους, μετοχετεύθηκε κατ' εὐχὴν καὶ στην Ελλάδα όπου άλλαξε, πλάτυνε σημασία και χρησιμεύει να στιγματίσει πολιτικούς αντιπάλους όχι γιατί θα ήταν ειρηνόφιλοι, αλλά γιατί είναι αντίπαλοι.

Η ἀφορμὴ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου είναι ὁ μεγάλος πόλεμος. Μὲ τὴν ἐπαφὴ στὴν ὁποίαν ἔφερε τοὺς λαοὺς, τοὺς ἔκαμε νὰ κολληθῶν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο πλῆθος συνήθειες καὶ ἀντιλήψεις. Καὶ περισσότερες ἐκόλλησαν οἱ πιὸ φτωχοί. Μὴν ἔχοντας τίποτε νὰ δόσουν ἐπῆραν μὲ τόση μεγαλύτερη εὐκολία καὶ βουλμία. Καὶ ἔτσι ὁ πόλεμος μαζί μὲ τὸ ἀναγκαῖο ἀδελὸ καλὸ πού ἔφερε χρησιμεύοντας ὡς πελορίας brasseur τῶν λαῶν πού τοὺς ἔσμιξε καὶ τοὺς ἔβαλε πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ἔδωκε τὴν εὐκαιρία στὶς ἑλαφρὲς διοκομιστικὲς κεφαλὲς κάθε λαοῦ νὰ μιμηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς κάθε τυχερῶς χειρονομία ἢ θεσμοῦ. Ἀλλὰ ὁ ἰσολογισμὸς τῶν κολλητικῶν αὐτῶν ἀσθενειῶν (καὶ πρόκειται γιὰ σωστὲς ἀρρώστειες) μὲνει ἀνοικτὸς ἀκόμα—ἕως τὸ summum!

ΚΟΤΣΙΚΑΣ—ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

"Ὅτι τὸ χοῦμα εἶναι ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος, τὸ ἔξερν ὡς καὶ οἱ ἀνόητοι. "Ὅτι ὁ πολὺς κόσμος, ἢ λαγιά μάζα τῶν ἀνθρώπων πιστεύει σ' αὐτὴ τὴν οὐσία τὸ διακηρύττον καὶ ὅσοι δὲν τολμοῦν ποτὲ στὴ ζωὴ τους νὰ ἐκφράσουν οἰαδήποτε γνώμη. "Ὅμως οὐχὴ ἢ πεποιθήσεις αὐτῆ τοῦ ὄχλου ἐκδηλώνεται μὲ τέτοια ἀμέριμνη ἀσυνειδησία, μὲ τέτοια ἀνυποψία πού προκαλεῖ τὴν ἐκπληξή.

Τέτοια φαιδρὴ ἐκπληξὴ δοκιμάσαμε ὅταν πρὶν λίγους μῆνες ἔξαπλώθη σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμὸ ἡ ἀγγελία τῶν ἀποκαλυπτηρίων στὴν Ἀθήνα τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Τρικούπη καὶ διατυμπανίσθη πεντοῦ τὸ ὄνομα τοῦ χορηγοῦ, τοῦ ἐμπόρου πού ἀγόρασε τὸ μάρμαρο, ἐπλήρωσε τοὺς ἱεράτες καὶ κατέβαλε ὅλα τὰ ἔξοδα γιὰ νὰ στηθῆ μαρμάρινος ὁ μόνος πολιτικὸς τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α'. τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐσυνειθίσθη νὰ προφέρεται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας χωρὶς ἐντροπή. Καὶ μαζί μὲ τὸ ἐγκώμιο τοῦ χορηγοῦ ταιριάζτηκε βέβαια τὸ πανηγυρικὸ μνημόσυνο τοῦ Τρικούπη, ἐσχολιστήκαν ὅλα τὰ ἐπεισόδια τῆς ἐορτῆς, ἢ ἀναβολὴ τῆς τελετῆς γιατί ἐπεριμένετο ὁ χορηγός, ἢ ξειραφεικὴ λύπη πού ἔπαισε δημόσιο καὶ ἐπισήμους γιατί ὁ χορηγὸς δὲν ἐπῆγε... (Καὶ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τίς ἐφημερίδες καὶ τὰ τηλεγραφικὰ πρακτορεῖα ὡπὼς συνειθίζον ν' ἀπατοῦν τὸν κόσμον ἀπατόμενοι.) Μόνον ἓνα πρᾶμα λησμονήθηκε. Ἐνα στοιχεῖο τοῦ συμβάντος καὶ τῆς τελετῆς. "Ὅτι ὑπῆρχε ἓνας ἀνθρώπος πού ἀπὸ τὴν καλὴ προαίρεση τοῦ ἐμπόρου τῶν κί ἀπὸ τὸ μάρμαρο πού ἐπρομήθεψε ἢ χρυσὴ φιλοδοξία του, ἔβγαλε στὴν ὑπαρξὴ τὸ

εἶδωλο τοῦ Τρικούπη. Ἐλησμώνησαν οἱ θαυμασταὶ τοῦ ἐμπόρου τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτη χαραγμένο ταπεινὰ σὲ μιὰ κόχη τοῦ ἔργου του.

Καὶ τώρα πού μὲ τὴ σκέψη περῶν ἢ ἐκπληξίς, καταλαβαίνομε...

ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα, ἐπικίνδυνα, ἀνησυχητικὰ προβλήματα τῆς εἰρήνης, τὸ πρόβλημα τῆς Πόλης. Ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ συμφέροντα φιλοκοσινίστηκαν στὸ Παρίσι καὶ τὸ Λονδίνο γιὰ νὰ βρεθῆ μιὰ λύσις. Πολιτικὰ συμφέροντα, οἰκονομικὰ συμφέροντα, διακοσμητικὰ ἐπίσης, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Λοτὶ πού εἶπε ὅτι ἡ Πόλη θὰ χάσῃ τὸ χρῶμα τῆς ἂν φύγουν οἱ Τοῦρκοι!!

Καὶ μόνο κάποια συμφέροντα τιμιώτερα λησμονήθηκαν σ' ὅλες τίς συζητήσεις πού ἔγιναν: τὰ συμφέροντα, τ' ἀληθινὰ καὶ ἠθικά, τῶν λαῶν πού ζοῦν ἢ πού θὰ ζήσουν στὴν Πόλη. Ἰδρωσαν οἱ κυβερνήτες τῆς Εὐρώπης κί ἔφθασαν στὸ σημεῖο νὰ τὰ χαλάσουν μεταξύ τους γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ συμφέροντα δέκα ἢ πενήντα χρηματιστῶν, τὰ συμφέροντα μερικῶν ἐταιριῶν καὶ μερικὰ ἄλλα, ὅμως οὔτε ὑπομιάστηκαν πὼς ἐπάνω ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχει τὸ ἀνώτερο συμφέρο τῆς ζωῆς, τοῦ μεγάλου πλῆθους, πού ὡς νὰ μὴ τοῦ ἔφθαναν οἱ τόσοι τύραννοι τῆς ἱστορίας του, Σουλτάνοι καὶ Βεζύρηδες, πᾶνε νὰ τοῦ κολλήσουν στὴ ράχη του, μὲ τὴν ἐπισημότερη νομιμότητα, τὸν πιὸ σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο τύραννο—τὸν χρηματάνθρωπο, τὸ ἀπόπαιδο αὐτὸ τοῦ 19ου αἰῶνος!

ΑΙΜΑ! ΑΙΜΑ!

Οἱ ἐφημερίδες πρὶν ἓνα περίπου μῆνα περιγράφανε μιὰ πολὺ χαρακτηριστικὴ σκηνὴ μεταξύ δύο πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἂν ὁ ἓνας βρῖσκεται μέσα στὴν κυβέρνηση καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸξω, εἶναι μιὰ λεπτομέρεια πού δὲν σημαίνει παρὰ τὴν τύχη καὶ τὴν ἀτυχία τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Γράφουν οἱ ἐφημερίδες: «Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὁ κ. Ξενοφῶν Στρατηγὸς σ υ ν ε ν ρ ε θ ε ἰ ς μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ κ. Σίμου...» Ἄν ἤξερε καλύτερα τὴ γλώσσα του ὁ ἐφημεριδογράφος δὲν θὰ ἄσεβοῦσε μὲ τέτοια ἀδιαντροπιὰ ἀπέναντι τῶσων σοβαρῶν καὶ ἠθικῶν προσωπικοτήτων.

Ὁ κ. Ξ. Στρατηγός, στρατηγὸς ἐν ἀδρανεῖα, «συνευρισκόμενος» λοιπὸν μὲ τὸν ὡς ἄνω ὑπουργόν, ἔκαμε μιὰ πρόποση ἀπὸ πατριωτικὴ ἀφορμὴ (κατὰ τὴν ὁποία ἡ φιλοτιμία του ὡς ἀντιπολιτευομένου τὸν ὑποχρέωνε νὰ πλειοδοτήσῃ) κί ἐπρόφερε μεταξύ ἄλλων, μέσα σὲ τρεῖς φράσεις, τρεῖς φορὲς τὴ λέξη αἷμα καὶ ἐννοοῦσε τὸ αἷμα τῶν ἑλλήνων στρατιωτῶν πού ἔχυντο στὴ Μικρασία... «σπονδὴ τοῦ αἵματος... δόξα δι' αἵματος... τὸ αἷμα τῶν στρατιωτῶν ποτίζει...»

Ἔχει ἀνάγκη, βλέπετε, ὁ πατριώτης νὰ φαντάζεται τὰ κορμιά τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ ν' ἀδειάζουν ἀπὸ τὸ αἷμα τους! Καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐρεθίσῃ τὰ νεῦρα ἐκείνων πού θέλει νὰ ἐνθουσιάσῃ παρὰ ἐπαναλαμβάνοντας μὲ μανία, κατὰ κόρον τὴ λέξη αἷμα.

Ἐνα ποτῆρι ἀφρίζον ἑλληνικὸ αἷμα στὴν ὕψεια σου, στρατηγέ!

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

I

Σε ποιά βαθμό βρίσκεται ή ψυχική δύναμη τών σημερινών ρωμιών που βάζει σε ενέργεια όλες τις πολιτικοκοινωνικές εκδηλώσεις μέσα στο περιθώριο του αστικού μας Κράτους; Νά ένα ζήτημα από τά άλλα για την σύγχρονη νεοελληνική ζωή που ζούμε εδώ και τέσσαρά χρόνια. Ιστορικές αξίες μέσα στο διάβα μιάς πολυτάραχης πολιτικής ζωής δέν έχομε. Παρουσιάστηκαν τόσα και τόσα ιστορικά γεγονότα στα τέσσαρα τελευταία χρόνια αλλά καμιά αντίδραση δέν δημιουργήθηκε σοβαρή και σε σημείο τέτοιο ώστε νά φυτρώσουν γύρω σε κοινωνικές ομάδες, ιδέες βαθύρριζες που ν' αποτελέσουν τό αντικείμενον ιδεολογικών αγώνων και προγραμματικών κοινωνικοπολιτικών στοχασμών. Όμιλούμε φυσικά για την κρατούσα κοινωνική τάξη, αυτήν που αντιπροσωπεύει σήμερα τό νεοελληνικό πολιτισμό σ' όλες τις εκδηλώσεις του. Όσο για τή μεσαία τάξη αυτή, από ψυχολογικά και κοινωνιολογικά αίτια περνάει μιά κρίση και ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες δέν μπορεί νά είναι δημιουργική παρά μόνον κακομοιρασμένη και με χαρακτηριστικό της τήν μίμηση της μπουρζουαζίας σ' όλες τις ταπεινές χυδαίες και ξέθωρες αντιλήψεις της ζωής.

Μόνο ή εργατική μάζα κινήθηκε, και επηρεασμένη περισσότερο από τις εξωτερικές ειδήσεις της γιγάντιας Ρωσικής Επανάστασης που άναμοχλεύει τά σύγχρονα κοινωνικά και πολιτειακά καθεστώτα, μπήκε σ' έναν θετικόν και όριστικόν δρόμο όργάνωσης συνειδητής. Κι έτσι ανάλογα προς τις υπάρχουσες φυσικές και κοινωνικές οικονομικές συνθήκες, πήρε τόν φυσιολογικό της δρόμο προς τά εμπρός. Γιαντό εξηγείται και ή μεγάλη, άλματική πρόοδο στη προπαγάνδα του που έχομε τό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα. Έχομε δε έτσι και χειροιαστές αποδείξεις πως ή εργατιά ως ομάδα κοινωνική, με σταθερό βήμα βαδίζει προς τό πολιτειακό καθεστώς που προτοιμάζει ή Σοσιαλιστική Ιδεολογία.

II

Άς εξετάσουμε όμως με την πιο θετική μέθοδο της αντικειμενικής κοινωνιολογίας, ποιές αξίες πολιτισμού μās δίνει ο άπολογισμός της δημιουργικής σταδιοδρομίας της σημερινής Έλληνικής κοινωνίας. Έγιναν πόλεμοι κατακτητικοί, έκστρατείες επιτυχημένες, μεταπολιτεύσεις, προνοντισιαμένα, μεγάλωμα του Κράτους, κινήματα και όμως στο στάδιο της δημιουργικότητας, του πολιτισμού μας, του ξαναγεννημού μας, δέν έγινε τίποτα. Είμαστε πάντα οι ίδιοι οι φωνακλάδες, ή μάζα-όχλος, οι προγονόπληχτοι, ο συρφετός. Πολιτισμό δέν έχομε. Δέν υπάρχει κίνηση και ζωή μέσα στο αστικό περιβάλλον. Οι μόνοι που ζούν, κινούνται, είναι οι σοσιαλιστές. Έξω από τό Γλωσσικό ζήτημα που για όρισμένη εποχή μās έφερε τό άνθισμα του επαναστατικού δημοτικισμού δέν υπήρξε κανένα άλλο ζήτημα στον σύγχρονο νεοελληνικόν πολιτισμόν αν και ο δημοτικισμός περνάει τώρα μιά κρίση χαρακτηριστική για την ψυχολογία των αστών δημοτικιστάδων που «παρέδωκαν» τά όπλα από ένα πρώιμο κούρασμα. Οι Κοινωνιολόγοι μας τά πιο προοδευμένα και μορφωμένα παιδιά της ελληνικής μπουρζουαζίας που στην εποχή της σταθήκαν διαλεχτοι άναμορφωτές στη θεωρητική περίοδο της σταδιοδρομίας της, σήμερα είναι οι πιο ξεπεσμένοι και χρεωκοπημένοι. Κα-

νένας απ' αυτούς δέν πήρε στα άληθινά ούτε τις δημοκρατικές ούτε γενικά τις φιλελεύθερες ιδέες. Και σήμερα που ο αστικός βούρκος με τόν βασιλισμό από την μιά μεριά και τόν βενιζελισμό από την άλλη κρατεί τέσσαρα χρόνια τώρα σε παθητική αδράνεια και σε ύποκειμενική προσωπολατρεία τόν όγλο-λαό, οι μόνοι φωτισμένοι Έλληνες — οι κοινωνιολόγοι — στραπαταρίσθησαν και έχασαν τό ήθικό τους μέσα στην Έλληνική γραφειοκρατία και για τους περισσότερους — γιατί νά τό κρύψωμε — ή «θεσούλα» τους έχομε άπαρηγές τών ιδεών τους. Αντίς νά ξεσηκωθούν στην κρισιμώτερη περίοδο του Έθνους ξεσπαθωμένοι άπολογητές τών αποκλήρων της κοινωνίας και της ιδεολογίας με την όποίαν έχομεν τό πρώτο τους ντεπουντάρισμα, τό Υπουργιλίκι, τους άφομοίωσε με τό περιβάλλον και σε σημείο ώστε νά σβύσουν σαν διάττοντες άστέρεις. Άκόμα και μέσα στο Πανεπιστήμιο όσοι μπήκαν, επαναστάτες και ιδεολόγοι τάχα, έγιναν σιγά-σιγά λάτρεις του μιστρωτισμού. Με μιά λέξη δημιουργία και ζωή δέν υπάρχει πουθενά. Τέχνη και φιλολογία, και αυτή στην ίδια κατάπτωση. Τό κατάντημά μας στην χρεωκοπία, εκδηλωτικό της σύγχρονης ζωής που ζούμε. Λογοτέχνες και διανοούμενοι, δακτυλοδειχτούμενοι για τό θάρρος τους και την δημιουργικότητά τους, αντιπροσωπευτικοί τύποι στα ελληνικά γράμματα και στην καλλιτεχνική δημιουργία, σήμερα είναι παραστρατημένοι, ταπεινοί προσωπολάτρεις και ύμνητες πολιτικών ειδώλων. Ο άναχρονισμός τους, τό ταπεινωμά τους εμπρός σε καταλυμένα είδωλα, ή ήθική χρεωκοπία, τους κατεδίδασαν στη συνείδηση της Κοινής γνώμης. Δέν διατήρησαν μέσα τους άναμένη τή ζωτική τους δύναμη που δίδει την κατεύθυνση σε στιγμές άνώτερης δημιουργίας στο πνεύμα.

III

Αυτές τις σκέψεις κάνει κανείς μελετώντας την τελευταία ιστορική μας εποχή. Ο μακαρίτης Σκληρός — ο μοναδικός για την ώρα θεωρητικός μας κοινωνιολόγος και μελετητής τών νεοελληνικών προβλημάτων — άποτραβηγμένος από την κοινωνική ζωή ήθελα και άναγκαστικά, άνθρωπος του γραφείου, είδε στην τελευταία πολιτική μας εξέλιξη φιλελεύθερες τάσεις και ρεύματα νέων ιδεών στο περιθώριο του κρατήσαντος αστικού πολιτικού κόμματος. Αν ήταν εδώ, αν από κοντά παρακολουθούσε τά πράματα, αν ζούσε μέσα στη σημερινή κρατική έξαχρείωση και στον βούρκο του πολιτισμού μας και πρό πάντων αν μιά προς μιά αντίκριζε τις βενιζελικές «πολιτειακές» πράξεις, θά ήταν πολύ άυστηρότερος στις κρίσεις του και στα συμπεράσματά του. Έπεσαν όμως έξω πολύ κρίνοντας την βενιζελική περιπέτεια, σαν ένα δημοκρατικό καθαρώς φιλελεύθερο κίνημα. Αν ζούσε εδώ θάβλεπε και θάκουε πολιτειακά δόγματα λογής-λογής από τόν κ. Βενιζέλο, προσαρμοσμένα κατά την περίσταση με όλα τά «καθεστώτα» από τό Μοναρχικό και τό Άστικό δημοκρατικό. Μαζί όμως με τόν κ. Βενιζέλο αντιφάσκοντα πάντοτε με τόν προηγούμενο Βενιζέλο θάβλεπε τους όπαδούς του να χειροκροτούν με τόν ίδιο φανατισμένο προσωπολατρισμό τόν δημοκρατικό Βενιζέλο, τόν Δικτάτορα, τόν Συνταγματικό και τόν Μοναρχικό. Η άναστηθείσα Βουλή της 31 Μαΐου έπαρουσίασε τό έλεεινότερο θέαμα και την καθαντό γελοιοποίηση του κοινοβουλευτισμού. Δέν βρέθηκε κανένας εκεί μέσα ούτε από την αντιπολίτευση και πρό πάντων ούτε από την αντιπροσωπεύουσα την Επανάσταση Συμπολίτευση νά άρθή στο ύψος της μεγάλης άποστολής

του και βροντοφωνήση μερικές αλήθειες. Μοναδική εξαίρεση, είναι, η άγρευση του σημερινού ύπουργού Γ. Καφαντάρη στην απάντησή του στον Βασιλικό Λόγο, τις πρώτες ημέρες που ξαναζωντάνεψε η Βουλή της 31ης Μαΐου. Μά ο δημοκράτης Βενιζέλος τον διέκοψε όταν μιλούσε για την ανατολή των δημοκρατικών ιδεών! Από τότες τσιμουδιά. Έπειτα ο κ. Καφαντάρης αφού απέτυχε στις πρώτες του εκείνες δημοκρατικές εξετάσεις, αποτραβήχθηκε προετοιμάζοντας την είσοδό του τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Γεωργίας. Πρῶτα πὸν ἔγινεν ὅπως καὶ τόσα ἄλλα καὶ πρὸ πάντων οἱ διορισμοὶ τοῦ κ. Κουλουμβάκη, ὡς νομάρχου καὶ τοῦ κ. Μελετίου, Μητροπολίτη Ἀθηνῶν.

Οἱ μεγαλύτερες ἀντιφάσεις καὶ ἀντιθέσεις βρίσκονται μέσα στὸν κομματικὸ συρφετὸ τοῦ βενιζελικοῦ Κόμματος. Οἱ ἀντιφάσεις αὐτὲς ἐκδηλώθηκαν πανηγυρικὰ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ὁ κ. Ρέπουλης ἀπὸ τὰ παρασκήνια μὲ συνεργάτες τὸν Κουλουμβάκη καὶ Μελέτιο ὀργάνωσαν συλλαλητήρια κατὰ τῆς δημοτικῆς γλώσσας!!! Στὸ Γεωργικὸ ἐπίσης ζήτημα, πὸν παρουσιάζεται σὰν κοινωνικὸ ζήτημα στὶς πὸν πλουτοφόρες καὶ παραγωγικὲς ἐπαρχίες τοῦ Κράτους, ἡ Κυβέρνηση ἔδειξε τὴν ἴδια ἀσάστια καὶ σύγχυση καὶ ἄγνοια ἀκόμα τῶν νόμων πὸν ψήφισε ἀπὸ κομματικὴ σκοπιμότητα. Μιλώντας ὁμως γιὰ τὴν νεκραναστημένη Βουλή δὲν πρέπει νὰ παραλείψουμε τὸν γιγάντιον ἀγῶνα τῶν δύο Σοσιαλιστῶν βουλευτῶν Σιδερῆ καὶ Κουριέλ πὸν τόσο στὸ γεωργικὸ ζήτημα ὅσο καὶ στὰ ἐργατικὰ ἀντεργατικὰ νομοσχέδια στῆθησαν στυλοβάτες καὶ ἀπολογητὲς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν.

IV

Τὴν χρεωκοπία καὶ ἠθικὴ ἀδυναμία τῆς Ἀστικῆς μας τάξης νὰ ὑψωθῇ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὴν «ἐποχὴ τῆς» σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου—ἔξω ἀπὸ τὶς τυχοδιωκτικὲς καὶ κατὰ παραγγελίαν ἐστρατείες τῆς—ἀναπληρώνει ἡ ὀργάνωση τῆς ἐργατικῆς τάξης πὸν συντελεῖται κανονικὰ καὶ μεθοδικὰ. Ἡ ζύμωση πὸν γίνεται σήμερα μέσα στὴ μεγάλη μάζα τῆς ἐργατικῆς — εἶναι ἀναπόφευκτος νόμος — θὰ προκαλέσῃ τὴν συγκρότηση τῶν κοινωνικῶν τάξεων γύρω σὲ κόμματα ἀρχῶν. Φυσικὰ ἀκόμα ἡ ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωση δὲν παρουσιάζει τέλειους καὶ σταθεροὺς ὀργανισμοὺς. Ὑπάρχουν ἀκόμα στοιχεῖα κίτρινα μέσα στὴν ἐργατικὴ μάζα πὸν ἀσκοῦν ἐπιρροὴ ὅπως ὑπάρχουν καὶ σοσιαλπατριῶτες πὸν συνεργάζονται μὲ τὰ ἀστικά κόμματα μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸν πόθο νὰ βουλευτοποιηθοῦν.

Τὸ Ἐργατικὸ ὁμως κίνημα γλίγορα θὰ ξεκαθαρισθῇ ἀπὸ τὰ ὑποκτα καὶ ὅλα τὰ κίτρινα στοιχεῖα πὸν ἀγωνίζονται μὲ τὴν ὕλική καὶ ἠθικὴ υποστήριξη τοῦ Κράτους νὰ τὸ ὀπισθοδρομήσουν. Ὁ καιρὸς τοῦ ἀστικοῦ φιλεργατισμοῦ ἐπέρασε. Οἱ μεγαλύτερες ἐργατικὲς ὀργανώσεις τραβοῦν μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ τους σημαία ἐμπρός. Ἡ πλειοψηφία τῶν ἐργατῶν εἶναι μαζί τους καὶ ἡ ψυχολογία τους ἐπίσης εἶναι ἐπαναστατικὴ. Ὡς τὰ σήμερα εἴχαμε καὶ θὰ ἔχομε ἀκόμη πολλὰ παραστρατήματα τοῦ Ἐργατικοῦ ζητήματος. Τὰ ἐμπόδια, οἱ προλήψεις καὶ οἱ ἀντιδράσεις πολλὲς καὶ μεγάλες. Ὅλα ὅμα θὰ σαρωθοῦν. Ἀπόδειξη τρανὴ τὸ δυνάμωμα τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος πὸν σήμερα σὰν κόμμα ὀρισμένων ἀρχῶν καὶ κόμμα πολιτικὸ τῆς ἐργατικῆς μάζας ἐξασκεῖ μεγίστη ἐπιρροὴ στὸν τόπο.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Γερμανικὴ ἐπανάστασις ὑπῆρξε μιὰ αὐτοσχέδια ἐξέγερσις. Ποτέ, πρὶν ἀπὸ τὶς 11 Νοεμβρίου τοῦ 1918, τὰ χεῖλη δημοσίου ὑπαλλήλου, στρατιώτη ἢ καλοῦ πολίτη Γερμανοῦ δὲν ἔτυχε νὰ προσφέρουν τὴ λέξη «Δημοκρατία». Μερικοὶ ναῦτες τοῦ Κιέλ καταδικασμένοι εἰς θάνατον, καταδικασμένοι σὲ μιὰ τελευταία μάχη ἀπελπιστικὰ θρησκευτικὴ, δὲν ἀκολούθησαν τὴ διαταγή: ἡ ἀνευτοταξία αὐτὴ μόνη μέσα στὸν ἐπιβλητικὸ ὀργανισμὸ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως ὑπῆρξε τὸ σύνθημα γιὰ ὅλη τὴ Γερμανία. Ἐνας κόκκος ἄμμου μέσα στὴ μηχανὴ ἔμελλε ἀναπόφευκτα νὰ ἐκμηδενίσῃ ὅλη τὴ κίνησι.

Στὶς 10 Νοεμβρίου 1918, ὅλοι οἱ Γερμανοὶ ἦταν ἀκόμα δούλοι πὸν δὲν σκεφθῆκανε ποτέ τὴ λέξη «Ἐλευθερία», πὸν δὲν τὴν ἄκουσαν ποτέ νὰ προσφέρεται μὲ τὴν ἀληθινὴ τῆς σημασία. Δὲν ἔγινε ποτέ συστηματικὴ καὶ συνειδητὴ ἐτοιμασία γιὰ μιὰ ἐπανάστασι. Δὲν ὑπῆρξε ποτέ ἡ θέλησις νὰ σπᾶσουν τὰ σίδερα: γιὰτὶ ὁ γεννημένος δούλος δὲν εἶχε ποτέ καταλάβει ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ μιὰ ἄλλη μορφή ζωῆς ἀπὸ τὴ μορφή τῆς ἰδικῆς του «Κουλοῦρ». Τὸ 1789 προετοιμάστηκε μέσα σ' ἕνα ὀλόκληρο αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Μπέιλ, Βολταίρο, Ντιντρό καὶ τοὺς Ἐγκυκλοπαιδικούς. Τὸ Ρωσικὸ 1917 δὲν ἦταν παρὰ ὁ φυσικὸς θερισμὸς πὸν ὀρίμασε ὕστερα ἀπὸ τὴν τραგიὰ σπορά τῶν προεπαναστατικῶν, τῶν Μπακουνίν, τῶν Χέριξεν, τῶν Τολστόϊ καὶ τῶν χιλιάδων μαρτύρων στὴ Σιβηρία. Τὸ Γερμανικὸ 1918, θὰ ἔλεγε κανεὶς: Κάρολ Μάρξ, Λασάλ, Μπέμπελ; Ὁχι! Ὅλοι αὐτοὶ οἱ θεωρητικοὶ τοῦ παγκοσμίου σοσιαλισμοῦ εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ καταντήσουν οἱ ἀπόστολοι ἐνὸς στεῖρου κόμματος: τῆς Γερμανικῆς Σοσιαλ Δημοκρατίας, τῆς ὁποίας ἡ πλαδαρὴ καὶ ἀξιοθρήνητη στάσι πρὶν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶναι μὲ τὸ παραπάνω γνωστὴ. Ἀπὸ τὸ 1871 καὶ τὸ θρίαμβο τοῦ Μπίσμαρκ, ὁ Γερμανικὸς Σοσιαλισμὸς προσαρμόστηκε σ' ὅλες τὶς Γερμανικὲς ἀπόψεις, καὶ ἀντὶ νὰ εἶναι ἐπαναστατικὸς, κατάντησε ἀπλῶς μεταρρυθμιστικὸς καὶ καιροσκέπος, χωρὶς κανένα σφῆγος.

Ὁ Γερμανὸς ἐργάτης ἦτο ἕνας καλὸς στρατιώτης. Καὶ μόνον μέσον τοῦ στρατιώτη ἔγινε ἡ ἐπανάστασις. Σήμερα παρακολουθοῦμε ὅλοι μιὰ χονδροειδῆ τραγωδία πὸν παίζει ὁ ἱμπεριαλιστικὸς αὐτὸς λαὸς, πὸν ἐξέλεξε ὡς διευθυντὴ του ἕνα κατασκευαστὴ σελῶν κούλαρά. Ἀλλὰ ἡ πρώτη φάσις τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς δὲν ἐτελείωσε. Θὰ μεσολαβήσουν ἀκόμη πολὺ περίεργα διαλείμματα. Καὶ ὁμως μιὰ ἐπανάστασις εἶναι ἰερὴ πράξις, θυσία ἐνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ, γιὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ παρασκευασθῇ μὲ μεγάλη φροντίδα. Ἡ διδασχὴ τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας ἐπιβάλλεται στοὺς ποιητὰς καὶ στοὺς προφήτας. Κι αὐτὴ ἡ ἐλευθερία δὲν πρέπει νὰ διαγορεύεται ἀπὸ τὴν πείνα ἢ

την απελπισία, αλλά από ένα είδος μυστικισμού, που μόνος του μαθαίνει τους ανθρώπους να είναι ισχυροί και να αγαπούνε την αλήθεια.

«Ας εξετάσουμε τώρα σε ποιο σημείο βρίσκεται το γερμανικό πνεύμα, που τελευταία μόνο κατάλαβε το ρόλο που του επιβάλλεται.

«Έως το 1910 οι Γερμανοί διανοητικοί ζούσαν μέσα στο φανταστικό πύργο τους, οι άνθρωποι της επιστήμης στα εργαστήριά τους, οι ποιητές στα καφενεία του Βερολίνου και του Μονάχου. Κανένας απ' αυτούς δε καταλάβαινε τίποτε από την πολιτική. Δε διάβαζαν ποτέ τις εφημερίδες, έκαναν μικρές συντροφικές έκλεκτικές, και ο έξωτερικός κόσμος δεν τους έμελλε καθόλου. Μεταξύ του 1880 και 1910 υπήρχαν δυο φιλολογικές σχολές: 'Ο Νατουραλισμός και ο Νεορομαντισμός των οποίων οι αρχηγοί Gerhart Hauptmann και Hugo von Hofmannsthal δεν ήταν παρά φιλόλογοι. Έργο συγγλυσιακό και καθαρά επαναστατικό καθώς οι «Ανυφάντες» μπορούσε να παίζεται η σκηνικά θέατρα της αυτοκρατορίας» ή στρατοκρατική τάση δεν έφοβόταν αυτούς τους όνειροπόλους. Έτσι εξηγείται η επιείκεια της λογοκρισίας κατά τον πόλεμο: οι κυβερνήται ήταν άσφαλείς!

Ένα πρώτο κίνημα ανεξαρτησίας έγινε αισθητό στο 1910. Πρώτα στην περιοχή της φιλολογίας και της τέχνης. Το χρόνο εκείνο ιδρύθηκαν δυο μικρά περιοδικά, ξακουστά σήμερα: Die Aktion και Der Sturm που επροκήρυξαν τη γένεση μιας καινούριας νεότητας. Έπακολούθησαν μερικά χρόνια πάλης που ξεπέρασε γλίγορα το επίπεδο της καθαρής τέχνης. Ήταν ένα ξύπνημα του αιώνοβίου όνειρου μέσα στο φανταστικό πύργο. Μονομιάς, μερικοί νέοι ποιητές, ζωγράφοι και άλλοι διανοητικοί ανεγνώρισαν ότι η ζωή των άλλων κυλούσε δίπλα τους, τους επλημύριζε, χωρίς να φαίνονται ότι το παρατηρούν. Και ξαφνα έγινε μια μεταστροφή, μια ζωή πιο έντονη, πιο δραστήρια και πιο πλήρης.

Ένα άρθρο του Ludwig Rubiner στην «Aktion» επιγραφόμενο: «'Ο άρτίστας ανακατώνεται στην πολιτική», απεκάλυψε τον τρόπο αυτόν του σκέπτεσθαι: «Φτάνουν οι συλλογισμοί και οι όρατοι στίχοι, λέγει, φτάνουν τα όνειρα! Μας χρειάζεται ο άνοιχτός αέρας της άκραίας ζωής, μας χρειάζονται οι άνθρωποι που σκέπτονται και γνωρίζουν το ελεύθερο πεδίο σ' όλα τα είδη της ανθρώπινης δράσης! 'Ο άρτίστας θέλει να του πέφτει λόγος μέσα στις υποθέσεις του κόσμου!»

Φωνή μάταιη, φωνή που έμεινε στην αρχή χωρίς ήχο μέσα στην ύλιστική παραζάλη της Εύρώπης του 1912 έως του 1904. Φωνή γλίγορα εκμηδενισθείσα από τα πολεμικές και χρηματιστικές τυροβολαρχίες που έγράνταζαν ήδη τη γη.

Και όμως, η φωνή αυτή δεν ήταν για να μένη άγωνα. Έξαφνα στο μέσο του πατάγου των μαχών αντίχρησε εκ νέου στο Βερολίνο, μέσα στο 1914.

Το περιοδικό Die Aktion υπήρξε το μόνο που από την πρώτη ημέρα πήρε στάση καθαρά εναντίον του πολέμου. Υπήρξε πιο τολμηρό από όλα τα περιοδικά έντυπα μέσα στην πολεμική ή και ουδέτερη Εύρώπη, τη βυθισμένη εκείνη Εύρώπη μέσα στη πιο μαύρη από τις προκατακλυσμιαίες νύκτες επί πέντε χρόνια. 'Ο διευθυντής του Franz Pfemfert, όργάνωσε το 1915 ειδικά τεύχη αφιερωμένα στις έχθρικές χώρες: στη Γαλλία, Αγγλία, Βέλγιο, Ίταλία, Ρωσία και δημοσίευσε σε κάθε φυλλάδιο μεταφράσεις των καλύτερων ειρηνοφίλων ποιητών. Και το Σεπτέμβριο του 1914

έβγαλε ένα φυλλάδιο της Ακτίον αφιερωμένο στον ποιητή Charles Réguy που σκοτώθηκε ως Γάλλος λοχαγός στη Μάρνη κρῆμα που δεν ήρθε στο νου κανενός παρισινού περιοδικού. 'Ο ίδιος αυτός Pfemfert δέ φοβήθηκε να προσβάλει μέσα στον πόλεμο σε κάθε τεύχος, επίμονα, μεθοδικά τους ψάλτες του πολέμου και τα επίσημα ανακοινωθέντα. Θαύμα: δεν φυλακίστηκε, το περιοδικό του δεν απαγορεύτηκε, για το λόγο που προαναφέραμε και—γιατί τον έπερναν για τρελό.

Κατά τον ίδιο αυτό καιρό, άλλοι συγγραφείς εξεπετιώντο σε άλλες επαρχίες της Γερμανίας. 'Ο Γουλιέλμος Herzog, στο Μόναχο, κατόρθωσε ν' απαγορευθή το νέο περιοδικό του «Forum» για μία βίαιη διαμαρτυρία κατά του πολέμου που δημοσίευσε τις πρώτες ημέρες του Αυγούστου του 1914:

«Γιατί μόνος ο Αυστροουγγρικός πατριωτισμός θά είχε δίκαιον; Γιατί μόνος ο Σερβικός πατριωτισμός; 'Η μόνος ο πατριωτισμός των Γερμανών; Διαλέξατε, σείς' μᾶς είναι αδιάφορο. Θά σᾶς βλέπομε νά πολεμάτε, νά σκίζετε, νά σκοτώνετε σε πλήθη. Ένας κόσμος που βρίσκει φυσικώτατο νά υπακούη σ' έναν άνθρωπο, νά του εμπιστεύεται όλες τις σοβαρές αποφάσεις που άφορούν τή σωτηρία ή τὸ θάνατό του, περισσότερο ακόμα: που άφίνεται σ' έναν που άπόκτησε τήν ισχύ του όχι με τὸ πνεύμα ή με τή δύναμη, οὔτε μάλιστα με τή δική του θέληση, αλλά στον όποιο ή ισχύς αυτή έπεσε από άλλο κληρονομικό δικαίωμα, από τήν αυτάρεση άνοησία των ύπηκόων του, και από τήν παντοδύναμη παράδοση—ένος κόσμου, λέγω, που έχει τήν αξίωση νά μὴ μορῆ νά ύφίσταται χωρίς τὸν πόλεμο και τις καταδίκες και που δοξολογεί εκείνους που κολακεύονται πως είναι καλοί χασάπηδες έτοιμοι σε κάθε στιγμή νά κόψουν τὸ λαρύγγι του γείτονα'—ο κόσμος αυτός αξίζει αλήθεια νά καταποντιστῆ!»

Άφου τὸ περιοδικό του απαγορεύτηκε, ο Herzog εξακολούθησε τή δράση του από πλάγιους δρόμους, και παντού στη Γερμανία άρχισε τὸ παιχνίδι τῆς τυφλόμηνης με τή στρατιωτική λογοκρισία. Έκκλωφόρηναν λαϊκές εκδόσεις του περιφημου λιβέλου του Kant: «Πρός τή διαρκή ειρήνη». Συντροφίτες φοιτητὸν κάτω από τὸν μανδύα επιστημονικῶν συγκεντρώσεων, άσχολούνο με τήν ειρηνοφιλία και τὸν αντίμιλιταρισμό.

Τὴν εποχή εκείνη επίσης σχηματίσθηκε ένα νέο σωματείο διανοητικῶν που τούς εδύνασε τὸ όνομα: Δρασεις, και ένα ετήσιο περιοδικό: Das Ziel ('Ο Σκοπός) του όποιου ο πρωτοβουλητής ήταν ο Kurt Hiller. Ποιός ήταν ο σκοπός του; 'Ο άνθρωπος τῆς σκέψης πρέπει νά πάρη στα χέρια του τὰ ήνία τῆς δράσης, και τὸ Κράτος νά ξαναγενῆ, τι οι άρχαίοι Πατριωτικοί είχαν άλλοτε όρίσει: μιᾶ Δημοκρατία που διευθύνουν οι Καλύτεροι.

Στὴ συλλογή του Ziel βρίσκονται άρθρα όλων σχεδόν των νέων συγγραφέων, που κάνουν σήμερα έφοδο εναντίον όλων των παλιῶν πύργων του καιρού μας: εναντίον τῆς Γραφειοκρατίας, εναντίον του Σχολείου που διευθύνουν γέροι, οι εναντίον του Σχολαστικου Πανεπιστημίου, εναντίον του Κράτους που καταρρώγει τὰ παιδιά του τὰ ίδια, εναντίον τῆς Τέχνης που είναι άνικανή νά πλουτίσῃ τὰ πλήθη και νά διευθύνῃ τήν κίνηση τῆς «δικῆς μας» ζωῆς.

Έκστρατεύουν εναντίον τῆς ραθυμίας, τῆς μετριότητος, τῆς περιφημῆς όργάνωσης, τόσοσ άγωνα στο βάθος. Όπως πάντα, από έκατό χρόνια, από τὸν Χάινε, Μέρκε, Χέρβεγκ και Νίτσε, οι νέοι Γερμανοί στρέφονται πρὸς

τη Γαλλία, λίκνο των Ἐπαναστάσεων και συνθέτουν ἕμους στό Rousseau, στόν Hugo, στό Zola. Τό Ziel δίνει τό ἐξῆς σύνθημα: «Δραῖσις! Πραγματώσις! Ἐμεῖς! Ἐσεῖς! Ὅλοι!» Ἄς ἐνωθοῦμε στή μεγάλη συνομοσπονδία τοῦ Πνεύματος!»

Κάτω ὁ ἀστός πού ἐφρεύρε τό φιλελευθερισμό πού μαλακώνει. Σέ μᾶς χρειάζεται ἡ μεγάλη πάλη ἐναντίον κάθε Ὑλῆς, ἐναντίον τῆς Παράδοσης, γιά τήν ἐλευθερία και τήν ἀλήθεια.

Ἐντούτοις τό Ziel εἶχε τό ἐλάττωμα νά εἶναι Γερμανικό, δηλαδή μεταφυσικό, μέ παράξενες φαντασίες, ὡστε νά μπορέση ν' ἀντιδράση κατά τῆς πολιτικῆς και τῆς κτηνώδους βίας τοῦ κράτους. Ἐξήγγειλε γνωμικά χωρίς νά κάνει τίποτα γιά νά τὰ πραγματοποιήσῃ. Τό Ziel ἦταν ἕνας ὄρατος πύργος, ὑψηλός, φεγγόβολος πάνω ἀπό τήν Εὐρώπη, ἀλλά ἔλειπαν τὰ θεμέλια μέσα στό λαό κάτω και ἡ σκάλα γιά ν' ἀνεβῆ: Οὐτοπία. Ἔτσι τό Ziel εἶναι ἕνας καθρέφτης τῆς Γερμανικῆς Ἐπαναστάσεως, πού εἶναι ἕνα κτίριο πάνω σέ ἄδαφος ἀπροσδιόριστο και κινήτο.

Τέλος ὁ φράκτις ἔσπασε, νερά και δυνάμεις ἀγνωστες ἀναβλύσανε και πλημύρισαν ὅλη τή Γερμανία. Ἀπό τίς πρώτες ἡμέρες τοῦ Νοεμβρίου ἕνα καταρακτώδες ἀνάβλυσμα ἐφημερίδων, φυλλάδων, μανιφέστων, προκηρύξεων, ἐκκλήσεων πρὸς συναδελφικότητα, πρὸς μιὰ νέα Εὐρώπη. Δωδεκάδες νέων περιοδικῶν ξεπετάχθηκαν ἀπό ὅλες τίς γωνίες τῆς παλιᾶς Αὐτοκρατορίας. Οἱ τίτλοι μόνο εἶναι εὐγλωττοι: Ἡ Νέα Γερμανία, ὁ Νέος Ἄνθρωπος, ἡ Γῆ, ἡ Κόκκινη Γῆ, ἡ Νέα Γῆ, ὁ Ἐπαναστάτης, ὁ Ἀντίπαλος, 1919, ἡ Νέα Σκηνή, τό Δικαστήριον...

Καθεμιὰ ἔλεγε τό ἴδιο πρᾶμα: Μᾶς ἐγέλασαν, μᾶς ἐσφράγισαν μέσα στήν ἀγνοία! Τώρα ἀνοίγομε τὰ μάτια και τὰ χέρια: ἀγαποῦμε τόν κόσμο ὅλο.

Ἀγάτη! Λαοκρατία! Ἐλευθερία! Κάθε ποιητής, κάθε συγγραφεὺς ἔγινε και «πολιτικός» και τέλος ἐξεπληρώθη ἡ εὐχή τοῦ μεγάλου ποιητῆ Χ. Μάνν, ὁ ὁποῖος ἦδη στό 1912 εἶχε γράψῃ ἕνα ὄρατο δοκίμιο γιά τόν Ζολά, ὅπου ἔδινε ὡς παράδειγμα στή γενεά του, ἐκεῖνον πού, ὄντας ὁ πρῶτος συγγραφεὺς τοῦ λαοῦ του, ἐπῆρε μέ τό μέρος τῶν ἀδυνάτων, τῶν κατατρεγμένων, τῶν Ντρεῦφούς, και ἔτσι ἔριξε στή ζυγαριά τῆς δικαιοσύνης τή δική του τή μεγάλη δόξα.

Ὁ ἴδιος Μάνν, πού δέν εἶναι πιά νέος, ἀφοῦ ἐπέρασε τὰ πενήντα χρόνια δημοσίευσε ἐπίσης, ἐθῶς ὡς καταργήθηκε ἡ λογοκρισία, τό πρῶτο ἐπαναστατικό γερμανικό ρομάντσο: Ὁ Ὑπὴρ ὁ οὐρανός, ὅπου ζωγραφίζεται μέ μιὰ εἰρωνεία πού μαστιγώνει, ἕνα γερμανός κατά τό πολίτευμα τοῦ Γουλιέλμου. Ὁ «ὕπῃρος» αὐτός ἔχει ὅλα τὰ γελοία και ἐνδοξα διακριτικά τοῦ Κάιζερ του. Πρέπει νά παρατηρηθῇ ὅτι τό ρομάντσο αὐτό ἦταν ἤδη τελειωμένο ἀπό τόν Ἰούλιο τοῦ 1914.

Ὁ θορυβώδης αὐτός ἐνθουσιασμός τῶν νέων γιά τήν ἐλευθερία διαψεύσθηκε γρήγορα ἀπό τή πραγματική νοοτροπία τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ὁ ὁποῖος ἂν και ἐλέγετο δημοκρατικός εἶχε ἐντούτοις ἀκόμη βαθεῖα αἰσθήματα γιά ὅ,τι εἶχε λατρεύσει χθές. Δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά διηγηθοῦμε ἐδῶ τίς τραγωδίες τῶν διανοητικῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστατικῆς Γερμανίας, τῶν Κούρτ Ἀϊσνερ, Κάρολ Λίμπνεχτ, Ρόζας Λουξάμπουργκ, Γκουστάβ Λαντάουερ, Λεβινιέ, και ἄλλων. Οἱ πραγματικοὶ ὑπαξιοματικοὶ τῆς Γερμανίας ἔκοψαν τό κεφάλι τοῦ νέου πνεύματος. Ὅσοι δέν

μποροῦσαν νά σκοτώσουν, τοὺς ὀλιγώτερο ἐπικινδύνους, τοὺς ἔριχναν στή φυλακή, και τό πολίτευμα τῶν «σοσιαλ δημοκρατῶν» κατάντησε τρομερότερον ἀπό τό πολίτευμα τοῦ Κάιζερ.

Ἴδου πού βρισκόμαστε σήμερα. Εὐθὺς ὡς σηκωθῇ ἕνας ἀρχηγός: μιὰ σφαῖρα. Καί ὁμοι οἱ Χίντεμπουργ, οἱ Τίρπιτς, οἱ Κάπ, οἱ Χέλλφερνιχ ζοῦν και πίνουν καρμανίτην: Γερμανικὴ ἐπανάστασις!

Τό πεπρωμένον και αὐτό συμβάλλει. Οἱ καλοὶ πού δέν σκοτώνονται ἀπό τὰ ὑποκόπανα τῶν ἀξιοματικῶν πεθαίνουν ἀπό τή στέρηση και τήν ἀρρώστεια: καθὼς ὁ Οὐγκο Χάτσε, Λούντβικ Ρούμπινερ. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ ἀπόστολος τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Ἐδημοσίευσε τό τελευταῖο χρόνο πρὶν τό θάνατό του μιὰν ἀξιόλογη συλλογὴ «Die Gemeinschaft», ὅπου θέλει νά ἀποδείξῃ τὴν ἀλληλεγγύη ὅλων τῶν μεγάλων πνευμάτων, κάθε λαοῦ και κάθε ἐποχῆς. Τέλος ἐπίσης τό πρῶτο ἐπαναστατικό δράμα «Die Gewaltlosen».

Ὅλοι φεύγουν. Οἱ πράξεις τῶν μένων και τὰ ἔργα τῶν ἐπίσης. Δέ χάνομε θάρρος. Εἴμαστε ἀκόμα ἐδῶ. Τό μέλλον θά εἶναι μεγάλο.

IVAN GOLL

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Ἰστερα ἀπό τό φοβερό πόλεμο, πού μόλις τέλειωσε, πού νά εἶναι ἡ κατάστασις τῆς τέχνης στή Γαλλία;

Εἶναι δύσκολο νά βρεθῇ ἀπάντησις στήν ἐρώτησις αὐτή, στίς στιγμὲς αὐτὲς τίς τόσο παραγμένες ἀκόμη, πού τίποτε δέ φαίνεται σταθερό, παρὰ ὅλα βρισκονται σέ διαρκῆ ζύμωσι, πρὸς ἕνα σκοτεινὸ γίνεσθαι.

Μὲ ὅλα ταῦτα, κάθε ἄνθρωπος, πού δέν τὸν τυφλώνει καμιὰ προκατάληψη, βλέπει ὀλοκάθαρα ὅτι ὁ καλλιτέχνης εἶναι ὁ πῶ ἀπομονωμένος, ὁ πῶ περιφρονημένος, ἐκεῖνος πού στή σημερινὴ κοινωνία ἐννοεῖται και λογαριάζεται λιγώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλον.

Ἐνα ἀπὸ τὰ χειροπιαστά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου, ὑπῆρξε ὅτι σήκωσε πῶ φανερά ἀπὸ κάθε ἄλλῃ φορά, τὴ μιὰ ἐνάντια στήν ἄλλῃ, δυὸ δυνάμεις παντοτινὰ ἀντιμέτωπες σέ ἀγῶνες, ὅπου ἡ νίκη ἀλλάζει στρατόπεδο ἀνάλογα μέ τίς στιγμὲς και τίς συνθήκες πού δίνεται ἡ μάχη.

Ὅμοις ὁ κεφαλαιοκρατισμός φαίνεται ὅτι νικά γιά τὴν ὥρα τουλάχιστο, ὅπως ἄλλωστε βεβαιώνουν και οἱ τελευταῖες βουλευτικὲς ἐκλογές, πού ἐξασφάλισαν συντηρητικὴ πλειοψηφία. Ἐξάλλου, τό σοσιαλιστικὸ κόμμα, ἂν και ἔχασε τοὺς μισοὺς βουλευτάς, πού εἶχε στήν περασμένη βουλή, βλέπει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων του ὅλο και αὐξάνει μέσα σ' ἕνα πληθυσμὸ πού ἐντούτοις ἐλαττώθηκε.

Εἶναι ἐπίσης φανερό, ὅτι ἡ Κυβέρνησις κατώρθωσε νά σύρῃ τό λαὸ σὺν δρόμο πού αὐτὴ ἠθέλε ἐνεργώντας βιαστικά τίς ἐκλογές και φοβερίζοντας τὸν κόσμον μέ τό φάντασμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Ἐψήφισαν λοιπὸν στή Γαλλία ὄχι γιά τὴν ἰδέα, παρὰ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἐπανάστασις πού τὴ ζωγράφιζαν μέ ὄλου τοῦ εἶδους τίς ὑπερβολές, μέ τίς ὁποῖες ἐπιβαρύνουν, χωρὶς νά ἔχουν και σοβαρὲς ἀποδείξεις, τὴν κομμουνιστικὴ ρωσικὴ δικτατορία. Ἐνας «παράλογος λοιπὸν φόβος», ἕνα «σκοτεινὸν αἰσθημα» ἔσμιξε

μέ τις ψήφους τῶν κεφαλαιοκρατῶν τις ψήφους τῶν μικροεμπόρων, τῶν μικροαστῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν χωρικῶν κ.λ.π.

Ὁ κ. Clemenceau, σ' ἓνα περίφημο λόγο του (πρέπει νά τοῦ ἀναγνωρισθῇ ἡ τιμὴ αὐτῇ), κτηνωδῶς, μέ παρησία, ἔβαλε κάτω τὸ ζήτημα: «Μεταξὺ ἐμᾶς καὶ τῶν μπολσεβίκων (διάβαζε σοσιαλιστῶν) εἶναι ζήτημα δυνάμεις», ἐκήρυξε μέ δύο λόγια. Βέβαια, μπορεῖ νά μὴν εἶναι παρὰ ζήτημα δυνάμεις: δυνάμεις πνευματικῆς, δυνάμεις ὕλικῆς.

Μέσα στήν ὀλοένα κτηνωδέστερη περιοχὴ ποῦ ἐξελισσονται οἱ νεώτερες κοινωνίες, ἡ πνευματικὴ δυνάμη μένει ἄγονη χωρὶς τὴν ὕλική, καὶ ἡ δευτέρη ὁμοῦ δέν μπορεῖ νά εἶναι εὐεργετικὴ χωρὶς τὴν πρώτη.

Μέ λίγα λόγια, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἔγινε παντοδύναμος μέ τὰ πελώρια κεφάλαιά του, ποῦ μαζεύτηκαν κατὰ τὸν πόλεμο, διατηρήθηκαν καὶ αὐξήθηκαν μέ τὸ ἀμείλικτο προστατευτικὸ σύστημα. Οἱ προνομιούχοι ποῦ τὸν ἀποτελοῦν λίγο σκοτιζονται, γιὰ νά μὴν πῶ καθόλου, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σκέψης, τοὺς καλλιτέχνες ποῦ περιφρονοῦν ἢ μᾶλλον τοὺς φοβοῦνται. Ἐπειδὴ βλέπουν τὸ μέλλον ἀβέβαιο, σκέπτονται πῶς ν' ἀπολαύσουν τρελά καὶ γριγορώτερα τὰ πλοῦτη τους, ἀποφασισμένοι νά μὴν ἀφαιρέσουν τίποτε ἀπὸ τὰ προνόμιά τους χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ προλεταρικὴ δυνάμη συγκεντρωμένη μέσα στὰ συνδικάτα ποῦ ὅσο πάει γίνεται καὶ πιὸ ἀπειλητικὴ. Ἀπὸ τίς τελευταίες ἀπεργίες θά μποροῦσε κανεὶς νά βγάλῃ συμπεράσματα εὐνοϊκά μᾶλλον γιὰ τὸν κεφαλαιοκρατισμὸ, γιὰ τὸ πλοῦτος του ἐσυγκράτησε καὶ σταμάτησε τὴν προλεταρικὴ δυνάμη.

Χωρὶς ἄλλο, τὰ συνδικάτα δοκίμασαν κάποτε τὴν αὐτὴν πᾶ τ ἡ τῆς νίκης, μέ τὸ νά πετόχουν αὐξήσεις ἡμερομισθίων ὕστερα ἀπὸ τίς διάφορες σωματειακῆς ἐξεργασίες τους. Αὐταπάτη! Ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τίς ἐργατικῆς ἐπιτυχίες γιὰ ν' αὐξήσῃ ὑψώνοντας τίς τιμῆς πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἡμερομίσθια. Στὸν ἀμερόληπτο παρατηρητὴ οἱ σωματειακῆς ἀπεργίες φαίνονται λοιπὸν νά διατηροῦν ἂν ὄχι νά δυναμώνουν τὴ θέση τῶν ἀντιπάλων τους.

Ἀνάμεσα στίς δύο αὐτῆς δυνάμεις εἶναι μπλεγμένος ὁ διανοούμενος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀγνοῦ ἰδανικοῦ. Σὲ ποιὰ ἀπὸ τίς δύο θά κλίνουν οἱ πόθοι του, οἱ εὐχῆς του, οἱ προτιμήσεις του; Στὸ κεφαλαιοκρατικὸ στρατόπεδο ἐκτιμοῦν καὶ ὑποστηρίζουν τὸν καλλιτέχνη, τοῦ ὁποῖου οἱ πεποιθήσεις καὶ οἱ διαθέσεις εἶναι καλὰ γνωστῆς ἀπὸ τοὺς κεφαλαιοκράτες. Στὸ προλεταρικὸ στρατόπεδο, ὁμοῦ, ὁ ἀρτίστας μένει μόνος καὶ χωρὶς ὑποστήριξη. Σὲ ὅλες ἄλλωστε τίς ἐποχῆς οἱ τολμηροὶ νεωτεριστῆς, οἱ ἀτρόμητοι πρόσκοποι ὑπέφεραν καὶ ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς μάζας.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ συνδικαλισμοῦ, οἱ περισσότεροὶ τουλάχιστο, λίγο σχοτίζονται γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τοὺς θεωρητικούς τῆς σκέψης, γιὰ τὸ μαρτύριο τοῦ δημιουργοῦ.

Ἐγὼ τουλάχιστο, στίς Γαλλικῆς συνδικαλιστικῆς προσπάθειες, δὲ βλέπω ἀκόμη τὸ ἰδεαλιστικὸ ἔκπεινο ρεῦμα, ποῦ ὁδηγεῖ σὲ ἀγνῆς πραγματώσεις. Οἱ ἐργάτες μοῦ φαίνονται πῶς τείνουν μᾶλλον σὲ μιὰ δικτατορία ὕλικῶν ἀπολαύσεων, ἢ ὅποια δέν θά ἦταν οὔτε καλύτερη οὔτε χειρότερη—ἰσως—ἀπὸ τὴν ἀστικὴ δικτατορία ποῦ μᾶς πιέζει τώρα.

Ποιὰ ἀπὸ τίς δύο αὐτῆς δυνάμεις θά κινήσῃ; Ἀπὸ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων δέν θά μποροῦσε κανεὶς ν' ἀπαντήσῃ ὀριστικά.

Ἴσως ἡ δευτέρη, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ νέα, λιγώτερο κουρασμένη ἀπὸ τὴν πρώτη, ἢ καὶ φαίνεται ὅτι ἔφτασε τώρα τὸ μεσουράνημά της.

Σκέπτομαι ὁμοῦ, ὅτι ἂν τὸ προλεταριάτο ἤξερε καὶ ἤθελε νά προστατεύσῃ, ν' ἀγαπήσῃ τὴν ἀκτινὸβόλη μὰ ἄσπλη ἐκείνη δυνάμη ποῦ εἶναι ὁ καλλιτέχνης, ὁ διανοούμενος, ἡ τελικὴ ἐπιτυχία του θά ἦταν ἴσως καὶ προσεχῆς καὶ πιὸ ἀσφαλισμένη.

Γιὰ τίς αἰτίες αὐτῆς συστήθηκαν καὶ σωματεῖα γιὰ νά προστατεύσουν τὰ ὁμαδικὰ συμφέροντα τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς ἄλλο τὸ σπουδαιότερο εἶναι ἡ «Διεθνὴς Ὁμοσπονδία τῶν Τεχνῶν, τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν», μέ ὄργανο μιὰ μηνιαία διεθνὴ ἔφημερίδα «Αἴσωπος» ποῦ βγαίνει σὲ πολλῆς γλώσσες, καὶ ἰδρύθηκε στὸ Παρίσι μέ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Banville d'Hostel. Ἡ διεύθυνσή της εἶναι: 38 bis, rue Fontaine.

Ἡ ὁμοσπονδία αὐτὴ σκοπὸ ἔχει νά ἐνώσῃ σὲ μιὰ δέση ὅλους τοὺς διανοουμένους τοῦ κόσμου: καλλιτέχνες, καθηγητῆς, δικηγόρους, γιατροὺς, φιλόσοφους κλπ. νά τοὺς συνδέσῃ ἀδελφικά καὶ διὰ μέσου τῶν συνόρων ἐλπίζει ἔτσι, ἀπὸ τὴ συνεργασία τους, ἀπὸ τὰ συνενωμένα συμφέροντά τους, νά γεννηθῇ μιὰ εὐεργετικὴ δυνάμη ἱκανὴ νά φωτίσῃ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νά ρυθμίσῃ ἴσως τίς τέχες της στὸ μέλλον.

Μέ τὴν φροντίδα τῆς Ὁμοσπονδίας ἰδρύθηκαν τελευταῖα ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ νόμου τοῦ 1884 τρία ἐπαγγελματικὰ συνδικάτα: «Γραφικῆς καὶ πλαστικῆς Τέχνης», «Δραματικὸς Συγγραφεῖς», καὶ «Συγγραφεῖς». Ἐπίσης ἡ ὁμοσπονδία τελευταῖα εἶχε μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία διεθνούς ἀλληλεγγύης, μέ τὸ νά ἐλευθερώσῃ τὸν Ἰσπανὸ συγγραφέα Ribera Rovira, παράνομα φυλακισμένο στὴ Βαρκελόνα γιὰ ἀδίκημα τοῦ τύπου.

Κοντὰ στὴ «Fédération Internationale des Arts, des Lettres et des Sciences», καὶ μέ διαφορετικὴ ὅλως διόλου ἰδεολογία, ἰδρύθηκε τὸ σωματεῖο «Clarté» (12 Rue Feydeau) τοῦ ὁποῖου τὸ Δ. Συμβούλιον περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα τῶν Barbusse, Duhamel, Anatole France, Vaillant-Couturier, Noël Garnier κλπ.

Τὸ σωματεῖο αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ συγγραφεῖς τῆς «Ἀριστερᾶς» οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τέχνη, δὲ μένουν ἀδιάφοροι στὰ κοινωνικὰ κινήματα, θέλουν, τουναντίον, ν' ἀνακατόνουν τοὺς πολιτικὸς ἀγῶνες (ὄχι μέ τὴν ἐποχοριστικὴ σημασία), νά πολεμοῦν μέ τὸ ἰδανικὸ μιᾶς κοινωνίας, στὴν ὁποῖαν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη δέν θά ἦταν πιά κούφια λεξίδια στὴ μετώπῃ τῶν λαϊκῶν ναῶν.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀνταλλάχθηκε μιὰ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ σωματείου «Clarté» καὶ τοῦ κ. Eugène Montfort, διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Les Marges», πολὺ ἀγαπητοῦ στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ ὁποῖου ἐζητεῖτο ἡ προσχώρηση.

Ὁ κ. Eugène Montfort τὴν ἀρνήθηκε ἐπικαλούμενος τὸ δικαίωμα τοῦ καλλιτέχνη νά μὴ ἀνακατεύεται στὴν πολιτικὴ. Τὸ ζήτημα μοῦ φαίνεται κακὰ βαλμένο.

Εἶναι βέβαια φανερό, ὅτι ὁ συγγραφεὺς, ὁ ποιητῆς δὲ γράφουν ἓνα

ρομάντσο ή ένα ποίημα με τὸ σκοπὸ νὰ ὑποστηρίξουν μιὰ ἰδέα, νὰ διαδώσουν μιὰ θεωρία. Ὁ ἄξιος καλλιτέχνης συλλαμβάνει τὸ ἔργο του ἀπὸ μιὰ ἔσωτερικὴ ἀνάγκη νὰ ἐκφράσῃ, ὅσο μπορεῖ πιὸ ἔντονα καὶ πιὸ πλέρια, τὸ μῦθος τῆς φωτεινῆς ζωῆς, πὺν κατέχει μέσα στὸν ἀνεμοστρόβιλο τῆς παγκόσμιας ζωῆς.

Τὸ ἔργο τῆς τέχνης εἶναι λοιπὸν «δημιουργία» πὺν ἔχει μέσα τῆς τῆ ζωῆ καὶ τὸ σκοπὸ τῆς. Εἶναι ὁμως πάλι φανερό, ὅτι τὸ ἔργο τῆς τέχνης εἶναι ἔργο κοινωνικὸ, ἐπειδὴ σχεδιάστηκε, πραγματοποιήθηκε μέσα στὴν κοινωνία, πὺν εἴμαστε καταδικασμένοι νὰ ζοῦμε. Θὰ εἶναι ἡ περισσότερο ἢ ὀλιγότερο ἀκτινοβόλο, ἀνάλογο μετὸ χυμὸ πὺν τὸ ἐμψυχώνει καὶ τῆ μορφή πὺν τὸ ντύνει. Δὲ χωρεῖ λ. χ. ἀμφιβολία, ὅτι ἕνα ρομάντσο τοῦ Zola, μιὰ σελίδα τοῦ Mirbeau ἔχουν κοινωνικὴ σπουδαιότητα πλατύτερη παρὰ ἕνα ποίημα τοῦ Mallarmé χωρὶς ἡ ἔσωτερικὴ ἀξία τοῦ δευτέρου νὰ εἶναι γιαντὸ μικρότερη.

Ἄν ὁ κ. Eugène Montfort μετὴν πολιτικὴ ἔννοει, μιὰ πάλι προσώπων γιὰ ἐκλογικὰ συμφέροντα, συμφωνῶ μαζί του. Ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ στέκεται μακριὰ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἂν ὁμως μετὴ λέξη αὐτῆ ἔννοει συζήτηση ἰδεῶν νομίζω πὺς γελιέται. Ὁ καλλιτέχνης χωρὶς νὰ ξεπέφτει μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ με ἄρθρο ἐφημερίδας ἢ ἀπὸ ἄλλο βῆμα, ἐκεῖνο πὺν νομίζει καλύτερο ἂν τὸν ἐμποδίσῃ καθόλου νὰ δημιουργήσῃ, μακριὰ στὴν ἀγαπημένη του μοναξιά, ἔργα ὁμορφιάς. Ἴσως μάλιστα ὁ τέλειος καλλιτέχνης εἶναι ἐκεῖνος, πὺν ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Θὰ ἦταν ἀνιάρὸ καὶ ὑπερβολικὰ εὐκόλο νὰ ἀναφέρωμε παραδείγματα, πὺν θὰ εἴρισε κανεὶς ἀφθονα μέσα στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας μας. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο φαίνεται ὅτι καταλήγει ἡ ἔρευνα πὺν ἔκαμε σὲ πολλοὺς ἐξέχοντες λογοτέχνας μιὰ ἀξιολογὴ μικρῆ ἐπιθεώρηση, πὺν βγαίνει στὸ Bordeaux: «Le Buccin». Ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις πὺν πήρε, βγαίνει ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἔχει σκοπὸ κοινωνιολογικὸ, πολιτικὸ, ἠθικὸ, θρησκευτικὸ. Αὐτὰ ὅλα εἶναι περιοχὲς διάφορες ἀπὸ τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἐμπνέεται κανεὶς, προσέχοντας μόνο νὰ μὴν τὶς συγχίξῃ.

Δίπλα στὸ ζήτημα αὐτὸ «κοινωνικὴ τέχνη» πὺν ἔπρεπε νὰ τὸ μελετήσωμε καλά, ἀφοῦ ἔχει τοὺς ὑπέρμαχους τῆς στῆ νέα μας λογοτεχνία, παρουσιάζεται ἕνα ἄλλο, πὺν δημιούργησε ἀρκετὸ θόρυβο: «ἡ ἀδολὴ τέχνη», ὁ «φιλολογικὸς κυβισμὸς», ἐλλείπει ἄλλου ὄρου πὺν χαρακτηριζοῦται.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ἀντιπροσωπεύουν ἢ θέλουν ν' ἀντιπροσωπεύουν τὴν «ἄκρα λογοτεχνικὴ πρωτοπορεία». Εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ εὐγενικὴ φιλοδοξία συγγραφέων, πὺν θέλουν νὰ δημιουργήσουν κάτι νέο, νὰ διεγείρουν μιὰ καταννητὴ αἰσθητικὴ ἀπομίμηση, ἀποφεύγουν τὸ ἀνέκδοτο, μισοῦν τὴν ἀνάπτυξη θέματος, θέλουν νὰ παρουσιάσουν μόνον τὴν «ἀγνή συγκίνηση». Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν τάλαντο καὶ ἡ προσπάθειά τους θὰ εἶναι σωτήρια ἀντίδραση κατὰ τοῦ «ρητορισμοῦ» στῆ λογοτεχνία καὶ τοῦ ἐμπρεσιονισμοῦ στῆ ζωγραφικὴ, «ἐπιστροφὴ» στῆ σύνθεση, στῆ ἀρχιτεκτονικὴ.

Ἔχω νὰ τοὺς πῆξω τόσο τοὺς ζωγράφους ὅσο καὶ τοὺς ποιητὰς, ὅτι παρουσίασαν γιὰ ἔργο ἀπλὲς ἀναζητήσεις καὶ μελέτες, πὺν θὰ κέρδιζαν πολὺ ἂν ἔμεναν στῆ σοβαρὴ σκιά τοῦ «ἐργαστηρίου».

Μπορεῖ μιὰ τέχνη νὰ εἶναι ὅλως διόλου νέα, ὅλως διόλου «ἀγνή»; Ἀπαντῶ ἀδίστακτα ὄχι! Ἡ τέχνη δὲν ἀναβλύζει ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο, στὸ

περιθώριο τοῦ χρόνου, σάν σαπουνόφουσα στὸ στόμιο τοῦ φουσητήρα. Τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς αὐτὸ, εἶναι σάν νὰ παραγνωρίζῃ τοὺς θεμελιώδεις νόμους, πὺν διέπουν ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἔργο τῆς τέχνης δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές.

Τὸ παρελθὸν μᾶς ἐπιδράζει, ὅτι προσπάθειες καὶ ἂν κάνωμε γιὰ νὰ τὸ πετάξωμε ἀπὸ πάνω μας, ὅπως οἱ «κυβιστὰι» δὲν μποροῦν νὰ ἐμποδίσουν ὥστε νὰ μὴ διαφαίνεται μέσα στὰ ἔργα τους ἡ ἐπίδραση τοῦ Mallarmé, τοῦ Rimbaud, τοῦ Laforgue, τοῦ Corbière κλπ.

Γιαντὸ νὰ μὴ σεβώμαστε τὴ γραμματικὴ, τὴ σύνταξη, τὴν τυπογραφία, ἀφοῦ σεβώμαστε τὴν ὀρθογραφία τῶν λέξεων; Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων δὲν εἶναι, ἐφόσον γνωρίζω, νεώτερος ἀπὸ τὴν κατασκευή τῆς φράσεως. Ὅταν γράφει κανεὶς ἡ στοχαζέται ἡ πασχιζει νὰ μεταδώσῃ τοὺς ἄλλους τὸ θαυμαστὸ προῖον τῶν μελετῶν του (καὶ τὸ ἐπιδιώκει ἀφοῦ τὸ δημοσιεύει) φαίνεται ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος χωρὶς ἀντιαισθητικὲς ὑποχωρήσεις, βέβαια, νὰ γίνεται καταννητὸς στὸ κοινὸ πὺν τὸν διαβάζει.

Παραδέχομαι ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ δίνει δείγμα τῆς προσωπικότητάς του καὶ τῆς πρωτοτυπίας του, σεβόμενος τὴ γλῶσσα (δὲν ἔννοῶ, ὅτι πρέπει νὰ σέβεται τοὺς κλασικοὺς κανόνες τοῦ ὁραίου).

Κάθε ἐποχὴ «γίνεται κλασικὴ» μετὴ νέα παραγωγή πὺν ἀφίρει πίσω τῆς, ὡς ἀνάμνηση γιὰ τὸ πέρασμά της ἐπάνω στῆ γῆ, τῆς ὁμορφιάς πὺν ἀκατάπαυστα σεῖεται. Καὶ ἀφοῦ, ὡς τώρα, δὲ βρέθηκε τίποτε καλύτερο γιὰ τὴν ἔκφραση ἀπὸ τὰ σημάδια τοῦ λόγου ρυθμισμένα σύμφωνα με μιὰ νοητὴ τάξη, ἴσως οἱ πὺν πρωτότυποι καὶ καλύτεροι εἶναι ἐκεῖνοι πὺν ἐργάζονται προσωπικῶς μετὰ τὰ φτωχὰ μέσα πὺν μᾶς κληροδότησε τὸ παρελθὸν.

Μετὰ ἀπὸ τόσες χιλιετηρίδες «δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως νέο» πάνω στὸ γελοῖο πλανῆμα μας: οὔτε ἡ οὐσία, οὔτε ἡ μορφή.

Τὸ λέγω μ' ὅλη τὴν εἰλικρίνεια: αὐτὸ πὺν ὀνομάζουμε «κυβισμὸ» μπορεῖ εὐκόλο νὰ γλυστρήσῃ πρὸς τὸ διαφοροῦμενο, πρὸς τὴν ἀδυναμία, καὶ φοβοῦμαι μὴ ὁ χρόνος τυλίξῃ στὸν πέλο τοῦ ἔργα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικὰ θὰ ἄξιζαν περισσότερο ἀπὸ ἕνα ρινοκινδύνευμα στὸ περιβόλι πὺν εὐωδιάζει ἀπὸ τὰ ἄνθη τῶν βασανισμένων πνευμάτων. Ἡ ἀλλοιωτικὴ τὸ ψέλλισμα ἑνὸς παιδιοῦ, ἡ ἀσυναρτησία ἑνὸς τρελοῦ, οἱ ὀνοματοποιεῖς σὲ κομπολογία, θ' ἀποτελέσουν τὴ μελλοντικὴ ἔμπνευση, πρῶμα πὺν θὰ μπορούσε ἐπὶ τέλους νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς.

Μὰ παρατηρῶ, ὅτι ἀκόμη δὲ μίλησα καθόλου γιὰ βιβλία καὶ τὶς ἐπιθεωρήσεις, πὺν βγήκαν τελευταία. Πρωτίμησα, στὸ πρῶτο αὐτὸ χρονικὸ, νὰ παρουσιάσω καὶ νὰ συζητήσω μετὰ ὅλη τὴν εἰλικρίνεια τὰ λογοτεχνικὰ ἢ κοινωνικὰ κινήματα παρὰ νὰ ἀσχοληθῶ μετὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα. Αὐτὸ γιὰ τὴν ἐρχόμενη φορὰ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

ΟΙ «ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΙ» ΤΗΣ «ΚΛΑΡΤΕ»

Με τις πραγματικότητες που φανέρωσαν ο πόλεμος είναι και η ανάγκη της μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας, εντός της οποίας ο άνθρωπος να ήμπορη να αναπτύσσει τις καλές δυνάμεις του σε κοινά ανθρωπιστικά ιδανικά. Μιας κοινωνίας που πρώτη της αξία θα ήταν η ειλικρίνεια.

Πιστοποιώντας την ανάγκη τούτη, φωτισμένοι γάλλοι πολίτες, ώργανωσαν τη Συντροφιά της «Κλαρτέ». Ο τίτλος από το τελευταίο έργο του Άνρϋ Μπαρμπύς, του πολυδιαβασμένου ακόμη συγγραφέως της «Φωτιάς», που είναι μαζί με τον Άνατόλ Φράνς, τον Ντυαμέλ και άλλους, από τους ιδρυτές της Συντροφιάς. Στην «Κλαρτέ» δεν μπαίνουν μόνον διανοούμενοι. Φαίνεται πως στην Ευρώπη σήμερα η νευρασθένεια της «διανοήσεως» δεν πιάνει. Πολύ επάνω από τη διάνοηση, υπάρχουν άλλες ανάγκες, για τις οποίες ζητεί να είναι άξιος ο άνθρωπος που πήρε συνείδηση του εαυτού του, άξιος και υπερήφανος. Γενικά, η ανάγκη της μεταβολής, της ολοκληρωτικής μεταβολής καταστάσεως που γνώρισμά της είναι η υποκρισία.

Όσον ο πόλεμος έδειξε φρικτότερη, πιο τυραννική την όψη της υποκρισίας, που έγινε με τον καιρό ψυχή του καθεστώτος, τόσο η ανάγκη της αλλαγής έγινε αισθητότερη. Η διεξοδος είναι αναπόφευκτη. Τα πράγματα πηγαίνουν στο σπάσιμο. Αυτή είναι η κυριώτερη γραμμή που ξεχωρίζει από κάθε κραυγή και κάθε χειρονομία.

Με τέτοιο νόημα η «Κλαρτέ» έβγαλε τελευταία τους «Σταυρωμένους», φυλλάδιο στίσεων του κ. Γκαλμπέξ με πρόλογο του κ. Συρίλ. Το φυλλάδιο τούτο μάς δίνει μεταξύ άλλων σε μια σελίδα το φόνο της Μίς Κάβελ από τους γερμανούς στο Βέλγιο, στην άλλη το φόνο της γαλλίδας δασκάλας Λαμπούρμπ από δυο γάλλους αξιωματικούς στην Όδησό.

Οι γερμανοί σκότωσαν τη Μίς Κάβελ γιατί είχε δείξει την καρδιά της, τον οίκτο της και την καλωσύνη της στους τραυματίες που ένοσθλευε.

Οι γάλλοι, τη δασκάλα Λαμπούρμπ γιατί είχε προσχωρήσει στο μπολσεβικισμό.

Στον πρόλογό του ο κ. Συρίλ σε παιδικές φράσεις λέει: «Άς μη λησμονούμε τα γεγονότα, όσα μαρτυρικά έζησαμε, για να μη υποστούμεν άλλη μια φορά την ατίμωση στον ανθρωπισμό μας».

Για το φυλλάδιο τούτο, ιδίως για τις δυο σελίδες που ανέφερα, η κυβερνήσις Κλεμανσώ, μια μέρα πριν πέσει, παρέπεμψε στον εισαγγελέα τους δυο συνεργάτες της Κλαρτέ.

Από την πρώτη μέρα που έγινε η καταδίωξις, φανερώθηκε η συγκίνηση των ελευθέρων γάλλων πολιτών, και δυο βραδύς άφιερώθηκαν, σε μια σάλα κοντά στη Μονμάρτη, σε συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας. Δεν είναι ίσως, πλέον συνηθισμένο πράγμα στην Ευρώπη από τη φανερή και ξάστερη, χωρίς υπολογισμούς, διαταγμούς, άμφιβολίες, μίξερους στοχασμούς, λεπτοζυγίσματα φαρμακοποιών, έκφραση της γνώμης του πολίτου στην περὶ δυνατή φόρμα που θέλει να δώσει. Είναι τούτο μια λεπτομέρεια της ζωής στην

Ευρώπη, τόσο πολύ άγνοημένης έξω, τόσο άσχημα, κακόπιστα και ανήθικα έννοουμένης.

Οι διαμαρτυρίες είχαν συνέχεια στην «Κλαρτέ». Ένα της τελευταίο φύλλο ήταν σχεδόν κατακλυσμένο από τα γράμματα τιμών ανθρώπων, ελευθέρων πολιτών, που έκφραζον την αγανάκτησή τους για τόσο άδικη καταδίωξη. Μέσα στους ανθρώπους αυτούς και καθηγητάς της Σορμπονής—δεν θα εφραντάζοντο πως θα ήταν δυνατή και ως τρέλα ακόμη, τέτοια χειρονομία.

Ο άναγνώστης των «Γραμμάτων» υποτίθεται πως ενδιαφέρεται να πληροφορηθή με ποιό τρόπο και σε τί τόνο απήντησαν οι ελεύθεροι άνθρωποι. Γιαντό παίρνουμε μερικές απαντήσεις. Πρώτη του Ρομαίν Ρολλάν :

«Άπ' όπου κι άν έρχεται, το έγκλημα είναι έγκλημα. Ο πόλεμος είναι το μεγαλύτερο των εγκλημάτων. Οι συγγραφείς, οι καλλιτέχνες που τον κατηγορούν και ξεσκεπάζουν στον κόσμο, εκπληρούν καθήκον και δικαίωμα τους».

Μαζί κι εγώ με τις διαμαρτυρίες όλων, των όσων απόμειναν στη γαλλική σκέψη, ελεύθερα πνεύματα, κι έναντιόν εκείνων που σηκώνουν το χέρι κατά της ελευθερίας της σκέψεως καταδιώκοντες τους συνεργάτες των Σταυρωμένων».

Ο Άνατόλ Φράνς, ο γέρον με την παντοτινά εφηβική ψυχή, γράφει :

«Ο Βικτώρ Συρίλ και ο Άντώνιος Γκαλμπέξ καταδιώκονται γιατί εξέφρασαν ο ένας σε δεκαπέντε σέδια καλού στίλ, ο άλλος σε μια εύλωτη σελίδα, τη φρίκη τους για τον πόλεμο και τον οίκτο τους για τα θύματα.

Φθάσαμε λοιπόν, στη Γαλλία, ώστε να μη μπορη κανείς, καθώς ο Ζάκ Καλό, την εποχή Λουδοβίκου 13ου, να ξεσκεπάξη τις μίξερους του πολέμου ; Φθάσαμε, λοιπόν, να μη μπορούμε να γράφουμε, οπτε να σχεδιάζουμε παρά μόνον άπειλούμενοι με τη φυλακή ;

Νά θέλουν να κλείσουν την Άλήθεια στις φυλακές της Σαντέ !! Κακόμοιροι άναίσθητοι, που στοχάστηκαν να σταματήσουν, καταδιώκοντες ένα καλλιτέχνη κι ένα συγγραφέα, τα μεγάλα γεγονότα που προετοιμάζονται σ' όλόκληρο τον κόσμο και που θ' αλλάξουν τις ανθρώπινες κοινωνίες».

Ο φιλόσοφος Han Ryner :

«Νά διαμαρτυρηθώ ; Νά χειροροτήσω μάλλον. Αυτοί οι διωγμοί θα κάμουν οπτε να προσέξουν πολλοί την άγρια και διδακτική όμορφιά των «Σταυρωμένων». Έξάλλου οι διωγμοί αυτοί, στους λιγοστούς που μπορούν να μάθουν κάτι, θα διδάξουν τί θα πη εκείνο που οι πολιτικοί μας και τα όργανά τους, οι δικασταί, άποκαλούν ένδόξως «ελευθερίαν» μας ! »

Ο συγγραφέας της «Ζωής των Μαρτύρων», ο Ζωρζ Ντυαμέλ, σελπιζει την ανάγκη της Άλήθειας :

«Δέν ήμπορούμε, δέν όφείλομε πια να υποστούμε κανένα περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, δηλαδή του δικαιώματος των ανθρώπων να σκέπτονται εκείνο που θέλουν και να έκφραζουν εκείνο που σκέπτονται».

Ό,τι υποδουλώει μια χώρα δέν είναι η Άλήθεια, κι όταν ακόμη είναι τρομερή, δέν είναι η Ειλικρίνεια κι όταν ακόμη είναι άγρια : Άλλά την υποδουλώει η άύθαιρσία, το ψέμμα, η ξετοπίστη εξάσκησης της Άρχης».

Έτσι μιλούν οι ελεύθεροι άνθρωποι—έτσι αντιμετωπίζουν τη βία—όπως μια φορά ο καλός εκείνος Προμηθεύς.

ΑΦΟΡΜΗ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ RENOIR

Μετά το θάνατο του Auguste Renoir ή σειρά των εμπρεσιονιστών σχεδόν σβύνει. Ο εμπρεσιονισμός εκδηλώθηκε και έλαμψε από το 1863 ως το 1890. Έποχή της πάλης και της επιβολής. Ο θάνατος των διδασκάλων άθελα μ'ας γερμίζει οίκτο γιά τους μιμητάς.

Τό έργο του Renoir όσο κι αν θέλησαν νά τό ξεχωρίσουν, ανακαλύπτοντας διαδοχικές επιδράσεις, μένει δεμένο μέ τό έργο των άλλων εμπρεσιονιστών. Γιατί τό κίνημα αυτό όσο κι αν στηρίχθηκε πάνω στην υποκειμενικότητα του τεχνίτη, έδειξε πόσο κοινός ήταν ό αγώνας της απολύτρωσης και πόσο αναγκαία ή ένωση στη μορφή και στην εκδήλωση.

Η ζωή του πολύ ταπεινή. Γιος ενός ράφτη της Limoges, άρχισε σχεδιάζοντας λουλούδια πάνω σε πορσελάνες και σχέδια γιά στόρια. Με τις πρώτες του οικονομίες στο Παρίσι μπήκε στη σχολή των Καλών Τεχνών όπου και γνωρίστηκε μέ τον Monet, Sisley και Bazile. Ο αγώνας άρχίζει μακριά από τό θόρυβο, γιατί οι εμπρεσιονιστάι αν εξαιρέσουμε τον Manet, έζησαν άποτραβηγμένοι στο εργαστήρι τους. Κανένας δέν επιλοδόξησε την τιμή του διδασκάλου. Η ζωή του περνά χωρίς τίποτα τό τρικυμιόδες. Η επιτυχία του επέτρεψε νά ήσυχάσει γέρος και παράλυτος στιςagnes κοντά στη Nice όπου και απέθανε. Ταπεινή και ήσυχη ζωή, παρά πολύ παραγωγική (ό ίδιος υπελόγηζε πάνω από τρεις χιλιάδες τόν αριθμό των έργων του). Μεγάλη εύκολία στην έκτέλεση, πολύ φρέσκο χρώμα. Μερικές επιτυχίες, πολλά άναμιασθήματα. Παρακολούθησαμε την θριαμβευτική νεκρολογία των εφημερίδων και προμαντεύομε λαμπρή επιτυχία στη προσοχή πούληση των έργων του. Τό παράδειγμα του Degas είναι πρόσφατο — τό εργαστήρι του, σχέδια και έργα πούληθηκαν πάνω από 10 εκατομμύρια φράγκα. Πίσω από κάθε κριτική, πίσω από κάθε περιοδικό θά βρούμε τόν marchand des tableaux και τό χρηματιστήριο των Καλλιτεχνιμάτων. Τό έργο του Renoir — όπως και παρά πάνω είπαμε — είναι δεμένο μέ τό έργο των άλλων εμπρεσιονιστών. Γιαντό πρέπει πρώτα νά όρισθί ποιά θέση ό εμπρεσιονισμός θά βρή στην ιστορία της τέχνης και γενικότερα στην ιστορία της ζωής. Τό μεγάλο κατόρθωμά του ήταν ή άπαραίτητη επανάσταση κατά της ακαδημαϊκής ρουτίνας πού έσπασε μέ την επιβολή του. Τώρα πρέπει νά ζητήσουμε ποιά επίδραση έφερε και τί ποιοτικά έδωσε. Τί έζητησε και τί επέτυχε. Ύστερα, στην άνάλυση των έργων, ό Renoir θά σταθί όπου πρέπει, δείχνοντας τί επρόσθεσε στην ομαδική κίνηση.

Δέν έχουμε την άξιοση σ' ένα σύντομο σημείωμα νά εξηγήσουμε και αναλύσουμε την καλλιτεχνική κίνηση μισού αιώνα, πού ιστορικά πιά συγκεκρι- λαιώθηκε γύρω από τό όνομα «εμπρεσιονισμός», λέξη πού ούτε όρίζει ούτε έκφράζει τό πνεύμα της σχολής, άλλ' άπλώς δείχνει πόσο επιπόλαια και άνόητα ή κριτική στηρίξε την επιχειρηματολογία της πάνω σε ένα άστοιολόγημα του Manet. Θά προσπαθήσουμε όμως, άποφεύγοντας άτέλειωτες και κουραστικές τεχνικές συζητήσεις, νά ξανοιχθούμε, και σε παραλληλισμό μέ

την κίνηση της ζωής, νά ζητήσουμε τις βαθύτερες ρίζες της άποτυχίας, θέτοντας τις βάσεις κατοπινής συνθετικότερης εργασίας μας.

Η πολεμική και ό θόρυβος πού γεννήθηκε γύρω από τόν Έμπρεσιονισμό (διανγής και προβλεπτική κριτική — συμφέρον των εμπόρων), ετράβηξαν τη γενική προσοχή. Και έλημονήθηκε πώς, μία γενεά πριν, ό Delacroix έμόρφωσε τόν κόσμο της τέχνης στις γιγαντιαίες αναλογίες της μεγαλοφρίας του. Πώς ό Courbet μόνος επέλεξε ανατρέποντας την ρουτίνα. Πώς οι Προραφαηλίται έρχιναν τά θεμέλια της Άγγλικής αναγέννησης, πώς ό Puvis de Chavannes, σύγχρονός τους, διέπρεπε στις μνημειώδεις του συνθέσεις. Έλημονήσαμε τόν Μπαϊκλιν, τόν Segantini, τούς Σκανδιναβούς. Παραστρατήσαμε τόν μοντερνισμό μας και άδικήσαμε τις μεγάλες πνοές. Η κριτική έξυπνότατα έζητησε νά στηρίξει τη σχολή πάνω στην παράδοση. Οι εμπρεσιονιστάι παρουσιάστηκαν ως συνεχίζοντες τόν XVIII αιώνα, τούς Γοτθικούς, ακόμα επηρεασμένοι και από τούς Ισπανούς και Γιαπωνέζους. Ο καθένας έπαιρνε διαστάσεις γίγαντος και πατριάρχου. Ο Renoir παρομοιώθη μέ τόν Velasquez, μέ τόν Fragonard, ό Courbet και οι άλλοι εμπρεσιονιστάι δέν ήταν παρά τό βάθρο του μεγάλου έργου του ! Η οικονομική ιστορία της τέχνης θά μ'ας εξηγήσει όλα τά κριτικά μυστήρια και τις υπερβολές.

Ο εμπρεσιονισμός κερδίζει περισσότερο όταν μετρηθί μέ τη σύγχρονη ζωή. Τότε θά παρουσιασθί μία μεγάλη προσπάθεια πού καταδειχνει τό άνώφελο μ'ας μερικής επανάστασης.

Οι εμπρεσιονιστάι έζητησαν την αναγέννηση. Τό έργο τους στάθηκε σά θεωρητική απόδειξη μι'ς αναγέννησης πού απέτυχε γιατί οι μαθητάι άρκέσθηκαν στην απόδειξη και όχι στά άποτελέσματα. Τεχνίτες μέ νέο όλικό και νέες μεθόδους έτελειοποίησαν την κατασκευή, παρουσιάζοντας όλα τά όφελήματα μι'ς βαθύτερης και πλουσιότερης παρατήρησης. Η κριτική των εφημερίδων και των περιοδικών (είναι περιττό νά επαναλάβουμε πώς κάθε marchand des tableaux είναι και τεχνοκρίτης) στη ζήτηση νέων θεών, έχορισε τη συνολική προσπάθεια σε σχολές και τάσεις. Οι εμπρεσιονιστάι, οι νεοεμπρεσιονιστάι, οι έντιμιστάι κτλ. κτλ. Όταν ό χρόνος λειάνει τά συμφέροντα και τις αντίζηλιες, όλες αυτές οι προσπάθειες θ' άποτελέσουν τό σύνολο της αναγέννησης. Τότε θά φανή πώς ό έχθρός δέν ήταν τό άλληλοφάγομα μέ ή άστική ζωή πού όδηγεί στην καταστροφή. Τους έπολέμησε όχι μόνο μέ τά καλαμπούρια και τις άστειότητες πού παρακολούθησαν κάθε τους εκδήλωση. Τους έπολέμησε κλείοντας τις πόρτες των μνημείων. Γιατί ή επανάσταση της τέχνης ήταν ή άρχή μι'ς βαθύτερης, γενικότερης επανάστασης. Δέν ήταν τό χρώμα ή ή πινελιά πού άλλαζε. Έπρεπε νά αλλάξει όλος ό τρόπος πού βλέπομε. Η επανάσταση ήταν ό ύμνος στην ειλικρίνεια και τό ξαναγύρισμα στον άνθρωπο. Ήταν ή επιστροφή στους έαυτούς μας και ή έκκαθάριση. Ζωγράφοι της σύγχρονης ζωής, πρέπει νά δούμε τη ζωή και νά μιλήσουμε γι' αυτή σ' όλο τόν κόσμο. Ζωή δέν είναι μία έντύπωση όπως δέν είναι τό χρώμα ή τό σχέδιο. Τέτοιες άπλοποιήσεις δέν είναι παρά όρισμοί γιά άγονες ακαδημαϊκές συζητήσεις. Ζωή δέν είναι ή αντιγραφή μι'ς οποιασδήποτε σκηνής. Τό πιο άσήμαντο γεγονός κλείνει μέσα του μιάν άρχή. Τό γεγονός είναι τό όλικό, ή άρχή, ό σκοπός. Τό όλικό πρέπει νά ύψωθί στις διαστάσεις μορφών προφητικών. Η χειρονομία είναι ό τύπος της εκδήλωσης.

Ἡ κίνηση, ἡ δυναμικὴ τῆς ἔκφρασης. Δὲν θὰ μιλήσωμε στὸν κόσμον κάμνοντας ἔργα τοῦ ὀκρίβαντα, προορισμένα γιὰ τὰ νεκροταφεῖα, ποὺ εἶναι τὰ μουσεῖα ἢ τὰ σπίτια τῶν ἀσπῶν. Ἡ προφητικὴ φωνὴ θάβεται ἐκεῖ μέσα. Κριτὴς εἶναι ὁ λαός, γιὰτὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος λαός εἶναι τὸ ἔργο. Κλείνοντας τὶς πόρτες τῶν μνημείων ἀνάγκασαν τὴν ἐπαναστατικὴν τέχνην νὰ πέσῃ στὴν ἀντιγραφὴν καὶ στὸ κινήγι τῆς ἐντύπωσης. Οἱ ἀρχές τῶν ἔργων οὐστῆμα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα: τὸ χάος καὶ ἡ ἀμάθεια τῆς σύγχρονης τέχνης, ὅπου ἓνα σκίτσο ἢ ἓνα πρόπλασμα παρουσιάζεται ὡς ἀριστοῦργημα, ἢ ἔλλειψη κάθε σύνθεσης καὶ τὸ κατρακύλισμα στὴν ἀναζήτησιν μιᾶς πρωτοτυπίας ἀποχρώσεων. Τάσεις καὶ ἔργα ποὺ κινουῦνται ἀπὸ τὸν ἀκαταλόγηστο μερκαντιλισμὸ τῆς σημερινῆς κοινωνίας.

Ἄν ἐμπρεσιονισμὸς ἦταν ὁ τελευταῖος σπασμὸς τῆς τέχνης ποὺ πεθαίνει σήμερον. Ἴσως τὸ προανάκρουσμα καὶ ἡ προπαίδεια γιὰ τὴν τέχνην τῆς αὔριου. Ὅταν ὁ τεχνίτης, σύνθεσις τοῦ λαοῦ του, ἐλεύθερα θὰ μιλήσῃ στὸν κόσμον, ξανοίγοντας τοὺς δρόμους πρὸς τὴν ὑψηλότερη πάλιν καὶ τὴν οὐσιαστικὴν ἐπιτυχία, θ' ἀνοιχθοῦν μπροστὰ στὴν τέχνην ἀπέραντοι ὁρίζοντες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ :

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. (1)

I

Ὁ μεγαλύτερος ἔπαινος ποὺ ἠμπορῶ νὰ παραχωρήσω στὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ὅτι, στὴν περίοδον τῆς φοβερῆς κρίσεως ποὺ πέρασε μέσα στὸν κόσμον, μαζί με τὸν κόσμον καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός, δὲ γράφηκε ἄλλο πιδὸ ἐνδιαφέρον. Ἔτσι, φαινόμενα σχετικῆς ἀξίας παίρνουν ἀνυποψίαστη σημασία σ' ἓνα μικρὸ καὶ φτωχὸ περιβάλλον.

Ὁ Γεώργιος Σκληρός, ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἄνθρωπος, τοὺς τελευταῖους μῆνες τῆς ἀγωνίας του, εἶχε γιὰ μορφήν μιὰ διαρκῆ μαρτυρικὴ μάσκα. Λυωμένο ἀγιοκέρι ἢ ὄψη του, φασματώδης, μετὰ τὰ κατὰ μῆτρα ἀπὸ τὴν ἀντίθεση γένεια ποὺ τριγύριζαν τὸ πρόσωπό του ξηρὰ σὰ μαλλιωμένη βραχόπετρα ποὺ ὁ ἥλιος ρούφηξε τὴν ὀρυκτὴν τῆς, εἶχε χάσει κάθε ἔκφραση καὶ κίνηση. Καὶ μετὰ στὴν πλατεῖαν τὴν καμίζολαν ποὺ καταλοῦσε τὶς γραμμὰς τοῦ σώματος, ἔπλεε καὶ ἀεροπερνοῦσε, ἄνυλος ἤδη, ὅταν ἤρχετο νὰ χαιρετήσῃ τοὺς ἐπισκέπτες του. Ὅμως ὁ λόγος του ἦταν ζωηρός. Καὶ σοῦ ἔκανε παράξενη ἐντύπωση ἢ ἑξατμισμένη ἵπαρξις τοῦ σώματός του μετὰ τὴν σταθερότητα (ποὺ ἦταν ἀνήσυχη καὶ πάλευε νὰ εἶναι σταθερὴ) τῆς φωνῆς του. Ἔμεναν λοιπὸν ἀκόμη μέσα σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπον σπῆδες ζωῆς ποὺ ἀνατινάσσονταν ἔξω—μιὰ κρυμμένη μικρὴ φωτιὰ ποὺ ἀναβει στὴν τελευταία τρομακτικὴ ἀνασπῆ τῆς.

Ὁ Γ. Σκληρός γνωστὸς στοὺς Ἕλληνας διανοουμένους καὶ σὲ μιὰ ἐπιλογὴν ἔργων ὡς θεωρητικὸς τοῦ Μαρξισμού, δὲν ἀξιώθηκε νὰ παίξῃ κανένα μεγάλον ὀλο ἀρχηγού. Εἶναι παράξενη ἢ τύχη μιᾶς φυλλάδας του γιὰ τὴν ὁποῖαν οἱ περισσότεροί ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν ἐγκωμιαστικὰ δὲν ἐδιάβασαν καθόλου. Εἶναι γνωστὸν ὅμως πὼς σχηματίζεται μιὰ φήμη καὶ ὁ Σκληρός ἐπροσδιορίζετο ἀπὸ τοὺς γράφοντας ὡς ὁ συγγραφεὺς κάποιου «Κοινωνικοῦ Ζητήματος».

Ὁ ἴδιος ἔλεγε καὶ ἔγραφε ὅτι τὸ Κοινωνικὸν ζήτημα εἰσήγαγε στὴν Ἑλλάδα τὴν ἐπιστημονικὴν (ἢ ἀντικειμενικὴν) κοινωνιολογίαν. Καὶ θὰ ἔπρεπε στὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν νὰ ὑπογραμμισθῇ διπλὰ ἢ λέξις ἐἰ σ ἡ γ α γ ε γιὰ νὰ δηλωθῇ πᾶν στοὺς Ἕλληνας κριτικούς πὼς κάποιον ἄλλου εἶχε πρωτομελετηθῇ αὐτὸς ὁ κλάδος καὶ ὅτι, γιὰ παρόμοια ζητήματα, ποὺ ἐκτὸς ποὺ ἐσυλληφθήκανε ἄλλου στὴν ἀρχικὴ πρωτοτυπία τους, ἔχουν ἀναλυθῇ καὶ ἐρευνηθῇ κατὰ μακρὸν καὶ πλάτος, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνεταί ἑξαιρετικὸς θόρυβος γύρω ἀπὸ μιὰ

(1) Ἐκδόσις τοῦ Συγγραφέως, Ἀλεξάνδρεια 1919.

προσαρμογή Έλληνας έραμιστοῦ μιᾶς ἰδεολογίας, χωρὶς νὰ δοκιμάζεται ἢ περιέργεια γιὰ τὶς πηγές καὶ ἀπὸ τὴ γνώση τῶν πηγῶν νὰ μετριάζεται ὁ ὑπέρβολος ἐνθουσιασμός γιὰ μιὰ τριακοστὴν ἔκτη διακλάδωσή τους.

Δὲν πρόκειται νὰ μελετηθῆ ἔδῳ ἡ ὅλη συγγραφικὴ δρᾶσις τοῦ Σκληροῦ. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, θὰ ἔπρεπε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη φυλλάδα, τὸ «Κοινωνικό μας Ζήτημα», καὶ περνώντας ἀπὸ τὰ σπαρμένα ἄρθρα σὲ πολλὰ περιοδικά, νὰ σταματήσῃ κανεὶς στὸ τελευταῖο βιβλίον του γιὰ τὸ ὁποῖο μόνο θὰ γίνῃ ἔδῳ εἰδικὸς λόγος καὶ νὰ τελειώσῃ μὲ τὰ ἀνέκδοτα χαρτιά του ὅπου μαζεύθηκαν πυρετωδῶς τὰ σχέδια καὶ τὰ προσχέδια μελετῶν ποῦ ἐτοίμαζε ὁ δυστυχὴς νὰ δημοσιεύσῃ σ' ἑνα-δύο χρόνια μέσα, ἀσχημάτιστα ἀκόμη νερούλιὰ πνευματικὰ τέκνα τῶν ὁπίων ἠθελε ἔστω νὰ φαντασθῆ τὴ μελλοντικὴ ὑπαρξή. Ἔτσι στὴν πρώτη σελίδα τῶν Συγγρόνων Προβλημάτων ὁ ἄνθρωπος ποῦ θὰ πέθαινε μετὰ τρεῖς μῆνες ἐγράφε μὲ ἀκριτὴ ἔλπίδα τὸ πρόγραμμα τῆς μέλλουσας ἐργασίας του : ἐ τ ο ι - μ ᾶ ζ ο ν τ α ι γ ι ᾶ τ ὸ 1920, καὶ παρακάτω : σ χ ε δ ι ᾶ ζ ο ν τ α ι μ ὸ ν ο ... Κι αὐτὴ του ἡ χειρονομία πρὸς τὸ μέλλον ποῦ δὲ θὰ ὑπῆρχε ποτὲ γιὰ τὸν ἴδιο, τὸ μέλλον ποῦ θ' ἀνῆκε σ' ὅλο τὸν ἄλλο κόσμον, σ' αὐτὸν μόνον ὄχι, εἶναι συγκινητικὴ καὶ φανερώνει ζωηρὴ ἐνέργεια ποῦ νοιώθοντας, λές, πὼς θὰ ἔμενε ἀνεκδήλωτη, προβάλληκε, μιὰ στιγμή, σὲ ἀπελπιστικὸ ἀκτινοβόλο σχεδιάγραμμα...

Ὁ Σκληρὸς εἶναι ἓνας δημοσιολόγος. Μελετᾷ καὶ ἐκλαϊκεύει ζητήματα ἐνδιαφέροντα τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν κοινωνιολογία. Δὲν τὸν χαρακτηρίζει πρωτότυπη σκέψις καὶ ἀνάλυσις. Οἱ ἀντιλήψεις του ἐδράζονται πάνω σ' ἓνα σύστημα γνώσεων ἱστορικο-κοινωνικῶν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου σπουδάζει καὶ κρίνει τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Ἡ ἐργασία του δὲν εἶναι μελέτη καὶ ἔρευνα τῶν προβλημάτων ἀλλὰ τακτοποιήσις τους καὶ ἐξηγήσις τους σύμφωνα μὲ μιὰ μέθοδο.

Ὁ Σκληρὸς εἶναι μαρξιστής. Παραδέχτηκε τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἀμειλικτῆς μαρξιστικῆς ἀναλύσεως μὲ τὰ ὁποῖα, ὡς μέτρα πλέον καὶ σταθμὰ, ὑπολογίζει, ζυγιάζει καὶ ἐκτιμᾷ τὰ ζητήματα.

Ὁ Κάρολ Μαρξ ἦταν φιλόσοφος. Ὁ μαθητὴς του ποῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ ἐξαγόμενά του καὶ πέρα παίρνοντάς τα ὡς δεδομένα, δὲν εἶναι βέβαια φιλόσοφος. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ Σύγγραμμα Προβλήματα δίνουν στὴν ἀρχὴ μερικὲς γενικὲς ἐξηγήσεις τῆς ζωῆς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ σταθῆ κανεὶς μιὰ στιγμή καὶ νὰ τὶς ἐξετάσῃ σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ πρωτότυπες φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις.

Οἱ γενικὲς αὐτὲς ἐξηγήσεις, εἶπαμε, ἐξαγόμενα τῆς μαρξιστικῆς ἀναλύσεως καὶ ἄς προσθέσωμε, καὶ τῆς ἐγελειανῆς. Δὲν πρόκειται ὅμως οὔτε ὁ Μαρξ οὔτε ὁ Ἐγελος νὰ κριθοῦν, ἀλλὰ νὰ συζητηθοῦν οἱ δανεικὲς ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους αὐτοὺς δύο τρεῖς ἀντιλήψεις ποῦ εἶναι ἡ βᾶσις τῆς μελέτης τοῦ Σκληροῦ, μὲ τὸν τρόπο ποῦ

ὁ τελευταῖος αὐτός, κομμένες ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ δημιουργικὴ ἀνάλυση ποῦ τὶς ἐπλασε, τὶς στερεοποίησε καὶ τὶς ἐστένεψε.

Λέγει ὁ Σκληρὸς κατόπιν ἀπὸ τὸν Ἐγελος : Ὅ,τι ἔγινε καλῶς ἔγινε. Τὸ ἀπόφθεγμα αὐτὸ θέλει βέβαια νὰ πῆ ἄλλο πράγμα, πολλὰ ἄλλα πράγματα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δηλώνει ἢ στενὴ σημασία τῶν λέξεών του. Ὅμως ὁ Σκληρὸς τὸ ξεπετᾷ ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, χωρὶς νὰ τὸ ἀ ν α λ ὶ σ ῃ. Εἶναι ἄλλωστε γενικὴ συνήθειά του νὰ μὴ συζητῆ ὀρισμένους ἐννοιες καὶ ἀντιλήψεις ποῦ τὶς θεωρεῖ ἀσυζητήτες, ἐ π ι σ τ ῆ μ ο ν ι κ ῆ ς. Τὸ νόστιμο εἶναι ὅτι συχνά, στοὺς χαρακτηρισμούς του αὐτοῦς, προσθέτει : ὡς τὴν ὥρα, μέχρι καλύτερων πληροφοριῶν... Καὶ εἶναι παράδοξο κράμα ὁ δογματισμὸς αὐτοῦς πασπαλισμένος μὲ δύο κόκκους σκεπτικισμοῦ.

Ὅ,τι ἔγινε λοιπὸν καλῶς ἔγινε. Κάτι παρόμοιο εἶχε πεῖ μιὰ φορὰ ὁ Λάϊμπνιτς, ἀλλὰ ὡς μεταφυσικὴ διαίσθησις (ἐνῶ τοῦ Ἐγελου τὸ ἀπόφθεγμα παρουσιάζεται ὡς ἐξαγόμενο ἱστορικῆς πείρας), ὅταν ἀναστένανε μὲ ἀγάπη : ὅλα εἶναι ἐξαίρετα μέσα στὸν τελειότερον αὐτὸν κόσμον ! Καὶ ἡ παρωδία τοῦ Βολταίρου μὲ τὸν Ἄδῳ του θὰ ἄρμοζε καὶ ἔδῳ.

Ναί, ὅ,τι ἔγινε καλῶς ἔγινε· δηλαδὴ κάθε ἀποτέλεσμα ἔχει μιὰ αἰτία καὶ μιὰ ὀρισμένη αἰτία θὰ ἔχει ὀρισμένο ἀποτέλεσμα· καὶ κάτι ποῦ γίνηκε, σωστὰ γίνηκε, ἀφοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ὀρισμένων καὶ ἀ ν α π ὸ φ ε υ κ τ ὼ ν αἰτιῶν. Νὰ τί σημαίνει τὸ γριφῶδες ἀπόφθεγμα. Ἀλλὰ, παράξενο, ἢ ἐξηγήσις του τὸ ἀλλάζει ὀλοσδιόλου, γιατί, ἀπλούστατα, ὅπως εἶναι ἐκφρασμένο, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ παραδοξολογία...

Ὅχι ὅ,τι ἔγινε καλῶς ἔγινε ! Ἀλλὰ ὅ,τι ἔγινε δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι ἄλλο τι, ἀφοῦ ἔχει ὀρισμένη αἰτία ποῦ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ τὸ παράγῃ. Καὶ ἔτσι ἡ μεταφυσικὴ αὐτὴ ἐννοια ἀναλύεται σὲ μιὰ πειραματικὴ πιστοποίηση γενικευμένη μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος. Ὅσο γιὰ τὸ ἐπίρρομα καλῶς, δὲν ἔχει τὴ θέση του ἐκεῖ. Τὸ καλῶς εἶναι ἀνθρώπινο, καὶ ὅ,τι γίνηκε μέχρι σήμερα πάνω στὴ γῆ δὲν ὑπῆρξε ἀναγκαστικά καὶ πάντα ἀ ν θ ρ ὼ π τ ι ν α καλό.

Ἄλλη φιλοσοφικὴ δοξασία τοῦ Σκληροῦ : Εὐλογημένος ὁ πόλεμος ποῦ ζυμώνει καὶ ἀναπλάσσει τὸν κόσμον ! Ποιὸς πόλεμος ; Βέβαια ὁ ἡρωϊκός. Ὁ πόλεμος ὅλων τῶν ἐκφυροσκορικῶν μηχανημάτων, ὁ πόλεμος τῶν ἐρειπίων, τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῶν πτωμάτων. Πάντα ἔφερε μεταβολές. Καί, μετὰ τῶν μεταβολῶν, πολλὲς σωτηρίες ! Ἀλλὰ ὅλες οἱ προσπάθειες ἀναπλάσεως ἔσπασαν καὶ πιστοποιήθηκαν πάντα ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ πολέμου καὶ ὡς ἄρνησις του. Καὶ εἶναι μωρὸ νὰ λογαριασθῆ ὡς εὐεργέτημα τῆς ἀρρώστειας τὸ ξανάνοιωμα ποῦ φέρνει κάποτε ἀπὸ ἀνενέργεια ἢ θριαμβευτικὴ ἐπιστροφή τῆς ὑγείας. Καὶ ἔπειτα ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι, ἐνῶ ὁ πόλεμος ἐξαπολύει μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοὺς γαύρους μηχανισμούς του κάτω ἀπὸ τὰ ἐπεισόδιά του ποῦ δὲν εἶναι πραγματικά παρὰ μικρο-

καυγάδες, ή ζωή δέν παύει νά κυλά και νά πολεμά τó δικό της άγώνα. Και οι νέοι συνδυασμοί, πού άνοίγουν άξαφνα, όφείλονται, στη μυστηριώδη της τέχνη.

Η ιστορική αντίπαδείξις εναντίον αυτής της αλήθειας, πού φαίνεται νά επικαλείται ό Σκληρός δέν είναι σοβαρή: Γιατί ή ιστορία όπως μελετήθηκε και συστήθηκε ως επιστήμη από τους ιστορικούς δέν είναι παρά μία ειδική πραγματεία επάνω στον πόλεμο, μία μαινόμενη ήχώ της κτηνώδους βίας.

Οί πολεμιστικές, μέ την έννοια πού δείξαμε, θεωρίες είναι αποτέλεσμα εύκολου επιστημονισμού, άφιλοσόφητης έρευνας πού δέν ανασκάβει, ως τους κόλπους της, την ιστορία και δέν μετρά τά φαινόμενα μέ τό γνώμονα της ανθρώπινης αξίας, παρά σέ μερικά γεγονότα, διαλεγμένα αυθαίρετα, δίνει γενική και τρομακτική σημασία.

Σήμερα πού ό πόλεμος άφήκε τον κόσμο σέ άθεράπτευτο ήθικό παράδερμα και σέ άπέραντη ύλική καταστροφή, δείχτηκε φωτεινά ή αντίφασις τού πολέμου-θανάτου μέ τή σύγχρονη ζωή των λαών και τή συνείδηση πού τήν εκφράζει.

Ο Σκληρός πιστεύει επίσης ότι ή κατεύθυνσις της ιστορίας είναι μοιραία, εκ των προτέρων διαγεγραμμένη και μόνον ό βαθμός της εξαρτάται από τό στάδιο της ώριμότητας πού έχει φτάσει ή κοινωνία.

Γιά νά μή γίνεται λογομαχία μόνο, άς μή σταματήσωμε πολύ στους όρους μέ τους όποιους εκφράζεται ή γνώμη αυτή τού Σκληρού κι άς μήν αναζητήσωμεν επίμονα ποιά ανεπάντευτη κύρωση δίνει ή δοξασία αυτή στον ανατολίτικο μοιρολατρισμό τον όποιο δέν ξέρει μέ ποιές λέξεις νά σαρκάση κάθε πού τύχει άπερίφραστα νά τον συναντήση.

Η θεωρία αυτή περιλαμβάνει, καθώς θεώρημα τό πόρισμα του, τή δοξασία για τό γεγονός πού αναλύσαμε παραπάνω. Αρα τήν ανασκάφης λίγο θά βρής τό εξής νόημα: Τά γεγονότα πού εξέλισσονται στο χρόνο μέσα και πού ή σειρά τους άποτελεί τήν ιστορία, ύπακούουν σέ όρισμένους νόμους πού ενεργοϋν πάντα τό ίδιο σέ όμοιο περιβάλλον. Η πορεία της ιστορίας καθορίζεται από τους νόμους αυτούς και είναι επομένως αναγκαία. Λησμονεί μόνο ή θεωρία αυτή ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες προσδιορισμένες χωρίς άλλο από τους φυσικούς νόμους, έχουν όμως τή δύναμη (πού είναι ή μεγαλύτερη ανθρώπινη δύναμη) νά κατανοούν αυτούς τους νόμους και, επομένως, όχι νά τους τροποποιούν, αλλά νά μετασχηματίζουν τις κινήσεις τους και τή στάση τους ώστε νά παρουσιάζουν στην ενέργειά τους αλλοιώτικο αντικείμενο. Τό αληθινό επιστημονικό μυστήριό ξέρει πόση μεγάλη αλλαγή, δηλαδή ελευθερία, δημιουργεί στο ανθρώπινο μέσα σύνολο μία μικρή τροποποίηση σέ μία άποψη, σέ μιάν αντίληψη των ανθρώπων για τή ζωή τους και τήν άποστολή τους.

Μές στην ατμόσφαιρα τέτοιων αντιλήψεων χωροϋν και εξαίρετα βρίσκουν μία νόμιμη θέση και πολλές άλλες συγγενικές, λογι-

κά πορίσματα ή συναισθηματικές παραλλαγές των πρώτων. Παρόμοια είναι και ή θεωρία για τή μοιραία κατεύθυνση της ιστορίας πού πιστεύει ό Σκληρός: Μάταια ό άνθρωπος άνησχει κι άγωνιά... Πιό μάταια ζητεί και επιθυμεί αυτές ή τις άλλες λύσεις στα κοινωνικά φαινόμενα. Αυτά β' ακολουθήσουν τή μοιραία ροή τους, εκείνη πού προσδιορίσθη από τήν αναγκαία εξέλιξη τους. Ο άνθρωπος, καλύτερα, τό κοινωνικό σύνολο δέν εξουσιάζει τίποτε. Υποκύπτει. Τόσο ακριβέστερα εκτελεί τον προορισμό του όσο γρηγορώτερα άναγνωρίζει και άποδέχεται τήν τροπή των γεγονότων σέ μία όρισμένη στιγμή. Ο βαθμός της κατευθύνσεως και όχι ή ίδια ή κατεύθυνσις εξαρτάται από τήν κοινωνία, λέγει ό Σκληρός. Αν δηλαδή περισσότερο ώριμη είναι μία κοινωνία νά δέχεται τή μοιραία κατεύθυνση των γεγονότων τόσο εύκολότερα ήμπορεί νά επιταχύνει, νά κρημνίση τήν κατεύθυνση, τήν εξέλιξη αυτή...

Η αληθινή κατά πλάτος και μακρός κατανόησις τού ζητήματος επιτρέπει άμέσως νά πιάση κανείς τήν πραγματική αξία και σημασία αυτών των αντιλήψεων. Τότε ξεχωρίζει ολοκάθαρα ή σχετικότητα τους και δείχεται ή ανεπάρκειά τους: ότι ενώ αξιώνουν νά εγγιγούν τή ζωή, δέν φωτίζουν παρά μερικές δίπλες της και άφήνουν άγγιχτο τό αίνιμά της.

Από άνάλυση σέ άνάλυση φτάνοντας στον τελευταίο τύπο της εξισώσεως ανακαλύπτει κανείς ότι οι τέτοιες θεωρίες έχουν τήν άφετηρία τους σ'ένα από τους δύο όρους τού παλαιού αυτού μεταφυσικού στανδάλου: είναι ή δέν είναι ό άνθρωπος ελεύθερος;

Μασημένη κατά κόρον έννοια πού στο γριφό της επάνω ήρθαν και εξέπνευσαν αλεπάλληλες άπόπειρες λύσεων της διαλλακτικής. Όμως, καθώς ό αρχαίος σοφός απέδειξε τήν κίνηση σηκωνόμενος επάνω όρθός κι αρχίζοντας νά περπατή, έτσι ό άνθρωπος, έτσι τά κοινωνικά σύνολα, ακολουθώντας βέβαια τή φύση και τους νόμους της ιδιοσυστασίας τους, διαπιστώνουν ότι ζούν, δημιουργώντας και πιστεύοντας ότι ελεύθερα εκλέγουν τό δρόμο τους έστω και αν πραγματικά ή ελευθερία τους δέν είναι άλλο από τό βάρος της δύναμής τους.

II

Τά Σύγχρονα Προβλήματα χωρίζονται σέ τρία μέρη: Στο πρώτο ό Σκληρός εκθέτει τις άρχές του και τή μέθοδό του στο δεύτερο μελετά από κοινωνιολογική άποψη τή νεώτερη ελληνική ιστορία από τήν Έπανάσταση τού 21 μέχρι των ήμερών μας στο τρίτο μέρος εξηγεί τά σύγχρονα γεγονότα, χαρακτηρίζει τά πολιτικά κόμματα πού γεννήθηκαν από τό 1909 κι από τήν κρίση τού 1915—1917 και άραδιάζει τά πολιτικά και κοινωνιολογικά συμπεράσματά του.

Μέ άφορμή τά πρώτα κεφάλαια τού πρώτου μέρους, γράψαμε τις παραπάνω σελίδες αναλύοντας και συζητώντας τις φιλοσοφικές

και ιστορικο-κοινωνικές αρχές του Σκληρού. Μένει να κρίνουμε την ανάλυσή του στα μεθοδολογικά, όπως ο ίδιος τα χαρακτηρίζει, κεφάλαια της μελέτης του.

Ως μαρξιστής ο Σκληρός βάση της έρευνάς του έχει την οικονομική (ή ύλιστική) αντίληψη της ιστορίας. Έπηρεασμένος από τον τρόπο με τον οποίο παρουσίασε ο πόλεμος τους λαούς και τις πολιτικές εκδηλώσεις τους, ξεχώρισε δίπλα στον οικονομικό παράγοντα (που είναι ο γνώμων στην ύλιστική εξήγηση της ιστορίας) και δυο άλλους που ονομάζει φυλετικό και ιστορικό. Έδώ ο Σκληρός έπαθε από μια λογική ασυνέπεια. Του διέφυγε ολωσδιόλου ότι, τους δυο συμπληρωματικούς παράγοντας που ξεχωρίζει αυτός, ή μαρξιστική θεωρία τους γνωρίζει και τους δίνει σημασία αλλά τους θεωρεί ως παράγωγους του οικονομικού στοιχείου και τους ανάγει σ' αυτόν. Και ακριβώς το ξεχώρισμα σε αυτόνομους και παράλληλους παράγοντας, αυτών που ή θεμελιώδης μαρξιστική θεωρία προσδιορίζει ως πορίσματά της, δείχνει ότι ο Σκληρός, χωρίς ίσως να το καταλάβη, έχασε την απόλυτη πίστη που είχε στο Μαρξισμό.

Γενικώς θα ήμπορούσε κανείς να παρατηρήσει για τις προκαταβολικές μεθόδους με τις οποίες οι κοινωνιολόγοι, μαθητάι των μεγάλων θεωρητικών, κατατάσσουν και εξηγούν τα φαινόμενα, ότι αποτελούν γωνίες απόψεων που συχνά είναι προκαταλήψεις πάνω στις οποίες κάποτε όπως στο κρεβίτι του Προκρούστου πρέπει να έρθουν ίσια-ΐσια τα γεγονότα, χωρίς να περισσεύουν, άλλως κολοβώνονται.

Μέσα στα μεθοδολογικά κεφάλαια του βιβλίου του ο Σκληρός μελετά και «Το Ζήτημα του Πολιτεύματος», τα διάφορα δηλαδή πολιτεύματα, τους λόγους που τα επιβάλλουν σε μια στιγμή δοσμένη της ιστορίας και την κοινωνιολογική σημασία τους. Όμως, εκθέτοντάς το, είναι αλήθεια, καθαρά και συστηματικά, ο Σκληρός δεν προχωρεί πέρα από μια θεωρητική εξήγηση του ζητήματος, από ένα τυπικό καθορισμό των δεδομένων του. Και σου έρχεται, αφού περιμένεις ως το τέλος τη θεωρία και δεν ιδής να βγῆ κανένα συμπέρασμα, ν' αναφωνήσης: Και έπειτα;

Αυτό που λέγει ο Σκληρός «πολιτικό συγχρονισμό του πολιτεύματος με την εποχή του» είναι μια περιφραστική διατύπωση του ζητήματος και όχι ορισμός του—τόσο περισσότερο που ο ορισμός περιέχει με τις ίδιες λέξεις ή παράγωγά τους, το οριζόμενο. Έξάλου ή θεωρία του είναι από κείνες που καταλήγουν σε πρακτική άκινήσια: μετά που φωτισθῆ κανείς από τη γνώση της βρίσκεται όπως και πριν σε άπορία, τί τέλος πάντων πρέπει να προτιμήσει. Έπειτα, ο ίδιος ο συγγραφέας, στα κατοπινά κεφάλαια, ξεχνά τον «πολιτικό συγχρονισμό» και επιτιμά διάφορα πολιτεύματα που έντοτως θα έπρεπε, σύμφωνα με τη θεωρία του, να είναι άνωμα, μια και είναι «συγχρονισμένα» με την εποχή τους. (1)

✱

Μπαίνομε στο κύριο θέμα της μελέτης. Το αντικείμενο της είναι: «ή νεώτερη ιστορία μας από κοινωνιολογική άποψη». Αρχίζει εκθέτοντας τις φυλετικές, ιστορικές και κοινωνιολογικές συνθήκες του Νεωτέρου Έλληνισμού και προχωρεί με αυτή την άφετηρία και με τα κριτήρια που όρισαμε, στην εξέταση της νεοελληνικής ιστορίας που χωρίζει σε πέντε περιόδους: την Έπαναστατική, τη Δεσποτική, του Καποδίστρια και Όθωνος, την Κοινοβουλευτική του Γεωργίου, το Κίνημα του Γουδι και τα τελευταία γεγονότα (που αν και κατατίσσει σε άλλο μέρος, αποτελούν συνέχεια των προηγούμενων).

Ειθύς εξαρχής παρατηρεί κανείς ότι από τέτοια ιστορική εργασία λείπουν ολότελα οι πηγές. Ο Σκληρός ουδέ μια φορά σημειώνει πάνω σε ποιά έγγραφα και σε ποιές μελέτες στηρίζεται! Και όμως θα ήταν απαραίτητο, για κείνον που θα ήθελε να εξελέγη τα συμπεράσματα που βγάξει ο Σκληρός από ορισμένα γεγονότα. Ξεύρω ότι ή πρόθεσις του ήταν τα Σύγχρονα Προβλήματα να θεωρηθούν ως μια εκλαϊκευσις² αλλά δεν πείθομαι ότι και ως τέτοια, απαλάσσουν το συγγραφέα τους από του να μᾶς είχε υποδείξει τα ντοκουμέντα του.

Μερικοί όροι είναι παρμένοι από το Σκληρό με ειδική σημασία. Έτσι οι: ύποκειμενικός, άτομικός, προσωπικός³. Λέγοντάς τους ο Σκληρός είναι σε να βρῆ εκείνους πάνω στους οποίους τους εφαρμόζει. Είσαι ύποκειμενικός, είσαι προσωπικός, σημαίνει για το Σκληρό, είσαι κατώτερος άνθρωπος, χωρίς πολιτισμό μέσα σου. Δεν εξηγεί ψυχολογικά το γιατί. Εκείνο που έννοει, μπορεί να το καταλάβη κανείς αν στοχαστῆ λίγο ποιές είναι οι γενικές αντιλήψεις του Σκληρού.

Ο Σκληρός με το κεφάλαιο «Η Νεώτερη Ιστορία μας από Κοινωνιολογική Άποψη» έγραψε τις καλύτερες σελίδες του. Σελίδες λαμπρῆς ευστροφίας και φωτεινῆς ειλκρίνειας που συγκεντρώνουν σε περιεκτική ανάλυση (ίσως λίγο βιαστική) τις αδυναμίες και αρρώστειες της φυλής. Έχοντας για πρότυπο τις στερεώτερες άρετές μερικῶν δυτικῶν λαῶν, μεταξύ των οποίων έζησε, ως γνωστό, πολλά χρόνια, διαγνώσκει τις κοινωνικές ατέλειες του ελληνικού λαού και τις αποκαλύπτει με κάποιο ένάρετο πάθος και εύγλωττη αγανάκτηση... «Άλλο ελάττωμα κληρονομημένο κατ' εὐθειαν από το Βυζάντιο και από τα χρόνια της τουρκικῆς σκλαβιάς είναι το ότι μᾶς λείπει κάθε φ υ σ ι κ ὅ τ η ς και ἀ π λ ὅ τ η ς χαρακτήρος, αυτό ακριβώς που απολείλει κατ' εμάς την πηγή και τη βάση κάθε μεγάλης δημοκρατικῆς εργασίας. Αντί αυτού έχομε χαρακτήρα στεγνό και χωρίς ζουμί, χωρίς ελεύθερες παρορμήσεις και κινήσεις, γεμάτο πονηρία και ύπολογισμό, διαρκῶς καταγιγόμενο να προσαρμόση το άτομο στις απαιτή-

(1) Βλέπε σελ. 43, 71 κλπ.

(2) Σελ. 41, 43, 45 κλπ.

σεις τῆς κοι νῆς γνώμης, πού μόνο κριτήριό της πάλιν ἔχει τὴν ψευτοσοβαρὴ φρονημάδα καὶ τὴν ὕλική ἐπιτυχία τοῦ ἀτόμου στὴν κοινωνικὴ καριέρα του.

Ἀποτέλεσμα τῆς στεγνότητος αὐτῆς τοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἑλληνος, εἶναι ἡ ἔλλειψη πρωτοτυπίας, πλουσίας φαντασίας, αὐθορμητῶν αἰσθημάτων, ἰσχυρῶν παρορμήσεων, ἐνθουσιασμοῦ καὶ δραματισμοῦ, πραγμάτων δηλαδή στὰ ὁποῖα στηρίζεται κάθε μεγάλη δημιουργία στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Τουναντίον ἡ φρονημάδα, ὁ συμφεροντολογικὸς ὑπολογισμὸς καὶ ἡ μανία τῆς πρακτικῆς μόνο καριέρας καταστρέφει κάθε ὥραϊο καὶ μεγάλο στὴ ζωῆ». (1)

Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ ὁ Σκληρὸς τὰ διατυπώνει, τὰ ἐκθέτει μὲ εὐκολία, χωρὶς ὅμως νὰ τὰ σκαλίση γιὰ νὰ βρῆ τὴν ψυχολογικὴ πηγὴ τους.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ μαρξιστικὴ μόρφωσις τοῦ Σκληροῦ πού μόνη μαθαίνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ξεδιαλύνῃ μερικὸς βασιμικὸς νόμους μέσα στὸν κοινωνικὸ σάλο, τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐξηγήσῃ πολὺ ἔξυπνα καὶ, τὶς περισσότερες φορὲς, ἀληθινά, τὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία. Σελίδες ἀπλωμένες ἐπιδέξια, γυαλιστερὴ ἐπιφάνεια χωρὶς μεγάλο βάθος.

Ἐρχονται στιγμὲς πού ἡ «ἀποψίς» του τὸν παρασύρει νὰ δόσῃ ἐξήγησι κατὰφωρα ἀντίθετη μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἔτσι ὅταν χαρακτηρίζῃ ὡς ἀριστοκρατικὸ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (2) κἀμνοντας μιὰ τεχνητὴ ἀναλογία μὲ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς θρησκείας στὴ Δύση. (καὶ πάλι ξεχνᾷ ἐκεῖ τοὺς πικνοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς).

Ἄλλου, ἀντὶ νὰ ἐπαληθεύῃ τὸ σύστημά του μὲ τὴν ἱστορία, κρίνει καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἱστορία καθόσον μπαίνει καὶ χωρεῖ μέσα στὸ σύστημά του (3). Ἐπίσης μιὰ ἀντίληψις γενικὴ πού ἔχει τὸν κάνει νὰ κοίτη ἀφελῶς a priori. Ἔτσι, ὅπου νομίζει ὅτι δεῖ κίνητη, φωνάζει ὅτι ὑπάρχει ζωὴ. Καὶ ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτιμῆσῃ τὰ γεγονότα καὶ νὰ βρῆ ἂν εἶναι καλὰ ἢ κακὰ. Ὅχι ἐπειδὴ τρέχουν (κινουῦνται) εἶναι πάντα καλὰ! (4)

Ἄλλὰ ἰδοὺ καὶ τὸ ἀντισηκώμα: «Καὶ εἰάν οἱ βουλευταὶ σου ρουσφετολογοῦν, μικρολογοῦν, δὲν κυττάζουν τὰ κοινὰ συμφέροντα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἀτομικὰ τους, δὲν κατάλαβες ὅτι αὐτὸ προέρχεται γιὰτὶ καὶ σύ, ἑλληνικὸ λαέ, δλόκληρος, ἀπ' τὸν καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου ἴσαμε τὸν τελευταῖο τσαγγάρη καὶ χωρικό, μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία ρουσφετολογοεῖς, συμφεροντολογοεῖς, μικρολογοεῖς, ψεῦδσαι, σοφιστεύεις, δὲν κρατεῖς καμιά σταθερὴ ἠθικὴ ἀρχή, κανένα ὀρισμένο ἰδεολογικὸ κοινωνικὸ πρόγραμμα;»

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω ν' ἀναλύσω τὶς σελίδες τοῦ Σκληροῦ οὔτε νὰ

(1) Σελ. 41.

(2) Σελ. 61.

(3) Σελ. 63.

(4) Σελ. 72.

τὶς συνοψίσω. Ἀποτελοῦν οἱ ἴδιες ἀνάλυσι πού δὲν ἀνάγεται σὲ ἀπλό σχέδιο. Ἄλλωστε φαντάζομαι τὴν κριτικὴ ὅτι φωτίζει (ὅταν φωτίζει) γνωστὸ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη, ἔργο, ἢ ὅτι παρορμᾷ στὸν ἄμεσο γνωρισμὸ του.

Ὁ Σκληρὸς στὴ μελέτη τῶν τελευταίων πολιτικῶν γεγονότων ἔρχεται καὶ στέκεται μπροστά τους μὲ τὴ μύτη κολλημένη ἐπάνω τους, θὰ ἔλεγες. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξο ὅτι ξεχνᾷ καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὶς θεωρίες του. Ἀντὶ τοῦ Μάρξ, ἄλλο διδάσκαλο ἀκολουθεῖ — τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Ἡ τολμηρὴ, ριψοκίνδυνη καὶ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἑλλήνος πρωθυπουργοῦ γεμίζει αὐτάρκεια τὸν ἐπαναστάτη Σκληρό. Μὲ τὸ αἶσθημα αὐτὸ κρίνει ὅλη τὴν περίοδο τῶν δυσκολῶν σκληρῶν χρόνων πού πέρασε ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἀπὸ τὸ 1915 ἕως σήμερα. Ποτισμένος τὴν ἀναπόφευκτη αὐτὴ στὶς συνέπειές της πολιτικὴ συμπίεσι, ἀρνείται ὁ Σκληρὸς καὶ τὴν πάλιν τῶν τάξεων καὶ τὴ διεθνή δικαιοσύνη· προσκαλεῖ μάλιστα τοὺς δημοῦδατες του σοσιαλιστὰς νὰ καταταχθοῦν στὸ βενιζελικὸ κόμμα πού ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει μικροαστικὸ. Θὰ ἦταν ἕνας σταθμὸς; Ἄλλὰ ὡς μαρξιστὴς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καθορίσῃ προκαταβολικὰ πού σταματᾷ ἡ πάλιν τῶν τάξεων καὶ πού ἀρχίζει. Πότε πρέπει νὰ ἔξορμᾷ καὶ πότε ν' ἀποσύρεται στὴ φωλιὰ της. Καὶ μὲ τί τρόπο σ' ἕνα αἶσθημα πού γεννιέται ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντος θὰ πῆς: Στάσου, κόψε τὴν ὁρμὴ σου, ὡς αὔριο βλέπομε...

—*

Ὁ Σκληρὸς δὲν ἔχτισε ἔργο διαρκές. Οὔτε ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ βαθύτης τῆς σκέψης του, οὔτε ἡ καλλιτεχνικὴ μορφή τῶν μελετῶν του συνιστοῦν ἐργασία πού ἠμπορεῖ νὰ ἐπιζῆσῃ στὴν ἀμείλικτη φθορὰ μερικῶν μόνο ἐτῶν. Ἄλλὰ ποιὸς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας κριτικούς θὰ φιλοδοξοῦσε καλύτερη τύχη; Καὶ τί ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἑλληνας μέσα στὴ διανόησι ἄλλο ἀπὸ μιὰ γλωμὴ ἀντανάκλασι, ἕνα κομμάτι ξέθωρο ἀντίφωτο τῶν ἰδεῶν πού κορώνουν καὶ πορφυρίζουν στὸν κόσμο;

Τὸν Σκληρὸ χαρακτηρίζει κάποια ἀφέλεια, μιὰν ἀβασάνιστη εὐκολία στὴ σκέψη του πού ἀρκεῖται σ' ἕνα ψηλάφισμα ἀνήσυχο καὶ πού ἱκανοποιεῖται σχετικῶς εὐκολα μὲ τὴ φαινομενικότητα στὶς λύσεις τῶν προβλημάτων.

Ἐφ' ὅσον, δηλαδή χαρακτήρα καὶ προσωπικὴ ἔκφρασι ἀσφαλῆ τοῦ λόγου, δὲν ἔχει. Ἡ γλῶσσα του ρέει ἀφθονα ἀλλὰ χωρὶς χρῶμα. Δὲν εἶναι μάλιστα κύριος κάποτε τῶν ἐκφράσεών του πού τὸν ξεγελοῦν καὶ ὑπερβάλλουν τὸ νόημά του. Ὅμως ἐνδιαφέρθηκε γιὰ μεγάλη ζωτικὰ προβλήματα καὶ ζήτησε νὰ τὰ φωτίσῃ. Κι αὐτὴ του ἡ ἀφοσίωσις θὰ μείνῃ σ' ἐμᾶς πού τὸν γνωρίσαμε, εἴτε προσωπικὰ εἴτε ἀπὸ τὶς μελέτες του, ὡς σεβαστὴ ἀνάμνησις τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Από το 1911 έως το τέλος του 1919, τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ, με σύντομες ή και μακρές διακοπές στην περιοδική τους έκδοση, συνεπληρώσαν πέντε τόμους όπου συγκεντρώνεται ένα μεγάλο μέρος της φιλολογικής κίνησης που έγινε στην Ελλάδα και την Αίγυπτο.

Σήμερα αρχίζουμε μία νέα περίοδο.

Το παρελθόν των «Γραμμάτων» αποτελεί για μας μία περασμένη δουλειά που δεν έννοούμε να συνεχίσουμε.

Κρατούμε τον ίδιο τίτλο γιατί λογαριάζουμε να επωφεληθούμε από την οικονομική και δημοσιολογική οργάνωση που απέκτησε το καλό περιοδικό. Αυτό μόνο. Όστε τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΝΕΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ πρέπει να θεωρείται ως καινούριο περιοδικό που εγκαινιάζει με αυτό το τεύχος το πρώτο του φυλλάδιο.

Σχεδιάσαμε στην αρχή, δηλαδή τους τελευταίους μήνες του 1919, να εκδόσουμε τα Νέα Γράμματα μηνιαία από τον περασμένο Μάρτιο, με το πρόγραμμα που προσπαθούμε να πραγματοποιήσουμε τώρα. Οι συνεννοήσεις που είχαμε με τους συνεργάτες μας στο εξωτερικό, μας έπεισαν ότι είναι σχεδόν αδύνατο να βγαίνει το περιοδικό μας κάθε μήνα. Από τ' άλλο μέρος, ωστόσο, συνεννοηθήκαμε καλά και οργανώσαμε το έργο μας έπεισε και ο Μάρτιος χωρίς να κατορθώσουμε ν' αρχίσουμε. Αναγκασμένα λοιπόν να κάνουμε τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ δίμηνα. Είναι περιττό να υποσχεθούμε ότι η έκδοσή τους θα είναι τακτική. Η υποχρέωσή αυτή υπονοείται. Κάθε δύο μήνες, στις 25 έως 30 κατά το νέο ημερολόγιο, θα εκδίδονται στην Αλεξάνδρεια.

Πρόγραμμα, δηλαδή κατάλογο των αρχών μας και απαρίθμηση των κλάδων της δράσεώς μας, δεν παρουσιάζουμε. Στο πρώτο άρθρο αυτού του φυλλαδίου κηρύσσουμε τις ιδέες μας και τις αντιλήψεις μας. Αυτές θα έχουμε μπροστά μας στη συνολική εργασία που θα ζητήσουμε να πραγματοποιήσουμε με το περιοδικό.

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ θα επιδιώξουν να είναι και να παραμένουν μιάν εστία ανθρώπων που έχουν κοινέςπίστεις επάνω στα μεγάλα προβλήματα της σκέψης, της τέχνης και της κοινωνικής αποστολής τους. Χωρίς να προσδιορίσουν οποιαδήποτε όροδοσία στο πνεύμα θα συγκεντρώνουν τις προσπάθειες όσων ανακαλύπτουν ελεύθερα ότι πιστεύουν και υπηρετούν τα ίδια ιδανικά.

Μέχρι σήμερα ένα ελληνικό περιοδικό επειδή έβγαине μόνο του στην εποχή του είχε τη φιλοδοξία να συγκεντρώνει μαζί με τη φιλολογική κίνηση, και την κριτική, τη μελέτη των ιδεών κλπ. Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ όχι μόνο επειδή το ενδιαφέρον τους έχει ορισμένες τάσεις, αλλά και από αντίδραση κατά μιας ποιητικομανίας που διαλύει το αίσθημα και τη σκέψη μέσα σε στιχουργική φλυαρία και σε άνοστα «πεζά ποιήματα», κλείνουν την πόρτα τους στο είδος αυτό της φιλολογίας.

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ δεν αξιώνουν να έχουν το μονοπώλιο της πνευματικής παραγωγής μέσα στον περιοδικό τύπο. Με μεγάλη χαρά θα έβλεπαν να εκδίδονται και άλλα περιοδικά με διάφορες τάσεις, για παράδειγμα καθαρά φιλολογική (φτάνει η φιλολογία τους να είναι αληθινή τέχνη). Πρέπει επί τέλους να συνειθίσουμε να μη ζητούμε να τα κάνουμε όλα εμείς. Είναι ανάγκη να ξεχωρίζουμε το έργο μας και την αποστολή μας και να αφωσιωνώμεθα σ' αυτά με αγάπη.

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ είναι ανεξάρτητα από κάθε κόμμα κι από κάθε οργάνωση πολιτική ή κοινωνική, και από εκείνες τις οργανώσεις ακόμη που ζητούν επάνω στο πρακτικό επίπεδο την εφαρμογή αρχών που θα μας ήταν συμπληρωτικές. Δεν έχουμε άλλον κύριο από το πνεύμα, καθώς λέγει ο Ρολλάν, και δεν πιστεύουμε σε άλλο μέσο επικοινωνίας και φωτισμού μεταξύ των ανθρώπων από τη σκέψη και τη μετάδοση της ιδέας.

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ θα δημοσιεύουν σε κάθε τεύχος μία ή δύο μελέτες ξένων συνεργατών τους επάνω στη ζωή των λαών τους, γραμμένες ειδικά για το περιοδικό μας. Τις μελέτες αυτές που θα γράφονται στη γλώσσα του συγγραφέως των, θα δημοσιεύουμε σε μετάφραση ελληνική. Το δηλώνουμε μία φορά για πάντα για να μην έχουμε να σημειώνουμε κάθε φορά: μετάφραση από... κλπ.

Θα επιζητήσουμε να παρουσιάζουμε το περιοδικό κάθε φορά με την ίδια διαίρεση και οικονομία των περιεχομένων όπως στο παρόν φυλλάδιο. Στις τελευταίες σελίδες θα έχουμε και σύντομες βιβλιοκρισίες επίσης για όσα βιβλία παρουσιάζουν κάποιο σπουδαίο ενδιαφέρον στην τέχνη ή τις ιδέες, πράμα που παραλείπομε σ' αυτό το φυλλάδιο από αιλία τεχνική.

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ ακολουθούν για λόγους καλαισθησίας και λογικής ένα ορισμένο ορθογραφικό σύστημα—το σύστημα του κ. Τριανταφυλλίδη. Βέβαια είναι αδύνατο οι διορθωταί μας, παραστρατισμένοι μέσα στην ορθογραφική αναρχία της γλώσσας μας, να το εφαρμόσουν αλάνθαστα από τα πρώτα φυλλάδια.

Όσο για τη γλώσσα... Δεν αρκεί λοιπόν να γράφη κανείς ελληνικά για να λέγεται ότι μεταχειρίζεται την ελληνική γλώσσα; Έχουμε πάρει απόφαση ν' αποκλείσουμε όριστικά και αμετάκλητα κάθε γλωσσολογική συζήτηση. Αντι να συζητούμε για την καλύτερη γλώσσα, θα προσπαθούμε να γράφουμε όσο μπορούμε καλύτερα τη γλώσσα που ομιλείται και πλάτνεται κοινά σε κάθε περίπτωση και σε κάθε είδος ομιλίας από τον ελληνικό λαό. Αυτός μας φαίνεται ο μόνος δρόμος για να πάμε μπροστά στην οικοδομή του ελληνικού λόγου.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΜΑΣ

Ο JOSEPH RIVIÈRE ένας από τους συνεργάτες μας της Γαλλίας του οποίου δημοσιεύουμε σ' αυτό το φυλλάδιο άρθρο επάνω στη γαλλική κίνηση, είναι ποιητής που σκόρπισε με τους στίχους του ένα άτρεμο, ήρεμο φως. Από το πρώτο βιβλίο του En passant... ξεχώρισε και με το τελευταίο του Plénitude (1) αναγνωρίζεται ως ένας από τους πέντε-εξ νέους ποιητές της Γαλλίας που το αύριο στην ποίηση είναι δικό τους.

Ο Rivière είναι και νοός στοχαστικός που μεθούν και βασανίζουν οι ιδέες, έναρκοιμένες σε παλλόμενες από αρμονία εικόνες. Τον είπαν Μεσογειακό ποιητή οι άνθρωποι του βορεινού ουρανού έννοώντας τον ψάλλη που τραγουδά την λαμπρότητα της Μεσημβρίας:

«Ημερή ή ζωή νάη! που κρούει τη θύρα
με βαρειές από ήλιο γροθιές».

Αγριοπόδες με σύμβολα και εικόνες που επικαλούνται μες από τη νύχτα το μυστηριακό φέγγος, ο IVAN GOLL είναι ποιητής από εκείνους που εσημάδεψαν οι αγωνίες του πολέμου για όλη τους τη ζωή. Ένας από τα άτομα που σαν εστιάδες εκράτησαν σωό το πνεύμα στα χρόνια του κατακλισμού, στην αγαπημένη Γενεύη. Από κει μαζί με τους άλλους δεν άφηκε να κοπούν τα νήματα της αδελφωσύνης των λαών. Και μόλις ο πόλεμος σάπασε δημοσίευσε στη Γαλλία «Την καρδιά του έχθρου» που λέει στους Γάλλους: Κοιτάξτε. Όλα δὲ χάθηκαν. Την ώρα που εξεσκίζεσθε σε θανάσιμη συμπλοκή με τὸν έχθρο σας ή καρδιά του χτυποῦσε από οίκτο, αγάπη και ελευθερία. Τὸ λένε οι ποιηταί του. Τὸ είπαν και οι δικοί σας. Ο ἄ ν θ ρ ο π ο ς δὲν πέθανε.

Ό,τι έχουμε για τη Γαλλία και τη Γερμανία (αυτός ο Άλσατὸς που αισθάνεται μέσα του όπως και ο τόπος του να παλεύουν από αιώνες δυο αντίπαλοι λαοί και που—ὡ νίκη!—τους συμφιλιώνει) σχεδιάζει να το συμ-

(1) Εκτός από τα δύο αυτά ο Rivière έχει γράψει: En ces temps héroïques (1918) και μελέτη του Camille Spiess (1919). Κατά τον πόλεμο έβγαζε στη Γαλλία, το 1917 και 1918, το περιοδικό «Soleil-mérite» όπου μίλησε θαρραλά ή ελεύθερη σκέψης και πρωτοφάνηκε άρνητής του πολέμου ή νέα σφιγγώδης τέχνη.

πληρώση με την «Καρδιά του Κόσμου» όπου θα συγκεντρώση όλες τις φωνές που διαλάλησαν κατά του πολέμου την ανθρώπινη ενότητα! (1)

Ο ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Το γεγονός που κυριαρχεί την μεταπολεμική Ευρώπη στο πνευματικό επίπεδο, είναι η μεγαλειώδης κινητοποίηση όλων των ελευθέρων πνευμάτων για μία συνολική έκστρατεία εναντίον των ειδώλων που η βασιλεία τους εβύθησε τον κόσμο στο άτελεστο ηθικό ναυάγιο όπου σφαδάζει σήμερα. Παντού, στη Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία, μερικοί από τους διανοητικούς αρχηγούς που και πριν από τον πόλεμο είχαν καθιερώσει την τέχνη και τη σκέψη τους, τριγυρισμένοι από νέους ανθρώπους που έπαιδευσε και άνωρσεν ο πόλεμος, σχηματίζουν όμιλους και συντροφίες με πρόγραμμα να φωτίσουν τους λαούς, να τους ανοίξουν τα μάτια, να τους σπρώξουν στη συνείδηση των ήλικων και ηθικών συμφερόντων τους.

Στη Γαλλία η Clarté με τις διακλαδώσεις της σ' όλες τις μεγάλες χώρες (Ἀγγλία, Βέλγιο, Γερμανία), στην Ἀγγλία, The Association of Democratic Control, στη Γερμανία, μία σφριγώδης φαλαγγ περιοδικών, σφύζουν από νέο αίμα που αρδεύοντας την παγκόσμια σκέψη με τα βαθειά λαϊκά αισθήματα, θα της δώσουν τη δύναμη ν' ἀγκαλιάσει πιά πέρα την ανθρώπινη ζωή και νά ξεχωρίσει πιά καθαρά την ἀποστολή της.

Πρό πάντων στη Γαλλία όπου παρατηρείται μεγαλύτερη αντίθεση παρά άλλου μεταξύ της μάζας και της πρωτοπορίας, μία πλειάδα διανοητικών και καλλιτεχνικών παρουσίασαν ήδη ένα θαυμαστόν έργο που ζωγραφίζοντας τον πόλεμο με μία ἀμείλικτη σαρακτική τέχνη σκορπά στους λαούς νέα ρήγη συγκινήσεων και προσανατολίζει τη σκέψη σε τάσεις και σκοπούς που καθορίζουν το μέλλον όλης της ανθρωπότητας: να την ελευθερώσουν, να την ενώσουν μέσα στην κοινωνική δικαιοσύνη. Και είναι τα μεγάλα βιβλία του Barbusse: Feu και Clarté, καθώς η ευαγγελική τέχνη του Ντυαμέλ, του Jules Romains, του Martinet, Jouve, Werth, Bernier, Lefebvre και άλλων. Και μέσα τους, ζωφόρο υπόρουμα, η παγκόσμια σκέψη του Ρολλάν.

Στις άλλες χώρες τα έργα του Russel, Norman Angell, του Φράνκ, του Αάτζκο, του Γκόρκι, του Zweig σάν ένδοξη ἀνατολή μέσ από ἀφάνταστους πόνους...

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ

Υστερ' από μία μικρή διακοπή με την υπογραφή της ειρήνης επανήλθε στην Αίγυπτο η προληπτική Λογοκρισία του Τύπου από τις 6 του περασμένου Μαρτίου. Κάθε περιοδικό έντυπο λογοκρίνεται. Και τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ επομένως υποβάλλονται σε λογοκρισία. Ίχνη της θ' ἀνακαλύψουν οι περιεργοί στο πρώτο άρθρο αυτού του φυλλαδίου από το οποίο ἀσπίσανε ξέ γραμμές σε διάφορα μέρη του κειμένου. Το λευκό όριζεται να σημειώνεται στο τέλος του άρθρου.

(1) Ο Goll έδημοσίευσε: Requiem, ποιήματα (1917). Η «Καρδιά του έχθρου» είναι Ἀνθολογία Γερμανών ποιητών, σε γαλλική μετάφραση από τον Goll που έκηρύχεν κατά τον πόλεμο την ανθρώπινη ενότητα. Dithyramben; Der Tarso, (1918) ποιήματα. Die Unterwelt, ποιήματα (1919). Drei quien Geister Frankreichs, κριτική (1919). Astral και Die Unsterblichen δράματα, (1920).

OASIS—ACTION MORALE

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είδαμε τη σύμπληξη, γύρω από ένα πυρήνα καλλιτεχνικών και διανοητικών, μιās συντροφιάς που με διαλέξεις σκοπόν έχει να διεγείρη μεταξύ των μελών της και γύρω της θεωρητικές έρευνες και ένα ιδανικό έσωτερικού πλουτισμού. Η όμως έχει όνομα Ὅ α σ ι ς—μέσα στην έρημιά της Αιγύπτου.

Από τον προσεχή Νοέμβριο (άν μαζευτούν εκατό έγγραφές συνδρομών) η Ὅ α σ ι ς θα εκδόση και περιοδικό με τον τίτλο: L'Action Morale. Το όργανο της Ὅ α σ ι ς θα περιέχη: Ἀνάλυση των διαλέξεών της.—Ποιήματα η ένα Διήγημα.—Ένα δοκίμιο.—Επιθεώρηση των τελευταίων βιβλίων.—Επιθεώρηση των σπουδαιότερων γαλλικών περιοδικών.

Όροι συνδρομής: 1 λίρα Αιγυπτιακή.

Η διεύθυνσή της: Direction de l'Action Morale, Mr Mauric Rocher, Villa Fermon, Bulkeley-Ramleh, Alexandrie.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Μ. Γ. Μιχαηλίδη, Σύντομος Ἱστορία του Ἀμπετιακού Ζητήματος, Κάϊρον 1919.—Ι. Κονδυλάκη, Πρώτη Ἀγάπη (έκδ. Γ. Π. Φορτσάκη), Χανιά 1919.—Λεωνίδα Ἀντρέγιεβ, Το Σκοτάδι και άλλα διηγήματα. Μεταφ. Ἀθηνᾶς Ι. Σαραντίδη (έκδ. Γεωρ. Ι. Βασιλείου) Ἀθήνα.—Πάνου Χ. Παπαδοπούλου, Ποικίλη Στοά, Λευκωσία 1919. Ἀθηνᾶς Ρουσσάκη-Γερμανοῦ, Περί των Δικαίων και της Δράσεως της Γυναίκος, Ἀλεξάνδρ. 1920.—Η Γραμματική Διδασκαλία των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου (Δελτίον Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν και Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως) Ἀθήναι 1919.—Μυρτιώτισσας, Τραγούδια (έκδ. Ἐταιρίας «Τύπος») Ἀθήναι.—Γιώργου Φιλίητα, Ξένες Ἀρμονίες στη δική μου λύρα, (Μεταφράσματα) Πόλη 1913.—Τυμφορηστοῦ, Διηγήματα (Τύπος «Ἐρμού») Ἀθήνα 1920.—Γιάννη Μαιναλιώτη, Ἀνθρώπινα και Θεία, Ἀθήνα 1919.—Ἀντωνή Γιάλοῦρη, Ζωῆς Ὀνειρα (ἀνατύπωση από το Περιοδικό «Λόγος») Πόλη 1919.—Νίκου Νικολαΐδη, Ἀνθρώπινες και Ἀνθινες Ζωές.—Βιβλίο πρώτο.—Κύπρος 1920.—Κωστή Παλαμά, Η Ἀσάλευτη Ζωή.—Β. έκδοση με πρόλογο—(έκδοση Μ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1919.—Κωστή Παλαμά, Ἰαμβοι και Ἀνάπαιστοι.—Β' έκδοση—(έκδ. Μ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1920.—Δημ. Π. Ταγκόπουλου, Πλάϊ στην Ἀγάπη (έκδ. Μ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1920.—Γ. Σκληροῦ, Τά Σύγχρονα Προβλήματα του Ἑλληνισμοῦ (έκδοση του συγγραφέως με την επιμέλεια των «Γραμμάτων») Ἀλεξάνδρ. 1919.—Πάνου Κ. Σμυρνιώτη, ἱατροῦ, Ληθαργική Ἐγκεφαλίτις, Κάϊρον 1920.—Παύλου Νιεβάνα, Γύρω από τον Ἐρωτα (έκδ. Μιχ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1920.—Φαίδωνος Κουκουλέ, Ἐκ του Βίου των Βυζαντινῶν (έκδ. Μιχ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1920.—Κωστή Παλαμά, Ὁ Ὑμνος της Ἀθηνᾶς και τὰ Μάτια της Ψυχῆς μου... (έκδ. Μιχ. Ζηκάκη) Ἀθήνα 1920.—Ιω. Α. Γκίκα, Διηγήματα, τόμοι Α', Β', Γ'. (έκδ. Θ. Κασμάτη και Κ. Ἰωνᾶ) Ἀλεξάνδρεια 1920.—Κ. Τσαγγρή, Περιπατος στη Χλόη, Ἀθήνα 1919.—Δημ. Π. Ταγκόπουλου, Δράματα, τόμος πρώτος (έκδ. «Τύπος») Ἀθήνα, 1920.—Μίλτου Κουντουρά, Ὁ Ποιητής Γρυπάρης (Βιβλιοπωλεῖο Π. Ἰατρίδη) Χίος 1920.—Πλάτ. Ροδοκανάκη, Η Βασίλισσα και αἱ Βυζαντιναί Ἀρχόντισσαι (έκδ. Μιχ.

Ζηκάκη) Ἀθήναι 1920.—Τραγούδια τοῦ Βλάμη, (ἔκδοσις Γ΄) Ἀθή-
να 1920.—Γρ. Ξεγοπούλου, Πετριές στὸν Ἥλιο (ἔκδ. Ν. Π. Πατα-
δόπουλου) Ἀθήναι 1919.—Σ. Σπεράντσα, Ψηφιδωτά, Ἀθήνα 1919.

Jullien Guillemar d, Vers pour mon frere (Edit. La Mouette)
Le Havre 1919.—Camille Spiess, Nietzsche contre la Barbarie
Allemande (Edit. Revue Contemporaine) Paris 1919.—Louise Sau-
monneau, Les Femmes Socialistes contre la Guerre (Edit. «La Femme
Socialiste») Paris 1920.—F. T. Marinetti, 8 Anime in una bomba
(Edit. di «Poesia») Milano 1919.—Cangiulo, Alfabeto à sorpresa.
Milano 1919.—Somers Clarke, F.S.A. The Unrest in Egypt (Print-
ing-office of the French Institute of Oriental Archeology) Cairo 1919.
A. M. Pelletier, L'Individualisme (Ed. M. Giard & E. Brière) Paris
1919.—Nicolas Beauduin, Rythmes et Chants dans le Renouveau
(Edit. Jacques Povolozky & Cie) Paris 1920.—Charles Conrardy,
Les Névroses Typiques et autres Poèmes (Edit. «Le Thyrs») Bruxel-
les 1920.—Enrico Pea, Lo Spaventacchio (Public. della «Libreria
della Voce») Firenze 1914.—Marcel Raval, Le Rêve en Croix
(Edit. des «Feuilles Libres») Paris 1919.—Philéas Lebesgue, Les
Chants féminins Serbes (Edit. E. Sansot) Paris 1920.—Céline
Arnau d, Poèmes à Claires-voies (Editions et Librairie) Paris 1920.
Joseph Rivière, Plénitude (Edit. des «Cahiers Idéalistes Fran-
çais») Paris 1920.—L. Charles-Baudouin, Paptismales (Edit.
du «Carmel») Genève 1919.—Pierre Larivière, Au Temps des Sous-
-Hommes (Edit. «Les Humbles») Paris 1919.—Francisco Contre-
ras, Les Ecrivains contemporains de l'Amérique espagnole (La Re-
naissance du Livre) Paris 1920.—Marcel Loumaye, L'Ombre
de la guerre (Edit. de la Ghilde «Les Forgerons») Paris.—Dr Ern est
Ladoire, Souvenirs d'un Medecin-Major, Extraits publiés par A.
M. Gossez, Paris 1920 (hors commerce).—Iwan Goll, Der Torso
(Roland-Verlag) —Iwan Goll, Die Unterwelt (S. Fischer-Ver-
lag) Berlin 1919.—Iwan Goll, Astral (Rudolf Kaemmerer-Verlag)
Dresden 1920.—A. D. Karadimitrès, Les Evénements Politi-
ques et La Nature (13, Rue Jean de Beauvais) Paris 1919.—Ma-
rcel Sauvage, Quelques Choses !. (Edit. «La Veilleuse») Paris 1920.—
Gaelhonetto, Macambira, traduct. de Ph. Lebesgue et M. Ga-
histo (L'Édition Française Illustrée) Paris 1920.—Henry de Cha-
ly, Petites Filles (Association des Jeunes Litterateurs et Artistes
Français).—René Ghil, Oeuvre [II tome] (Eug Figuiere & Cie
Edit) Paris 1920.—Hannryner, Les Apparitions d' Ahasverus
(Edit. Eugène Figuiere & Cie) Paris 1920.—Maurice Wullens
Pages de mon Carnet (Edit. «Les Humbles») Paris 1920.—Jean
Bertheroy, Albounea (Edit. Eugène Figuiere & Cie) Paris.—
Scheritz, Il Cerchio Nuovo ou Le Xe Cercle d'Enfer (Edit. L'Eco-
le Emancipée), Marseille 1920.—Georges LeCardonnel-
Pierre Lievre, Etudes sur Eugène Montfort (Edit. «Les Marges») Paris
1920.—Application du Communisme en pleine
Société Bourgeoise (Edit. de la Librairie de la Fédération des Grou-
pes du «Libre Examen») Paris 1920.—François de la Gueri-
nière, L'Aventure Amoureuse d'Aly ben Barek (Edit. Eugène Fi-
guiere & Cie) Paris.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΙΧ. ΖΗΚΑΚΗ (Ἀντιπρόσωποι γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὰ «Γράμματα»).

Ποιλοῦνται στὰ Βιβλιοπωλεῖα : Ἀδελφῶν Νταφώτη, Σαούλη-Χρῦσανθου,
στὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη καὶ στὸ Γραφεῖο τῶν «Γραμμάτων».

Κωστῆ Παλαμᾶ : Ἀσάλευτη Ζωὴ (ἔκδοσις Β΄.)
Κωστῆ Παλαμᾶ : Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου καὶ ὁ ὕμνος
στὴν Ἀθηνᾶ (ἔκδοσις Β΄. Σέξαν τόμο).
Κωστῆ Παλαμᾶ : Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι (ἔκδοσις Β΄.)
Κωστῆ Παλαμᾶ : Θάνατος παληκαριοῦ (ἔκδοσις Β΄.)
Πλάτ. Ροδοκανάκη : Ἡ βασίλισσα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ
Ἀρχόντισσαι. Σὲ καλὸ χαρτί, μὲ πρόλογο τοῦ κ. Φ. Κουκουλέ.
Δ. Γρ. Καμπούρογλου : Ὁ ἀναδρομάρχης τῆς Ἀττικῆς.
Δ. Π. Ταγκόπουλου : Πλαί στὴν ἀγάπη. (Ρομάντζο).
Κ. Χατζόπουλου : Ἀπλοὶ τρόποι (Ποιήματα).
Παύλου Νιρβάνα : Γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Μὲ πρόλογο τοῦ
κ. C. Fougère.

Φ. Κουκουλέ : Ἐκ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν (μὲ εἰκόνες).
Νεοελληνικὴ Ἀγωγή : Μηνιαῖο Παιδαγωγικὸ καὶ Φι-
λολογικὸ Περιοδικό, μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Ἐπ. Γ. Παπαμιχαήλ.
Ἐγγράφονται συνδρομηταί. Συνδρομὴ προπληρωτέα Δρ. 20.

ΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ

Γρ. Ξενοπούλου : Ἀφροδίτη (Μυθιστόρημα).
Λίτσας Κοντογιάννη : Ὁ Ραφαὴλ τοῦ Λαμαρτίνου (Με-
τάφρασις).
Παύλου Νιρβάνα : Βίβλος γυναικῶν.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Ἀντιπρόσωποι γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὰ «Γράμματα»).

Ποιλοῦνται στὰ Βιβλιοπωλεῖα : Ἀδελφῶν Νταφώτη, Σαούλη-Χρῦσανθου,
στὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη καὶ στὸ Γραφεῖο τῶν «Γραμμάτων».

Κώστα Παρορίτη, Τὸ Μεγάλο Παιδί.
Αἴμ. Φαγκέ, Ἡ Παγκόσμιος Λογοτεχνία.
Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, Ἀντ. Μιλιαράκη.
Ἡλ. Π. Βουτιερίδη, Ἡ Πρόδοσις τῶν Ἐπιστημῶν.
Κ. Φαλτάιτς, Ἡ Γρίπη στὴ Σκύρο.
Λάμπρου Πορφύρα, Σκιές.
Ὀμήρου Ἰλιάς, μετάφ. Ἰάκ. Πολυλά.
Ἐρρ. Ἰψεν, Ἐντα Γκάμπλερ.
Γ. Φλωμπέρ, Μιὰ ἀπλοῖκὴ καρδιά.
Θεοφ. Γκωτιέ, Τὸ κακὸ μάτι.
Γκαῖτε, Ἐρμάννος καὶ Δωροθέα.
Μπγ. Μπγιέρσον, Ἡ Κόρη τοῦ Βουνοῦ.
Ἐρρ. Χάινε, Λυρικὸν Ἴντερμέδιο.
Κ. Θεοτόκη, Κατάδικος.
Λ. Ἀντρέγιεφ, Τὸ σκοτάδι καὶ ἄλλα διηγήματα.
Ἐμμ. Ροῖδη, Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα.
Ριχ. Φός, Δύο Ρωμαϊκὰ Διηγήματα.
Οὐέλς, Στὴ χώρα τῶν Τυφλῶν καὶ ἄλλα διηγήματα.
Δημ. Βουτιροῦ, Παπᾶς Εἰδωλολάτρης καὶ ἄλλα διηγήματα.
Σολωμοῦ, Ποιήματα.
Γ. Γκεΐγερσταμ, Τὸ βιβλίον τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ.

La Revue Critique des Idées et des Livres, paraît le 10 et le 25 de chaque mois. Directeur: Jean Rivain, Rédacteur en chef: Eugène Marsant. Abonnement étranger Frs. 75. Adresse: 155 Boulevard Saint Germain, Paris.

La Vie des Lettres. Revue d'art moderne et de critique publiée sous la Direction de Nicolas Beauduin et William Speth, 20, Rue de Chartres, Neuilly-Paris. Abonn. 20 francs.

L'Avenir International. Revue mensuelle d'action sociale, littéraire, artistique, scientifique. Abonn. étranger fr. 15. Quai de Jemmapes No. 96, Paris.

La Connaissance. Revue mens. de lettres et d'idées. Abonnement étranger francs 25. Galerie de la Madeleine 9, Paris.

Cronaca Sovversiva. Ebdomadiario, anarchico de propaganda rivoluzionaria. Abon. Estero L.10, Torino C. Post. 384.

La Vie Ouvrière, hebdomadaire, 96, Quai Jemmapes, Paris (X^e). Abon. étranger, 12 francs.

Clarté, hebdomadaire paraissant le Samedi, organe du groupe "Clarté" Abon. étranger, 12 frs. Adr.: Rue Feydeau 12, Paris

Un. Individualiste. Directeur: Marcel Sauvage, 12, Rue de la Convention, Paris (XVe). Abonnement à la série de dix N^{os}, 2,60 frs.

Haro! paraît le 5 et le 20 de chaque mois. Rédaction-Administration: A. Daenens, 4, Rue H. Van Zuylen, Uccle-Bruxelles. Abonnement 7 francs.

Les Humbles, revue littéraire des primaires, paraissant par cahiers mensuels. Directeur: Maurice Wullens, 4 R. Descartes, Paris (V). Abonn., 12 francs.

Le Libertaire, hebdomadaire. Rédaction - Administration: Content, 69, Boulevard de Belleville, Paris, Abonn. 10 frs.

L'Idée Libre, revue mensuelle. Culture individuelle.-Renovation sociale. Directeur: André Lorulot, Conflans-Honorine (S. & O.). Abonnement, les 10 numéros 4 francs, les 20 numéros 8 frs.

L'Hexagramme, Revue mensuelle. Direct.: M. Simon-Savigny, 21 Rue Gassendi, Paris (XIVe), abonnement, 8 francs.

ΠΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, καθημερινή σοσιαλιστική εφημερίς. Διευθυντής: Γ. Πετσόπουλος, οδός Πειραιώς 24, Αθήνα. Συνδρομή δρ. 50.

Le Néo-Malthusien, mensuel. Directeur: G. Hardy, 29, Rue Pixérécourt, Paris (20). Abonn. 4 francs.

La Femme Socialiste, organe d'éducation féminine socialiste international, syndical, coopératif. Directrice: Louise Saumoneau, 6 Rue Flatters, Paris (V). Abonnement, 1,50 frs.

Mercur de France, revue paraissant le 1er et le 15 du mois. Littérature, Poésie, Théâtre, Beaux-Arts, Philosophie, Histoire. Sociologie, Sciences, Critique, Voyage, Bibliophilie, Littératures Etrangères, Revue de la quinzaine. Directeur: Alfred Valette, 26 Rue de Condée, Paris (6). Abon. 55 fr.

Ο ΛΟΓΟΣ, μηνιαίο περιοδικό. Διευθύνεται από τον κ. Γιάννη Χαλκούση. Γραφεία: Πέρα, Αρσάων Σοκάκι 5, Πόλη. Συνδρομή φρ. 20.

NEA ΕΦΗΜΕΡΙΣ, Διευθυντής Ι. Α. Μουρέλλος, Πλατεία Βενιζέλου. Ηράκλειον. Συνδρομή δραχ. 50.

Le Thyrsé et les Chants de l'Aube, revue d'art et de littérature bi-mensuelle. Direction: 104 Avenue Montjoie, Bruxelles (Uccle). Abonnement frs. 13.

La Revue de l'Epoque, bi-mensuelle d'expression et d'étude des Idées, des Arts et des Lettres. Directeur: Marcello-Fabri, 3, Av. de la Bourdonnais, Paris (XIIe). Abonnement 24 francs.

Ο ΝΟΥΜΑΣ, εφημερίδα πολιτική φιλολογική και κοινωνική. Εκδίδεται κάθε Σάββατο. Διευθυντής: Δ. Π. Ταγκόπουλος, Γραφεία, Σφοκιέους 3, Αθήνα. Συνδρομή φρ. 25.

Annales des Sciences psychiques, publication mensuelle illustrée, organe de la Société Universelle d'Etudes Psychiques. Directeur: Professeur Charles Richet, 175, Boulev. Péréire, Paris. Abonnement. 12 francs.

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ, καλλιτεχνικών περιοδικών εκδιδόμενον κατά μήνα: Διευθυντής: Ι. Α. Καλογερόπουλος, οδός Χαρ. Τρικούπη, αρ. 22α, Αθήνα. Συνδρομή δραχ. 12.

Esopé, organe de la Fédération des Arts, des Lettres et des Sciences. Rédaction-Administration: 38bis, Rue Fontaine Paris. Gotation facultative minimum, 1 franc.

L'Encrier, revue des lettres, des arts et des rêves appliqués à la vie. 23, Quai de Bethune, Paris (IVe). Abon. 10 frs. par an. Directeur: Roger Devigne.

L'Ecole Emancipée, revue pédagogique publiée par la Fédération des Syndicats des membres de l'Enseignement laïque. Adresse: Audoye, 21 Rue Croix-de-Reynier, Marseille. Abonnement: 17 francs.

Le Sphinx. Seul journal Hebdomadaire de langue française de Psychisme, Spiritualisme, Esotérisme, 7, Boulevard Gustave-Desplases, Nice.

Le Monde Nouveau. Revue mensuelle interalliée et internationale, paraissant le 20 de chaque mois. Ayant pour but le rapprochement social, économique, littéraire et artistique entre la France, les pays alliés et les neutres. Directeur: Ebed van Der Vlugt. Rédacteur en Chef: Gustave-Louis Tautain. Adresse: 4, Avenue de l'Opéra, Paris (1er). Abonnement: Etranger fr. 40 ou shellings 30.

Infinito, the League of Religions journal. Editor: M. N. Balkachine, Dumfries (Scotland).

Sakurá, prima rassegna moderna europea dell'arte e della poesia dell'estremo oriente. Direttore: Harukichi Shimoi, via Potenza 9, Napoli. Abon. L. 15.

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ, μπαίνει στη Β' χρονιά του γενόμενου «Δελτίο της ανεξάρτητης διανοήσεως». Διεύθυνση: Βιβλιοπωλείο Π. Αγγελίδη (Γιά το «Διόνυσος») Γιοσκσέκ Καλδιδίριμ αρ. 5 Πόλη. Συνδρομή χρονιάτικη, Έξωτερική, 10 δραχ.

ΕΡΓΑΣΙΑ, Σοσιαλιστικό και φιλολογικό περιοδικό. Εκδότες: Θ. Λασκαρίδης & Κ.Ε. Σολδάτος. Συνδρομή χρονιάτικη δρ. 12, οδός Πειραιώς 24 Αθήνα.

NEA ΖΩΗ, Σοσιαλ-Δημοκρατική εφημερίδα. Βγαίνει κάθε Κυριακή στο Σουχούμ της Γεωργίας.

TENXH. Έβδομαδιαίο λογοτεχνικό και κριτικό περιοδικό. Αρχισυντάκτης Γεώργ. Σημηριώτης, αγγλική Σκάλα 20, Smyrne. Συνδρ. Έξωτερ, 35 δραχ.

L'Expansion, revue mensuelle, littéraire - musicale - artistique. 7, Rue de la Poste, Perpignan.

ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Η πρώτη ελληνική βιβλιοθήκη που έχει λαϊκό χαρακτήρα, με εισοδο εντελώς ελεύθερη. Η λαϊκή βιβλιοθήκη λειτουργεί και ως δανειστική με μικρή συνδρομή. Για πληροφορίες και δωρεές: Alexandria, Rue Sidi Metwali No. 30.

EUGENE FIGUIÈRE & Cie, Editeurs. 3 Place de l'Odéon, Paris.

LIBRAIRIE D'ART, Stavrinou & Cie. Libraires-Editeurs. Le Caire, Savoy Chambers, Kasr-el-Nil. B.P. 694.

JACQUES POVOLOZKY & Co Editions Russes et Françaises. 13 Rue Bonaparte, Paris VI.

ΟΙ ΝΕΟΙ, μηνιαία φιλολογική και κριτική έκδοσις. Διευθυντής: Γιάννης Α. Κοκκινάκης, Αλόλου 117, Αθήνα. Συνδρομή δρχ. 20.

LES ARCHIVES de la PRESSE, office international de Coupures de journaux d'information et de Documentation sur toutes choses. B.P. 215, Bruxelles (Belgique).

LE COURRIER de la PRESSE, «Lit tout» «Renseigne sur tout» ce qui est publié dans les journaux, revues et publications de toute nature paraissant en France et à l'Etranger et en fournit les Extraits sur tous Sujets et Personnalités. Circulaires explicatives et tarif envoyés franco. Directeur: Ch. Demogeot, 21 Boulevard Montmartre, Paris (2e).

L'ARGUS de la PRESSE, fondé en 1879. Les plus anciens Bureaux d'extraits de journaux (Faubourg Montmartre). 37 Rue Bergère, Paris (IXe).

Ο ΑΡΓΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, το πρώτον εν Ελλάδι ιδρυθέν γραφείον Αποκομιμάτων (Coupures) περιοδικών, εφημεριδών επιθεωρήσεων κλπ.

Αναγιγνώσκει, αποκόπτει και αποστέλλει αμέσως εις τους συνδρομητάς του τα τεμάχια των εφημεριδών, περιοδικών, επιθεωρήσεων και λοιπών εντύπων τ' αφορώντα αυτούς εφόσον ούδ'ήποτε ειδικού ή γενικού θέματος. Διευθυντής: Θ. Καλογερίκος.

Γίνονται κανείς συνδρομητής εις τον «Αργον» του Τύπου της Ανατολής επί καταβολή δρ. 2 εφ' άπαξ διά δικαίωμα έγγραφης και τη πληρωμή λεπτών 10 κατ' άποκομια. Αθήνα, Γραφεία οδός Σοφοκλέους 7.

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ιδρύθηκε με σκοπό να βοηθήση την αναγέννηση της παιδείας στην Ελλάδα. Το Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου βγαίνει σε 250-300 σελίδες το χρόνο. Τα Γραφεία του Εκπαιδευτικού Ομίλου είναι στην οδό Λέκα 4, Αθήνα. Η συνδρομή για τον Όμιλο είναι 10 δρ. το χρόνο. Η συνδρομή στο Δελτίο είναι 5 δραχ. το χρόνο.

ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑ, μηνιαίον εικονο-
γραφημένον περιοδικόν τῆς βιολογίας
καὶ ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ παιδίου.
Διευθυντής: ὁ ἰατρός Κωστής Χαρι-
τάκης. Σταδίου 56, Ἀθήναι. Συν-
δρομὴ δραχ. 25.

LA MERE EDUCATRICE, Revue
mensuelle d'éducation familiale.
Secrétaire, Madeleine Vernet.
Erône (S. - & - O.). Abonnement
Etranger 8,50 frs.

ATENE e ROMA, bulletino della
Società Italiana per la diffusione
e l'incoraggiamento degli studi
classici. Dir. Prof. E. Pareti, 2 Pia-
zza S. Marco, Firenze. Abon. L. 15.

ACTION, cahiers de philosophie
et d'art. Directeur Florent Fels,
18 Rue Feydeau, Paris. Abonn.
Etranger, frs. 50.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, μηνιαῖος εἰ-
κονογραφημένος. 134-140 west 26th
Street, New York U. S. A. Συν-
δρομὴ ἑτησίᾳ ἐξωτερικῶ \$ 5.

ΜΟΥΣΑΙ, μηνιαία ἐκδοσις. Γρα-
φεῖα, ὁδὸς Κολοκοτρώνη, 37 Ἀθήνα.
Συνδρομὴ χρονιαία, δραχ. 10.

ΕΠΟΧΗ, ἑλληνικὴ ἑφημερίς ἐν
Τραπεζοῦντι. Διευθυντής Νίκος Κα-
πετανάκης ὁδὸς Σεμερτζιλέο-
πασά.

L'ACTION D'ART, organe de
l'Individualisme héroïque, bimen-
suel. Directeurs: André Colomer
& Marcel Say, 15, Rue de la
Grande Chaumière, Paris. Abon.
Etrang. fr. 12

LES FEUILLES LIBRES, pa-
raissant le 1er de chaque mois.
Directeur Marcel Ravat, 81, ave-
nue Victor Hugo, Paris (XVI).
Abonnement frs 15.

• Pour paraître prochainement.
Edition de «Grammata»

TRIPTYQUE, poèmes par Fer-
nand Leprette. Exemplaire sur
papier ordinaire 4,50 fr. ou P.T.
15, Exemplaire sur papier du luxe
12 fr. ou P.T. 40.

ΤΑ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ" ΠΟΥΛΙΟΥΝΤΑΙ :

Στὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ: Στοῦ ΔΑΡΔΑ, Rue Mosquée Attarine,
ΑΔΕΛΦΩΝ ΝΤΑΦΩΤΗ στὸν ἴδιο δρόμο, Στοῦ ΣΑΟΥΛΗ-
ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Boulevard Ramleh καὶ Cherif Pacha,
Στοῦ ΝΕΡΑΝΤΖΗ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῶν Ἀθηνῶν,
Στὴ ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Sidi Mitwalli, Στοῦ Ν. ΦΙ-
ΡΡΙΠΙΑΗ, B.P. 1715 καὶ στὸ Γραφεῖο τῶν «Γραμμάτων».

Στὸ ΚΑΪΡΟ στὸ Βιβλιοπωλεῖο: LIBRAIRIE D'ART.

Στὴν ΑΘΗΝΑ στὰ βιβλιοπωλεῖα: «ΕΣΤΙΑΣ», ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ-
ΔΑΚΗ, Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ε. ΚΟΥΚΛΑΡΑ, Μ. ΖΗΚΑΚΗ,
ΧΡ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ.

Στὴ ΣΜΥΡΝΗ, στὸ βιβλιοπωλεῖο Λ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ.

Στὴν ΚΕΡΚΥΡΑ τοῦ κ. Ν. ΙΩΑΝΝΙΔΗ.

Στὴ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, στὰ βιβλιοπωλεῖα ΞΕΝΟΦΩΝΤΙΔΟΥ, καὶ
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ καὶ Σας.

Στὴν ΚΡΗΤΗ, στὰ Χανιά στὸ βιβλιοπωλεῖο ΦΟΡΤΣΑΚΗ, στὸ
Ἡράκλειο στὸ βιβλιοπωλεῖο ΑΔΙΚΙΩΤΗ, καὶ στὸ Πρακτορεῖο
ἐφημερίδων Α. ΧΑΡΩΝΙΤΑΚΗ.

Στὴν ΠΟΛΗ στὰ βιβλιοπωλεῖα: Π. ΑΓΓΕΛΙΔΗ, καὶ Σ. ΝΙΑΡΟΥ.

Στὴν ΚΥΠΡΟ, στὴ Λεμεσό, στὸ βιβλιοπωλεῖο Ν. ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ.

Στὸ ΠΑΡΙΣΙ στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ «Soi-même», 88 Rue
Rochechouart, καὶ στὸ βιβλιοπωλεῖο JACQUES ROVO-
LOZKY & Cie, 13 Rue Bonaparte.

Στὴ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, στὸ Γραφεῖο τῆς Greek Socialist Union in
America, 793 Second Avenue.

Στὴν ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ, στὰ Γραφεῖα τῆς ἑφημερίδας ΕΠΟΧΗ.